

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський державний університет імені Петра Могили

**Всеукраїнська науково-методична конференція
«МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ – 2015:
ДОСВІД ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА
В УКРАЇНІ: ГЛОБАЛЬНИЙ, НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ»,**

*присвячена 20-й річниці заснування
Чорноморського державного університету
імені Петра Могили*

Збірник тез

Том 2

**У рамках тижня науки
12–20 листопада 2015 р.**

Миколаїв – 2015

Всеукраїнська науково-методична конференція
«Могилянські читання – 2015: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» : [збірник тез]. – Том 2. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. – 104 с.

У збірнику тез містяться матеріали доповідей учасників Всеукраїнської науково-методичної конференції «Могилянські читання – 2015: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти».

Науці належить вирішальна роль у піднесенні та розбудові держави. Цілеспрямована діяльність тисяч науковців і дослідників України забезпечує створення визнаних у світі наукових шкіл, високотехнологічних розробок та сучасної системи підготовки кадрів.

У Чорноморському державному університеті імені Петра Могили 12–20 листопада 2015 року проходитиме 18-та щорічна Всеукраїнська науково-практична конференція **«Могилянські читання – 2015: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»**, яку традиційно присвячено **Всесвітньому дню науки й Міжнародному дню студента**.

Приємно також відзначити, що в січні 2016 року Чорноморський державний університет імені Петра Могили відзначає двадцятиріччя з дня заснування. Напередодні ювілею університету науковці широко оприлюднюють результати розвитку наукової думки в першому на Миколаївщині україномовному університеті. Більшість учасників конференції «Могилянські читання – 2015» є викладачами, аспірантами, магістрантами Чорноморського державного університету імені Петра Могили. У назвах секцій та підсекцій конференції широко представлено тематики досліджень: проблеми суспільних наук, розвиток природничих наук, теорія та практика екології.

Шановні науковці, щиро бажаємо Вам міцного здоров'я, щастя, творчої наснаги та непересічних успіхів у науковій діяльності в ім'я процвітання Чорноморського державного університету імені Петра Могили та задля добробуту українського народу, міста Миколаїв і всієї України.

*Ректорат університету
Організаційний комітет конференції*

СЕКЦІЯ: СУСПІЛЬНІ НАУКИ

ПІДСЕКЦІЯ: Сталий розвиток використання земельних ресурсів в умовах глобалізації

УДК 332.2:631.4

Анисенко О. В.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ БЕЗПЕЧНОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ЗЕМЛІ

Глобальною цінністю для розвитку конкурентоспроможних сільськогосподарських підприємств є могутній земельний потенціал України, який становить 5,7 відсотків території Європи та включає 41,84 млн гектарів сільськогосподарських угідь із найкращою родючістю на Земній кулі (69,3 відсотка території України), в тому числі 33,19 млн гектарів ріллі (55 відсотків), 7,63 млн гектарів природних кормових угідь – сіножатей і пасовищ (12,6 відсотка). У розрахунку на одного мешканця країни припадає 0,82 гектара сільськогосподарських угідь, у тому числі 0,65 гектара ріллі, тоді як у середньому по Європі ці показники становлять відповідно 0,44 і 0,25 гектара.

У той же час наявна система землекористування, незважаючи на використання потужного потенціалу сільськогосподарських угідь, якого складають близько 2/5 від сумарного природно-ресурсного потенціалу країни та за оцінками різних експертів, здатний прогодувати від 150 до 500 млн осіб, є неефективною, антиекологічною, та водночас антисоціальною.

Неефективність сільськогосподарського землекористування порівняно з країнами Європейського Союзу підтверджується вартісним показником виробництва валової продукції на одиницю угідь сільськогосподарського призначення, який в Україні в 8 разів нижчий, а землемісткість – у 8 разів вища (табл. 1.)

Таблиця 1

Рейтинг ефективності використання сільськогосподарських угідь у європейських країнах

Країни	Валова продукція сільського господарства на 1 га сільгоспугідь, євро	Землемісткість, га/1000 євро валової продукції
Україна	268,7	3,72
Євросоюз – 15 країн	2189,2	0,46

Німеччина	2442,6	0,41
Франція	2188,0	0,46
Чехія	899,0	1,11
Польща	783,9	1,28
Болгарія	685,1	1,46

Для України проблема підвищення ефективності господарської діяльності на землі зумовлюється, насамперед, нарощуванням виробництва переважно екстенсивним шляхом.

Результатом залучення землі до сільськогосподарського виробництва є зміна якісного складу ґрунтового покриву, через порушення балансу між фізичними, фізико-хімічними та механічними властивостями ґрунтів. Внаслідок цього, фактично обробляючи величезні площі угідь, господарюючи суб'єкти на землі, одержують критично низький рівень урожайності. При цьому в короткостроковій перспективі виникають ризики подальшого безгосподарського використання деградованих земель. Очевидно, що це призведе до суттєвого погіршення якісних показників ґрунтів та великих втрат виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств, зниження до критичної межі рівня їх конкурентоспроможності. Більш того зростання масштабу антропогенної діяльності у сфері використання земельних ресурсів створює багатовимірні невизначеності екологічних наслідків цього процесу, які трансформуються у внутрішні загрози забезпечення в необхідній кількості екологічно безпечними продуктами громадян.

Ефективне сільськогосподарське землекористування є основою забезпечення продовольчої безпеки держави. Продовольча безпека – це рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-економічну та політичну стабільність у суспільстві, стійкий та якісний розвиток нації, сім'ї, особи, а також сталий економічний розвиток держави. При цьому Законом України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV (стаття 7) виділено критичний стан із продовольчим забезпеченням населення загрозою національним інтересам і національній безпеці України в економічній сфері.

Отже, між економічною, екологічною та соціальною складовою землекористування не існує жорстких меж, всі вони разом впливають на цілісність соціально-економічної системи держави та її безпеку.

Пріоритетними напрямками розвитку сільськогосподарського землекористування в контексті забезпечення продовольчої безпеки України має бути розвиток науково обґрунтованих засад адекватного, а не ворожого природі господарювання на землі, тобто безпечного землекористування, яке передбачає відсутність недопустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдання будь-якої шкоди земельними ресурсам.

Відзначимо, що поняття «безпечне господарювання на землі» взаємопов'язане з теорією екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги в землекористуванні, іншими словами зі сталим землекористуванням, при цьому слово «стале» необхідно розуміти як продуктивне довголіття сфери при оптимальних екологічних умовах.

Визначено, що у главі 14 «Сприяння сталому веденню сільського господарства та розвитку сільських районів» у Ріо-де-Жанейрівському «Порядку денного на XXI століття» «стале землекористуванням пов'язано з розв'язанням проблем збереження і відновлення сільськогосподарських земель через виконання цілей:

- відновлення родючості деградованих земель і їх збереження в усіх зонах ризику;
- поліпшення використання земельних ресурсів;
- збереження родючості ґрунтів.

Величезний внесок у розвиток теорії та методології екологобезпечного землекористування зроблено: Горлачуком В. В., Даниленко А. С., Добряком Д. С., Долішнім М. І., Новаковський Л. Я., Саблуком П. Т., Трегобчуком В. М., Третьяком А. М., Туницею Ю. Ю., Хвесиком М. А. і ін. Науковий доробок українських учених сприяв становленню певної філософії раціонального та безпечного використання земель, який доповнив золотий фонд загальнолюдської економіко-філософської культури. Разом із тим варто зазначити про необхідність комплексного розв'язання багатьох питань у частині попередження подальшого розвитку небезпечного використання земель на основі аналізу, узагальнення та розробки заходів щодо запобігання негативних наслідків через визначення джерел ризику та класифікацію небезпек, що породжують їх, та тих чинників (факторів), які безпосередньо призводять до негативного впливу на земельні ресурси.

УДК 332.2:332.3

Горлачук В. В.

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ЗРОСТАННЯ ВАРТОСТІ ЗЕМЕЛЬНОГО КАПІТАЛУ

У цілому капітал являє собою будь-який актив здатний забезпечувати майбутні доходи.

Особливу увагу в рамках стабільного розвитку суспільства та економіки набуває фізичний актив як одна із форм капіталу. Викликом на вимоги прискорених земельних перетворень, досягнення конкретних соціально-економічних та екологічних цілей стає земельний капітал.

На фоні пріоритетної важливості земельного капіталу сучасна наука і практика нагромадили досвід для побудови теоретико-методологічних основ сталого розвитку процесу природокористування, в тому числі використання орних земель у сільському господарстві.

Проте і до сьогодні ціла низка теоретичних і методологічних положень, пов'язаних із процесом формування вартості земельного капіталу, що породжує багаточисельні конфлікти між різними рівнями влади, негативно відбивається на соціально-економічному та екологічному розвитку сільських територій.

Тому завчасне реагування на ті негативні процеси, які відбуваються на тлі вартості земельного капіталу сільськогосподарського землекористування пом'якшать економіко-екологічні проблеми, пов'язані з використанням землі.

Сьогодні без перебільшення можна сказати, що в основі зростання вартості земельного капіталу є підвищення родючості ґрунту, яка виражається вмістом гумусу у ньому, який служить не тільки біоенергетичною основою родючості, але і виступає регулятором всіх ґрунтових процесів. Тобто, тут мова йде про те, що гумус як субстрат для живлення мікроорганізмів і ґрунтових грибів прямо визначає родючість ґрунту. Поки є гумусовий горизонт, природна родючість ґрунту тримається на відповідному, для даних природних умов, рівні, забезпечуючи високу якість виробленої сільськогосподарської продукції. Відповідно до цього необхідно забезпечувати бездефіцитний баланс гумусу в ґрунті у процесі біологічного кругообігу речовин в екосистемах.

Але дослідження проблем і можливостей гумусозбереження (авт. – енергозбереження) свідчать, що тут залишається багато незрозумілого і суперечливого.

Насамперед, першочерговим завданням у рамках вище сформульованого необхідно оновити матеріали з обстеження якісного стану ґрунтів, оскільки в їх основу покладено крупномасштабне ґрунтове обстеження 1957–1961 років та дані економічної оцінки земель, проведеної у 1988 році. Нині ці матеріали ще радянського періоду є застарілими. У них відсутня об'єктивна інформація про якісні зміни у ґрунтах, які пройшли за останні 50–60 років.

Для більш глибокого осмислення вищеприведеного відзначимо, що і грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення визначена на підставі економічної оцінки земель, проведеної у 1988 році не здатна генерувати позитивні соціально-економічні та інші наслідки.

Нині чітко простежується невідповідність нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь балам бонітету, що визначають відносну придатність ґрунтів за основними факторами природної родючості для вирощування сільськогосподарських культур.

У рамках вищенаведеного відзначимо, що, наприклад, станом на 01.01.2015 р. ціна Миколаївських та Одеських чорноземів при балах бонітету відповідно 40 і 49 є значно нижчою від оцінки у Волинській і Рівненській областях, де бал бонітету ґрунтів складає лише відповідно 28 і 29, при тому, що питома вага особливо цінної ріллі складає в середньому 38,3 %, тоді як у Волинській і Рівненській областях відповідно 12 і 25,7 %.

Фактично лідером за грошовою оцінкою ріллі є Херсонська область, складаючи більше як 28,9 тис. грн/га, хоча за якісними параметрами ґрунтів вона повинна бути поряд з Миколаївською та Одеською областями і нижча, оскільки бал бонітету складає лише 34. Тобто, приведені значення нормативної грошової оцінки на фоні балів бонітету ґрунтів, на перший погляд, є алогічними.

Але при виконанні робіт з визначення нормативної грошової оцінки за основу взято, як вищенаведено, не тільки бал бонітету ґрунтів, але й матеріали економічної оцінки землі, що враховують економічні умови ведення сільського господарства, тобто рівень інтенсивності виробництва (технічна оснащеність, внесення органічних і мінеральних добрив, меліорація земель, прогресивність характеристик засобів виробництва, застосовуваних для виробництва сільськогосподарської продукції та ін.). Крім того, економічна оцінка земель, на відміну від бонітування, враховує місцезнаходження земельних ділянок по відношенню до пунктів реалізації продукції, шляхів сполучення та ін. Власне, ефект синтезу балів бонітету ґрунтів, рівня інтенсивності землеробства та просторового розміщення землі і визначили розмір нормативної грошової оцінки земель. Але сьогодні після 25 років земельної «реформи» не залишилось і сліду засобів інтенсифікації землеробства, інвестування зведено до мінімуму, нові форми власності на землю і господарювання на землі не залишили шансу для зростання попиту на згадувану оцінку земель. Тут мова йде про те, що чистий результат нормативної грошової оцінки земель не залежить від рівня інтенсивності землеробства. Ось в чому ціна питання.

Вузьким місцем для визначення грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення, як основи вартості земельного капіталу, є факт урахування рентного доходу, який створюється при виробництві зернових культур.

Враховуючи дискусійність із приводу цього питання, останнє вимагає коментарю. Насамперед, що таке земельна рента?

Відповідь: сучасна економічна наука і практика на це питання стверджуючої відповіді не дала. Власне і відповідь знайти важко, оскільки рента, як виявилось, це та частина продукції, виражена в грошах, що

утворилась від впливу сил природи – світло, тепло, волога, повітря та ін., що не залежить від волі суб'єкта господарювання на землі.

Але як визначити долю впливу приведених природних факторів росту рослин, як вже згадувалось, поки що невідомо та й, на нашу думку, неможливо, хоча Порядок грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення, затверджений наказом Держкомзему України, Держкоммістобудування України та Української академії аграрних наук 27 листопада 1995 року передбачав розрахунок рентного доходу носив більш політичний характер, ніж економічний, оскільки країна очікувала, насамперед, фіскальних важелів економічної політики, тобто узаконених правил гри між суб'єктами земельних відносин, у формі оподаткування результатів господарської діяльності на землі, встановлення їх видів і кількості, ставок та ін. шляхом відповідних маніпулювань розрахунками (власне маніпулювань, оскільки достовірної інформації про урожайність зернових, виробничих витрат та ін. не було) було встановлено, що загальний рентний дохід складає 9 ц зернових. Грошова оцінка була визначена як добуток загального рентного доходу на ціну одного центнера зерна у гривнях і на термін капіталізації рентного доходу, який встановлено на рівні 33 років.

У результаті проведених розрахунків було встановлено, що грошова нормативна оцінка ріллі станом на 01.07.1995 р. складала 3674,1 грн/га, з якої стягувалось 3,7 грн земельного податку, що відповідало ставці земельного податку 0,1 % від грошової оцінки ріллі. Сьогодні, враховуючи той факт, що закон України «Про плату за землю» з 01.01.2011 р. втратив свою чинність, то питання плати за землю регулюється Податковим кодексом, де статтею 274 визначено, що ставка податку за земельні ділянки, нормативну грошову оцінку яких проведено для сільськогосподарських угідь вже складає не більше 1 % від їх нормативної грошової оцінки. Це є свідченням того, що максимальний розмір земельного податку, який може встановити місцева рада, складатиме не більше 257,7 грн/га, виходячи з того, що нормативна грошова оцінка ріллі станом на 01.01.2015 року складає 25773,14 грн/га.

Виходячи із сформульованих позицій, автор вважає за доцільне при визначенні нормативної грошової оцінки земель використовувати у приведеній вище формулі показник виробництва валової продукції, вираженої у грошах, за умови науково обґрунтованої системи удобрення ґрунту та сівозмін. Йдеться про те, що можна з року в рік вносити підвищені дози мінеральних добрив, підвищені дози гербіцидів і фунгіцидів отримувати врожай зерна 70–80 ц/га, а можна, завдяки правильній системі сівозмін, без зайвого внесення мінеральних добрив, отримувати щорічно 40–50 ц/га зерна високої якості. Власне, та-

кий підхід в економіці землекористування повинен бути пріоритетним при визначенні реального валового збору продукції.

У відповідності до вище приведеного автор вважає за доцільне розглянути приклад визначення нормативної грошової оцінки орних земель.

Наприклад, урожайність озимої пшениці склала 50 ц/га, а закупівельна ціна – 2 тис. грн за тону, в результаті чого виручка від реалізації складатиме 10 тис. грн (5 т × 2 тис. грн). З урахуванням терміну капіталізації, який складає 33 роки, що відповідає коефіцієнту 0,03 грошова оцінка землі складатиме 330 тис. грн/га (10 тис. грн × 33), або 16,5 тис. дол. США, що відповідає цінам багатьох європейських країн. Відзначимо, що з літературних джерел відомо, що в Англії, Бельгії, Данії, Ірландії, Іспанії, Німеччині та ін. ціна землі коливається в межах від 11 до 17 тис. євро/га.

Приведений аналіз визначення грошової оцінки показав, що наявні методичні рекомендації недостатньо уваги приділяли формуванню реальної оцінки орних земель в Україні.

Це означає, що екологічна стратегія сільськогосподарського землекористування в поєднанні з екологічним маркетингом як функцією управління земельними ресурсами являють собою центральну ланку зростання вартості земельного капіталу.

УДК 332.2(477)

Дзюбак К. М.

ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

За сучасних умов глобалізації ринкових процесів Україна посідає третє місце у світі з експорту зернових культур, після США та Євро-союзу. З показником у 34,8 млн т та долею світового ринку в 11 % країна незначно відстає від загального результату всіх країн ЄС, де за 2014–2015 маркетинговий рік експортували 48,7 млн т, зайнявши ринкову частку в 15 %. На лідируючих позиціях залишаються США з долею ринку в 22 % та рівнем продажу 70 млн т зернових.

Україна постачає ячменя, пшениці та кукурудзи загальним обсягом більше за будь-яку іншу країну серед великих світових країн-експортерів, крім США та ЄС, при цьому обійшовши такі житниці світу як Канада, Аргентина, Бразилія та РФ. Незважаючи на наведені статистичні дані, важливішим є той факт, що наша країна має перспективу нарощування оборотів валового збору зерна та його експорту за

рахунок реалізації біологічного потенціалу культур, модернізації системи транспортної та поштової логістики.

Світові аграрні ринки характеризуються еластичністю та великою конкурентністю, що за оптимістичним сценарієм розвитку вітчизняного аграрного ринку можна визначити як конкурентну перевагу для наших виробників, яка дозволяє досягти кращих умов, більш приємних цін, нових ринків або ринкових ніш. Порівняно з іншими галузями економіки, серед гравців ринку немає прихованих або явних монополістів.

Саме тому спостерігається позитивна тенденція для України з нарощування виробничих потужностей, яку можна прослідкувати за останні сім років. За цей період країна збільшила в 3,5 рази аграрний експорт, розширивши ринок збуту у Китай та інші азіатські держави. Зараз Китай є однією з основних країн, куди експортується вітчизняна аграрна продукція. Тільки за сім місяців 2015 року доля експорту в Китай склала 11,5 %, або більше 889 млн доларів від загального експорту нашої сільськогосподарської продукції. Загальна доля експорту України в країни Азії (зокрема, в Південну Корею, на Філіппіни, в Індонезію) складає більше 46,6 % від загального експорту, заповнюючи ринок новими сільськогосподарськими продуктами – соняшниковою та рапсовою олією, борошном.

Проте при високих показниках експорту сільськогосподарської продукції та отримання надприбутків великими агрохолдингами та зернотрейдерами дедалі скрутнішою є динаміка розвитку, точніше антирозвитку, сільських територій – безпосередніх місць для вирощування сільгосппродукції та розміщення робочої сили. Держава не висловила політичної волі до ефективних земельних перетворень у країні, які були б спрямовані на вироблення виваженої стратегії сталого розвитку сільськогосподарського землекористування, орієнтації його економіки на використання екологічно чистих високих технологій виробництва сільськогосподарської продукції, що вказує на пріоритетність передачі частини функцій і повноважень центральних органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування, які, маючи необхідні організаційні, виробничі і фінансові ресурси, забезпечили б гідну якість життя населення країни. Тільки за таких умов можливе створення плацдарму для формування ефективного розвитку сільських територій, привабливого інноваційного іміджу малого та середнього бізнес-середовища на селі.

Враховуючи те, що вітчизняна правова система місцевого самоврядування дозволяє територіальним громадам ухвалювати програми свого соціально-економічного розвитку самостійно, які затверджуються на наступному, вищому рівні влади (району, області), треба негайно

активізувати господарську діяльність у межах сільських територій шляхом укрупнення територіальних одиниць з метою економічної самостійності територій, подолання відмінностей в економічному рівні розвитку різних територій, спираючись на постулати децентралізації та посилення ролі місцевого самоврядування (рис. 1).

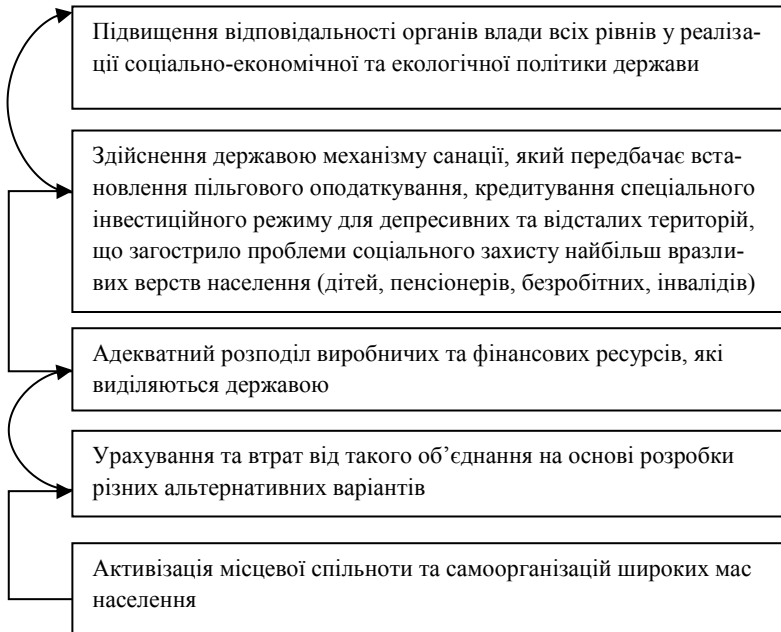

Рис. 1. Основні принципи децентралізації влади та посилення ролі місцевого самоврядування в Україні

Позитивним прикладом перспективності укрупнення та об'єднання територіальних громад свідчить досвід Польщі з організації гмінів, які нині налічують 8–10 сіл. Гміни самостійно здійснюють управління на всій його території, в результаті чого життя у громадах вийшло на якісно новий рівень, перебудовано економіку, освіту тощо. Паралельно з цим сценарій соціального захисту територіальних громад повинен врахувати залучення в соціально-економічну сферу принципово нових підходів до використання виробничих ресурсів (землі, праці, капіталу) в межах територіальних громад. На жаль, відсутність нині методичних рекомендацій призводить до відсутності підходів, які треба покласти в основу соціального та економічного розвитку сільських територій, при

якій соціальна політика становила базис всього економічного розвитку суспільства і держави.

На початковому етапі реалізації стратегії комплексного соціально-економічного розвитку територіальних громад є відмова від передачі в оренду земельних паїв, оскільки остання не передбачає адекватних доходів через спотворення розподілу коштів між орендарем та орендодавцем, не забезпечує між ними довіри та взаємопорозуміння, а також відмова або утримання від продажу земельних паїв, скуповування яких можливо через світових фінансових спекулянтів на користь іноземних інвесторів (власників).

Другий етап передбачає визначення пріоритетності діяльності територіальних громад через впровадження колективних форм ведення господарства – колгоспів, сільських союзів, кооперативів, альянсів тощо за рахунок використання земельних паїв селян у межах одного угруповання, що дозволить ліквідувати соціальну нерівність між бідними та багатими, переорієнтувати їх свідомості на впевненість у необхідності самим вирішувати свої проблеми, якими б важкими вони не здавались, та не за рахунок приватної власності на землю і майно. Завдяки активному людському та фінансову внеску, який забезпечується інтенсивними чинниками розвитку територіальної громади (зростанням продуктивності праці, раціонального використання земельних ресурсів, трудового потенціалу, високої ефективності спеціалізованих виробників та ін.) стане можливим створення підґрунтя стратегії гармонійного соціально-економічного розвитку територіальної громади і кожного громадянина, зокрема, розширити та зміцнити її права.

На третьому етапі розвитку сільських територій планується розроблення такої стратегічної моделі організаційно-економічних та екологічних основ розвитку конструктивної інфраструктури сільських територій, під впливом якої не стихійно, а цілеспрямовано буде досягатись реалізація програм розвитку сільських територій в коротко- та довгостроковій перспективі.

У цьому аспекті науково революційною є стратегія створення на основі общин державоподібних утворень, тобто «зменшених» копій держави, з оптимальним поєднанням у них внутрішньо- та міжгалузевої структури виробництва, збалансованого сільськогосподарського та промислового виробництва, які б відповідали потребам ринку та держави, задоволенню соціальних потреб населення, поліпшення їх життя, охорони здоров'я, освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, гармонізації міжнародних відносин, збереження навколишнього середовища, раціонального використання природних, мінерально-сировинних, трудових та інших ресурсів.

ВИКОРИСТАННЯ МЕХАНІЗМУ ПОДВІЙНОГО ЗВАЖЕННЯ ВПОРЯДКОВАНИХ ПАР «ІМОВІРНІСТЬ-РЕЗУЛЬТАТ» У ТЕОРІЇ КОРИСНОСТІ

Однією з передумов сталого соціально-економічного розвитку виступає широке використання процедури моделювання, що забезпечує більш релевантне управління соціально-економічними процесами. В свою чергу надійний механізм економіко-математичного моделювання потребує розуміння спектру мотивів поведінки економічного суб'єкта, зокрема в умовах ризику та невизначеності.

Одним з основних завдань сучасної теорії корисності виступає побудова моделі, яка б максимально точно описувала поведінку індивіда в умовах відсутності визначеності (неповнота інформації, ситуації ризику та невизначеності тощо). З метою спрощення, в рамках методології теорії корисності, реальні ситуації вибору в умовах ризику заміняють на їх аналоги з максимально симпліфікованою структурою – лотереї (сукупність пар «імовірність-результат»).

Розглянемо корисність двогілкової лотереї виду: $L = \{x, p; y, 1 - p\}$. В такому випадку ця корисність буде залежати від співвідношення можливих результатів x та y й імовірності настання максимального можливого варіанту. Припустимо що $x > y$, в такому випадку індивід може розглядати можливий варіант y , як «достовірний» або «безризиковий», оскільки в протилежному випадку він отримає більший результат. Іншими словами лотерея L може розглядатися як сукупність ризикового та безризикового активу. В якості ризикового активу можна розглядати різницю $x - y$. При чому оцінка імовірності індивідом не отримати такий актив дорівнює $w(1 - p)$, де $w(\cdot)$ – функція зваження імовірності. У такому випадку корисність L можна представити як $U(L) = U(y) + U(x - y)[1 - w(1 - p)]$.

Зазначимо, що схожий підхід, що використовує оцінку індивідом різниць життєвих рівнів (неспівпадіння між дійсним станом добробуту індивіда та його бажаним станом) був розроблений А. Мікалосом для оцінки добробуту індивіда. Цей підхід продовжує досить широко використовуватися в дослідженні суб'єктивних оцінок індивідуального добробуту та оцінці якості життя.

При оцінці індивідом корисності три гілкової лотереї індивід має виходити не лише з конкретних значень величин $x_1, x_2 - x_1, x_3 - x_2$, але й від функції корисності яка характеризує цінність для індивіда тих

сум які він може отримати. У такому випадку значення вищезазначених сум можна представити у вигляді $U(x_1), U(x_2 - x_1), U(x_3 - x_2)$. Так само необхідно діяти і при оцінці учасником імовірності настання результатів лотереї, оскільки індивід оцінює не самі значення імовірності, а певні їх відображення. Дослідження показали, що індивіди схильні переоцінювати низькі значення імовірності та недооцінювати високі. Тому варто розглядати оцінку імовірності отримання додаткового результату $x_2 - x_1$ як $1 - w(p_1)$, аналогічним чином, маємо імовірність додаткового отримання $x_3 - x_2$ як $1 - w(p_1 + p_2)$.

Таким чином для випадку тригілкової лотереї: $L = \{x_1, p_1; x_2, p_2; x_3, p_3\}$, де $x_1 < x_2 < x_3$, а $p_1 + p_2 < 1$, безризиковою альтернативою буде виступати найменший результат, який може розглядатися як гарантований – x_1 . Крім того, є дві ризикові альтернативи, а саме: $x_2 - x_1$ та $x_3 - x_2$. При чому імовірність неотримання (іншими словами імовірність отримати гірший результат ніж даний) альтернативи $x_2 - x_1$ індивідом оцінюється як $w(p_1)$. Ризик не отримати потенційно можливе збільшення результату в розмірі $x_3 - x_2$ для індивіда становитиме $w(p_1 + p_2)$.

У такому випадку для довільної скінченногілкової лотереї L з невід'ємними потенційними результатами, такими що $x_1 < x_2 < \dots < x_n$, функція корисності набуває вигляду:

$$U(L) = \sum_{i=1}^n U(x_i - x_{i-1}) \left[1 - w\left(\sum_{j=1}^{i-1} p_j\right) \right]$$

При чому $x_0 = 0$, а $\sum_{j=1}^{i-1} p_j$ при $i=1$ також дорівнює 0.

УДК 332:631

Кузьменко О. Б., Кузьменко Б. П.

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ У СВІТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРІОРИТЕТІВ

В Україні 31,4 % населення проживає в сільській місцевості, яка охоплює 70,8 % території країни, тому розвиток аграрного виробництва і

підвищення його конкурентоспроможності був і залишається життєво важливим об'єктом економічної політики у світлі євроінтеграційних пріоритетів.

Проте рівень конкурентоспроможності України поки не відповідає поставленим цілям євроінтеграції. Україна посіла у 2012 році 73 місце серед 144 країн світу (2013 рік – 84, 2014 рік – 76 місце) в рейтингу глобальної конкурентоспроможності, що підготовлений фондом «Ефективне управління» за підтримки Світового Економічного Форуму.

Найнижчою глобальною конкурентоспроможністю характеризувалися Житомирська, Тернопільська, Чернігівська, Кіровоградська і Херсонська області – аграрні території.

Вихід на ринки Європейського Союзу продукції аграрного виробництва України не просте, але і достатньо реальне завдання. Спільна аграрна політика ЄС створила систему норм і правил, яким треба відповідати тим країнам, що прагнуть експортувати сільськогосподарську продукцію на його ринок. Це ветеринарні стандарти в м'ясо-молочній галузі, фітосанітарні стандарти рослинництва тощо (наприклад, сертифікати EUR.1 для імпорту в ЄС овочів фруктів та ягід).

З 1 листопада 2014 р. набуло чинності тимчасове застосування Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, тобто всі розділи крім IV, який стосується Зони вільної торгівлі. Вона відкладена до 1 січня 2016 року, але ЄС встановив режим автономних преференцій для України до 31 грудня 2015 року. Ці преференції зменшують або відміняють мито на українські товари в країнах ЄС, натомість для Євросоюзу зберігаються старі митні правила.

За цей час виробники сільськогосподарської та продовольчої продукції повинні підготуватися до посилення конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, підвищити конкурентоспроможність та ефективність виробництва.

Обґрунтування визначення шляхів та механізмів реалізації конкурентоспроможності аграрного виробництва у світлі євроінтеграційних пріоритетів України потребує аналізу регіональних особливостей реалізації їх соціально-економічного потенціалу.

Передусім вплив на реалізацію цього потенціалу залежить від регіональних особливостей розселення сільських мешканців України. Регіони, що мають промислову спеціалізацію (Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Харківська області) мають частку сільського населення менше 20 %. Водночас більше 55 % населення проживає на сільській території в західних областях (Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька та ін.). Це вказує на необхідність забезпечення значно більшої кількості сільського населення Західної України джерелами доходів, що в умовах євроінтеграції буде складним завданням.

У зв'язку з цим проаналізовано регіональні особливості аграрного виробництва в зовнішньоекономічній діяльності у 2013 році. Обсяг експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції регіонів України (товарні групи 1–24 згідно з УКТЗЕД) свідчить, що найбільш експортно орієнтованими є області з розвинутим сільським господарством та переробкою його сировини і частка яких у загальному обсязі виробництва сільськогосподарської продукції складає від 3,7 до 7,1 %. Це Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Київська, Кіровоградська, Миколаївська, Одеська, Харківська області. Відповідно і частка експорту продукції сільського господарства та харчової промисловості в цих регіонах становить 21–78 %. За обсягом експорту у грошовому виразі лідирують Київська і Миколаївська області. Велику частку в експорті сільськогосподарської і харчової продукції мають Тернопільська, Херсонська, Чернігівська області, але це на фоні порівняно меншого загального експорту і обсягу виробництва сільськогосподарської продукції. З аналізу можна виокремити Полтавську і Черкаську області які мають значну частку в сільськогосподарському виробництві України (6,3 і 5,9 % відповідно) проте обсяг експорту в грошовому виразі свідчить про не повністю використаний експортний потенціал. В інших областях частка експорту не перевищує середнього по Україні.

Таким чином найбільш експортно-орієнтованими є регіони Центральної, Східної і Південної України. Області Західної України і Полісся характеризуються низьким обсягами експорту сільськогосподарської продукції, тому є висока ймовірність того, що введення в дію Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС в повному обсязі спростить зовнішньоекономічну діяльність і підніме потенціал тих територій та підприємств, що нині є найбільш активними в експорті сільського господарства продукції та продуктів її переробки.

У світлі активізації євроінтеграційних пріоритетів України у найближчі роки постає питання реалізації соціально-економічного потенціалу сільських територій. Мається на увазі виробництво не лише сільськогосподарської продукції та її переробки, але і створення підприємств несільськогосподарських видів економічної діяльності. Зокрема це виробництва товарів декоративно ужиткового мистецтва, виробів народного промислу, надання послуг сільського і екологічного туризму тощо. Наявність сприятливих кліматичних умов і унікальної природи розкриває перспективи у сфері розвитку туризму в причорноморських та карпатських регіонах України.

У підсумку вищесказаного зазначимо, що за час, що залишився до застосування в повному обсязі розділу IV про Зону вільної торгівлі з ЄС Україна повинна підготуватись створенням умов для реальної

модернізації аграрних підприємств, забезпечити підвищення конкурентоспроможності і якості сільськогосподарської продукції, активно розвивати несільськогосподарські види діяльності з метою розширення бази доходів для сільського населення.

УДК 332.365

Лазарєва О. В.

ДЕРЖАВНА ЗЕМЕЛЬНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Траєкторія економічного розвитку державної земельної політики в першу чергу залежить від землі, яка є головним джерелом задоволення першорядних потреб людини і людської праці, які в комплексі виступають як матеріальна умова і як активний фактор головного засобу виробництва.

Проте діючі сьогодні нормативи і стандарти використання та охорони земель у державі або є застарілими, або не впроваджуються в життя. Адже в основному під час проведення земельної реформи увага було спрямовано не на розробку мети, завдань та способів реалізації конкретних напрямів реформування земельних відносин, а на досягнення умови підвищення рівня експлуатації земельних ресурсів, фіскальні методи регулювання земельних відносин.

Оскільки найбільш важливими завданнями Держземагенства України є розробка пропозицій щодо формування державної земельної політики у сфері регулювання земельних відносин; здійснення державного контролю за використанням і охороною земель; розробка державних, галузевих і регіональних програм із питань регулювання земельних відносин; проведення моніторингу земель; відтворення родючості ґрунтів; здійснення територіального планування, то, перш за все, необхідно забезпечити дієвий державний контроль за раціональним використанням і охороною земель шляхом запровадження економічного механізму відповідальності порушників чинного земельного законодавства; використання земельних ділянок лише за цільовим призначенням; розробка галузевої системи стандартів і нормативів у галузі земельних відносин, забезпечення обов'язковості розробки та реалізації проектів землеустрою агроформувань та проведення моніторингу земель.

Для цього необхідно забезпечити дієвість законодавчої бази, орієнтованої на регулювання процесу використання земель, адаптації зако-

нодавства до стандартів Європейського Союзу, які б забезпечували оптимізацію державного управління та контроль за дотриманням правил у сфері раціонального використання та охорони земель.

У сучасному розумінні земельної реформи позитивними ознаками державної земельної політики є те, що створено умови для формування багатуукладної економіки, запроваджено платність за землекористування, забезпечено передумови для розвитку всіх форм власності та започатковано введення землі в економічний обіг.

Разом із тим нині поки що в повній мірі законодавчо не врегульовані нові земельні відносини, не досягнуто цивілізованого економічного обігу земель сільськогосподарського призначення та прав власності на них, відсутні і система планування землекористування та забезпечення використання економічних методів управління.

Тому не випадково держава прагне бачити ефективного земельного власника, здатного забезпечити раціональне використання і охорону земельних ресурсів з одночасним зростанням його прибутків.

У аграрній сфері економіки необхідно підвищити ефективність виробництва на основі раціонального використання земельних ресурсів та стимулювати розвиток галузей економіки з урахуванням навантажень на використання земель.

Відповідно до намічених цілей, пріоритетними завданнями у сенсі впровадження ефективної земельної політики мають бути: обґрунтування ринкових пріоритетів земельної реформи на прогностичний період, що потребує розробки плану очікуваного стану організації використання земель різних категорій та форм власності; розробка принципів, методів та механізмів управління землекористуванням з урахуванням багатуукладності економіки, застосовуючи важелі впливу на суб'єкти господарювання на землі щодо забезпечення раціонального використання й охорони земель; розробка загальнодержавної та регіональних програм використання та охорони земель; складання схем та проектів землеустрою, що сприятиме забезпеченню оптимальної структури агроландшафтів, землеволодінь та землекористувань; консолідація зусиль, спрямованих на розробку та реалізацію стратегії розвитку раціонального землекористування і відповідно до цього формування пріоритетів державної земельної політики.

Реалізацію окреслених пріоритетів земельної політики потрібно розглядати в контексті наукового обґрунтування напрямків державної земельної політики.

Одним із напрямів цього є адаптація чинного земельного законодавства до умов раціонального використання й охорони земельних ресурсів. Тому необхідно привести у відповідність до вимог ринкового

землекористування чинне земельне законодавство, оскільки нормативно-правові акти дуже часто носять суперечливий характер, має місце розпорощення земельних правових норм в інших законодавчих актах. Земельний кодекс потрібно доповнити статтями прямої дії, що дозволить ліквідувати неузгодженості між державними і регіональними органами влади, фізичними та юридичними суб'єктами господарювання на землі.

У цілому, умову раціонального використання земельних ресурсів та відтворення родючості ґрунту можна досягти завдяки гармонійному поєднанню економічних та організаційних форм господарювання, що забезпечить зростання обсягів виробництва продукції при мінімальних витратах грошових коштів та сприятиме збереженню довкілля.

Земельна політика в Україні повинна формуватись на основі створення умов для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, що сприятиме надходженню коштів до державного та місцевого бюджетів від використання землі, забезпечуючи умову раціонального використання та охорони земель.

Отже, державна земельна політика має реалізовувати інтереси держави і суспільства щодо підвищення його соціально-економічного стану за рахунок раціонального використання і охорони землі, нарощуючи потенціал усіх суб'єктів соціально-економічної територіальної системи.

УДК 331.101

Мельничук Л. С.

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИВАННЯ В ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ

Сучасні умови ринкової економіки та її переходу до інформаційної дедалі більше звертають увагу на використання людського капіталу. Він створює для підприємства конкурентні переваги у вигляді ноу-хау, інновацій, специфічних знань та компетенцій при відносно рівних обсягах основних фондів. Рівень освіти та професійної підготовки людського капіталу – це один із факторів підвищення продуктивності, конкурентоспроможності та сталого розвитку підприємств. Саме тому він потребує розробки новітньої концепції професійної підготовки кадрів на основі здійснення довгострокових капіталовкладень.

Інвестиції в людський капітал – це джерело економічного зростання, не менш важливе, ніж капіталовкладення в матеріально-речові фактори виробництва та землю. Отже, існує необхідність теоретичного обґрунтування та осмислення інвестування в людський капітал.

Інвестування в людський капітал – вкладення індивідів, фірм, держави, громадських організацій в основні активи людського капіталу (освіту, науку, здоров'я, виховання дітей, міграцію, мотивацію праці, пошук економічно важливої інформації тощо) задля досягнення певного економічного результату (вищого доходу чи прибутку, зростання національного багатства й ін.).

Розуміння необхідності за будь-яких умов дбати про майбутнє і здійснювати відповідні, бодай мінімальні, інвестиції у свій власний людський капітал є одним із наріжних каменів переорієнтації економіки й суспільства в цілому.

Віддача від інвестицій у людський капітал залежить безпосередньо від терміну його використання, тобто визначається часом, що залишиться до закінчення працездатного періоду життя людини. Чим раніше зроблено інвестиції в людину, тим довше, за інших рівних умов, вони даватимуть віддачу. Але слід враховувати, що якісніші та триваліші інвестиції приносять, як правило, більший і триваліший ефект.

Порівняно з інвестиціями в інші форми капіталу, інвестиції в людський капітал, за оцінками багатьох економістів, є найвигіднішими як для окремої людини, так і для суспільства в цілому.

Характер, масштаби і види інвестицій у людину зумовлені історичними, національними, культурними особливостями та традиціями суспільства, менталітетом народу. Наприклад, рівень освіти і вибір професії дітьми значною мірою залежать від сімейних традицій, професії та рівня освіти їхніх батьків.

Інвестування у людський капітал може здійснюватися на 4-х рівнях: особистісному, макрорівні, мезорівні, макрорівні.

Інвестиції у людський капітал представляють собою будь-які дії, що підвищують професійну кваліфікацію й продуктивні здібності людини і тим самим продуктивність її праці. Витрати, що сприяють підвищенню людської продуктивності, можна розглядати як інвестиції, оскільки поточні витрати здійснюються з тим розрахунком, що їх буде багаторазово компенсовано дедалі значнішим потоком у майбутньому. Інвестиції у людський капітал бувають різних видів, насамперед це, звичайно, витрати на освіту включно із загальною і спеціальною, формальною й неформальною освіту, підготовку за місцем роботи тощо. Вони є найочевиднішим, найпоширенішим і, напевно, найважливішим видом інвестицій у людський капітал.

Освіта формує працівників, які стають більш кваліфікованими і продуктивнішими. Витрати на охорону здоров'я мають також велике значення. Рівень здоров'я – результат витрат на профілактику захворювань, медичне обслуговування, дієтичне харчування й поліпшення

життєвих умов – продовжує тривалість життя, підвищує працездатність і продуктивність праці. Нарешті, витрати на мобільність, завдяки яким працівники мігрують з місць відносно низької продуктивності праці в місця з більш високою продуктивністю, збільшують тим самим результати використання свого людського капіталу. Крім згаданих вище, відповідно до основних активів людського капіталу, до інвестицій відносять також витрати на пошук економічно значущої інформації, виховання дітей (вкладення в майбутній людський капітал) тощо.

Відтак інвестиції у людський капітал – це всі види витрат, які можна оцінити у грошовій або іншій формі та які сприяють зростанню в майбутньому продуктивності і заробітків працівника.

Виходить, що людський капітал – основа багатства в сучасному суспільстві. Він визначає конкурентоспроможність економічних систем і виступає ключовим ресурсом їх розвитку. Здатність економіки створювати і ефективно використовувати людські ресурси все в більшій мірі визначає економічну силу нації, її добробут.

Діяльність країни у сфері освіти, охорони здоров'я і професійної підготовки має стати окремим елементом регулювання функцій уряду. Так як, людський капітал, що створюється лише в результаті інвестицій і накопичений людиною, визначений достатнім запасом здоров'я, певних знань, навиків, спроможностей, сприятиме підвищенню продуктивності праці й ефективності виробництва. І завдяки цьому збільшуватиметься матеріальний добробут людини і економічна стабільність держави.

Отже, можна дійти висновку, що в Україні є значні резерви для розвитку людського капіталу, проте потрібно здійснити велику кількість перетворень як на макро-, так і на мікрорівнях у соціально-економічній сфері для того, щоб підвищити рівень конкурентоздатності вітчизняного людського капіталу.

УДК 331.101.26

Міцкевич Н. В., Міцкевич Д. І.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ

Одним із головних завдань сучасної системи організації праці та управління в цілому є створення найбільш сприятливих умов для реалізації можливостей керованої системи, які з'являються завдяки використанню різних методів керуючого впливу, розширяючи права і відповідальність різних суб'єктів самоуправління.

Самоврядування постає як процес перетворення людини, трудового колективу з об'єкта управлінської діяльності в її суб'єкт. Це особливий варіант організації управління, коли кожний з них сам вирішує питання в межах відведених повноважень, розподілу ресурсів, трудових функцій і спільного заробітку, це асоціації трудящих, що регулюють реальне об'єднання працівників із засобами виробництва і розподілу з праці, тобто здійснюють ключові організаційно-економічні процеси. Самоврядування в цьому сенсі поєднує в собі працю і управління, іншими словами, складається новий тип соціально-економічних відносин між рівноправними суб'єктами в процесі їх спільної трудової діяльності з приводу управління. Такі відносини умовно можна назвати підходом «знизу». Саме на цьому рівні самоврядування виробляються ті напрями і способи його подальшого розвитку і поглиблення, які можуть бути поширені і на більш «високі» щаблі управління. Перетворення господарського механізму організації об'єктивно припускає демократизацію управління (самоврядування). Сьогодні вирішувати питання підвищення ефективності управління можна тільки через зацікавленість і творчу діяльність усіх працівників, які усвідомили себе повноправними і реальними учасниками управління виробничими і соціальними процесами. Новий господарський механізм передбачає високий ступінь децентралізації управління, є гарантом становлення і розвитку самоврядування на різних рівнях соціальної організації. При цьому самоврядування розглядається не як антипод управління, а як реальний засіб залучення в управлінську діяльність не тільки великої кількості працівників, але і всіх рівнів управління.

В умовах ринкової економіки підприємства повинні звертати особливу увагу на соціально-економічні фактори активізації діяльності персоналу, оскільки від цього залежить результат роботи колективу і конкурентоспроможність суб'єкта господарювання на ринку. У цьому значну роль відіграє мотивація, що є основою будь-якої поведінки людини і її зусиль, спрямованих на досягнення цілей фірми. Мотивація розглядається нами як процес створення умов, які впливають на поведінку людини або групи людей і дозволяють залучити їх до активної праці на своїх робочих місцях.

Мотивація трудової діяльності – складний, відносно стійкий процес, обумовлений певними особистими характеристиками людини, а також необхідністю задоволення її потреб та їх відповідності зовнішнім умовам діяльності. Вона є сукупністю зовнішніх і внутрішніх сил, що спонукають людину до діяльності, надають цій діяльності спрямованості, яка орієнтована на досягнення цілей підприємства (організації). Тому мотивація – це процес спонукання людей до високоефектив-

ної праці з боку адміністрації чи органу управління виробництвом, пов'язаний із задоволенням потреб людей у матеріальних чи соціальних благах.

Механізм мотивації до праці зумовлюється системою інтересів та стимулів. Мотиваційний аспект управління працею широко застосовується у країнах з розвинутою ринковою економікою. В Україні поняття «мотивація праці» в економічному значенні появилось порівняно недавно внаслідок реформування економіки. Раніше воно вживалося в основному у промисловій соціології, педагогії та психології. Донедавна поняття «мотивація», в основному, замінювалося поняттям «стимулювання». Таке вузьке поняття мотиваційного процесу призводило до орієнтації на короткострокові економічні цілі, не викликало зацікавленості у власному розвитку, самовдосконаленні працівника. Сучасна сутність мотиваційних підходів розглядається як сукупність методів і прийомів впливу на працівника з боку управління організації, що спонукають його до певної поведінки у процесі праці для досягнення цілей організації, заснованої на необхідності задоволення особистих потреб. Основними складовими цього механізму є:

вдосконалення системи заробітної плати, надання можливостей працівникові брати участь у прибутках організації, постійне вдосконалення організації праці, що включає постановку цілей, розширення трудових функцій, виробничу ротацію, застосування гнучких графіків, поліпшення умов праці тощо. Сучасні тенденції розвитку трудових колективів створюють нові механізми мотивації підвищення продуктивності праці.

УДК 658.589

Міцкевич Н. В., Маньківський В.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Конкурентоспроможність вітчизняних підприємств у кризових умовах та обмеженість державного бюджету створюють умови активізації інноваційної діяльності, стимулюють процес розвитку інноваційних центрів, що поступово стають інтегруючою ланкою виробництва і науково-дослідних установ, сприяють розвитку ринку інновацій, економічному зростанню країни.

Одним із визначальних елементів формування ринку інновацій є інформаційна інфраструктура з визначеними інформаційними потре-

бами та можливими джерелами інформації для інноваційних компаній та потенційних інвесторів. Для інноваційних компаній – це законодавча база, потенційні джерела фінансування, маркетингова інформація, державні науково-технічні програми; для потенційних інвесторів – інноваційні проекти, можливість отримання гарантій і страхування інвестицій, кредитні історії компаній, формування державного інформаційного ресурсу, створення і розвиток інформаційних систем і мереж. При цьому важливо забезпечити сумісність розрізнених інформаційних ресурсів для формування єдиного інформаційного простору в галузі створення і розповсюдження науково-технічних знань. За рахунок державних коштів, як правило, фінансуються такі центри поширення наукових знань, як наукові бібліотеки, спеціалізовані системи науково-технічної інформації, музеї, виставки тощо.

Нерозвиненість інформаційної структури істотно ускладнює можливість комерціалізації розробок, визначає необхідність розробки для цього специфічного ринку особливих прийомів і методів маркетингової діяльності, а також навчання володіння ними фахівців інноваційних фірм. Зокрема, необхідна активна робота з просування інновацій на ринок і пошуку перспективних груп споживачів. Це можуть бути постійні контакти з фахівцями підприємств і галузей; участь у виставках, конференціях, симпозіумах; організація спеціалізованих семінарів для споживачів, представлення інформації про фірму в Інтернет та інші форми просування розробок на ринок.

Відмінною рисою інноваційного ринку є відсутність каналів збуту, що зумовлює особливу важливість інноваційних посередників (інноваційних брокерів), які беруть на себе функцію зведення продавців і покупців інновацій, налагодження механізмів їх взаємодії. Як і на інших ринках, зведення виробників і споживачів інновацій може здійснюватися на основі ринкових механізмів, або механізмів взаємодії (мережевого партнерства), обмеженість ринкових механізмів призводить до необхідності розвитку механізмів прямої взаємодії організацій, що беруть участь у процесі створення та впровадження інновацій. Ці механізми надзвичайно складні і розрізняються як за структурою формування ланцюжків, так і за формами взаємодії між партнерами, які змінюються у мірі розвитку інституційного середовища та ринкової інфраструктури. Посередницькі структури можуть виконувати різноманітні функції: просування інновацій на ринок, їх доопрацювання та супровід; захист інтелектуальних прав власності, можуть виступати гарантами угод.

У західноєвропейських країнах функції інноваційного брокера все більш активно бере на себе держава, яка відіграє значну роль у створенні приватно-державної інформаційної інфраструктури, міждисцип-

лінарних центрів та центрів по кооперації університетів та бізнесу, інноваційних центрів із передачі нових технологій малому та середньому бізнесу. У нашій країні цей елемент інфраструктури розвинений недостатньо, хоча з'являються організації, що мають позитивний досвід роботи у сфері інноваційного брокерства.

У сучасних ринкових умовах відбувається становлення нових відносин на ринку науково-технічної інформації, починають функціонувати нові учасники – інформаційні центри, дилерські фірми, різноманітні спеціалізовані консалтингові та інформаційні організації, видання, організатори виставок, семінарів, науково-практичних конференцій. Ринок науково-технічної інформації (інформаційно-консультаційних послуг) ще не сформований і його за рівнем насиченості можна віднести до категорії дефіцитних ринків. Ринок наукової продукції – це система відносин виробників та споживачів науково-технічної продукції. Будучи товаром, науково-технічна продукція стає стрижнем ринкових відносин при взаємодії науки й виробництва.

УДК 332.33:332.2.021.8

Семенчук І. М.

РОЗВИТОК ВІДПОВІДАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В КОНТЕКСТІ «СТРАТЕГІЇ РЕФОРМ – 2020»

Грунтуючись на «Стратегії реформ – 2020» у системі управління земельними ресурсами України визначено пріоритет відповідального управління, яке одновекторно спрямовано на завершеність процесів Програми розвитку АПК України на період до 2020 року та адаптацію до європейських вимог процесу використання земельних ресурсів. Відповідальне управління є необхідним інституційним фактором сталого розвитку землекористування, оскільки воно охоплює різні напрями:

- політичний, який забезпечує виконання соціально-політичних, економічних і екологічних задач держави щодо раціонального використання земельних ресурсів;

- адміністративно-управлінський, спрямований на формування системи державних органів управління земельними ресурсами з розмежованою компетенцією та специфічними функціями;

- правовий, який забезпечує раціональне використання і охорону земель на засадах правових норм, закріплених у законодавчих актах;

- науковий, спрямований на розробку науковообґрунтованих рекомендацій щодо ефективного управління земельними ресурсами з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу;

– еколого-економічний, визначаючий умови ефективного екологобезпечного використання земель.

Отже, відповідальне управління земельними ресурсами охоплює весь спектр суспільних відносин – від соціальних до економічних, правових, екологічних та інших. Головна ціль управління – створення та забезпечення функціонування системи земельних відносин, яка сприятиме отриманню максимуму фінансових надходжень у бюджет, за умов забезпечення високого еколого-соціального рівня життя населення, збереження і відтворення властивостей навколишнього природного середовища, в тому числі земельних ресурсів тощо.

Механізм досягнення мети базується на використанні програмно-цільового методу. Мова йде про реалізацію програми «Сталий розвиток України» через окремі програми і проекти у сфері охорони земельних ресурсів і забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського землекористування, які у своїй сукупності утворюють цілісну систему, механізм реалізації та передбачають визначення кількісних та якісних параметрів розвитку землекористування до 2020 року, а також основні заходи, через здійснення яких ці параметри будуть досягнуті. Додамо, що вони сформовані за результатами наукових досліджень, аналізу й узагальнення практики, оцінки та моделювання процесів господарювання на землі та ін. Ключовими серед них є:

– внесення до Державного земельного кадастру повних даних про усі земельні ділянки, усунення всіх неточностей та помилок;

– перенесення до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно відомостей про права на земельні ділянки з Державного земельного кадастру. Ухвалення Закону спрямованого на спрощення порядку реєстрації прав на земельні ділянки. Створення можливостей реєстрації похідних прав на землю в електронній формі або при попередньому записі;

– ухвалення законів, якими замінюється контроль дотримання сівозміни контролем за показниками якості ґрунтів, встановлюється мінімальний строк оренди земель сільськогосподарського призначення принаймні 12 років, запроваджується виключно грошова форма розрахунків за оренду землі, зменшується кількість істотних умов договору оренди землі та невід’ємних додатків до нього;

– ухвалення закону про внесення змін до закону України «Про оцінку земель», яким передбачити нову методику розрахунку з прив’язкою до річної ціни оренди сільськогосподарських земель та річних відсоткових ставок за депозитами у гривні;

– відмовитись від практики продовження мораторію на купівлю та продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Обмежити роль держави на ринку сільськогосподарської землі лише

управлінням існуючими землями державної власності. Зняття мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення;

- виявити та усунути наявні колізії шляхом систематизації законодавства, включивши до чинного Земельного кодексу базові законодавчі акти у сфері земельних відносин, систематизувати всі закони, які стосуються земельних відносин;

- проводити землеустрій і землевпорядкування сільських територій, новостворених сільськогосподарських підприємств відповідно до вимог концепції сталого розвитку та необхідності застосування контурно-меліоративної організації території аграрних підприємств усіх форм власності й господарювання на землі; розробляти проекти консолідації земель; урегулювати питання щодо резервування земель для розвитку населених пунктів; формувати екологічні мережі;

- сприяти інвестиційному забезпеченню реформаційних перетворень на землі, шляхом створення сприятливих інституційних умов для розвитку інститутів продукування і впровадження інновацій, а також передумов для впровадження інноваційної моделі розвитку екологобезпечного землекористування.

Потреби в таких змінах найбільш голосно заявляють про себе у кризові періоди, коли існуюча система управління земельними ресурсами не може забезпечити ефективності управлінського впливу, не встигаючи адекватно реагувати на трансформацію соціально-економічних відносин. Однією з її слабких моментів є те, що вона еkleктично поєднала в собі, по-перше, інститути, які дісталися у спадок від радянської доби; по-друге, нові інститути, що вже сформувались у період становлення незалежності України, але вони «конфліктують» між собою, роблять тим самим управлінську систему внутрішньо суперечливою, неефективною, громіздкою та важкодоступною. Отже, існуюча система управління у багатьох випадках стала гальмом у проведенні реформ.

Отже, на сучасному етапі актуальним є формування системи відповідального управління земельними ресурсами. Головним її пріоритетом буде служіння національним інтересам. Ця система буде підконтрольною народові, прозорою, ефективною, побудованою на наукових принципах. Витрати на утримання управлінського персоналу будуть адекватними фінансово-економічному становищу системи.

**REGIONAL INEQUALITY AS THE REASON FOR SOCIAL
CONFLICT: SOME EVIDENCE FROM UKRAINE**

Recently, the world was shocked by the events in Eastern Ukraine. Along with emotional explanations and reflections in the context of geopolitical visions, reasons for this social conflict can be represented in relation to regional economics and political geography by such terms as regional inequality, club divergence, geography of voting and of representation and so on. Under the light of their theoretical concepts the phenomenon of the social conflict can receive some general explanation which however will be partial to some extent.

Policy needs to have more complex explanation that allows political leaders to have a clear view on the course of events before the conflict emergence.

Most research of inequality concerns vertical one, or inequality among individuals, and is generally confined to a few economic variables, such as income, consumption, and sometimes assets. Together with this more deep explanation for the violent conflict source focuses on the presence of major «horizontal inequalities» or inequalities among culturally defined groups. This theory is based on the notion that «when cultural differences coincide with economic and political differences between groups, this can cause deep resentment that may lead to violent struggles».

Within the frame of our analysis, we attempt to find out the origin of the current conflict in Ukraine and to suggest some policies to mitigate it.

The beginning of the millennium was marked by increasing interest of researchers to regional disparities, e.g., and to its role in creating conditions for the emergence of varying intensity social conflicts, e.g. Previously regional inequality often cited as a factor of development when the divergence of regional economies creates obstacles, and, accordingly, convergence facilitates them, e. g. Then studies eventually switched to the plane of the explanation of inequality phenomenon impact on development, resulting in the separation it into vertical and horizontal inequalities.

Horizontal inequality is generally defined between groups of individuals who share a common identity. These inequalities comprised of economic,

social, political and cultural components, each of which contains a number of elements that may be specific to each country or region. This identity generates a club dynamics of inequality when between groups regional convergence is higher than of the country as a whole. Most often such groups are formed on a geographical or territorial basis – between geographically close regions, because within that regional group institutional framework, consumer tastes, technology, etc. are more identical.

In fact rising inequality increases the probability of social conflicts. Data from 164 countries for the period between 1960 and 2010 showed that high inequality increases the risk of conflict. The scope and critical conditions of inequality are not the same for different countries, regions, ethnic groups and so on. Components of inequality in their interaction create a synergistic effect that can instantly, by the emergence of a catalyst, convert relatively peaceful coexistence of groups into violent conflict zone.

Inequality in regional development in Ukraine attracted our attention in 2001. The results of the regional divergence comparative analysis in Russia and Ukraine provided on the basis of GDP variation coefficient for the period 1990–1997, allowed making a preliminary verification of the assumption regarding the inversely proportional relationship between the dynamics of regional divergence and of GDP.

Our later research considered the historical background of the political and economic disintegration. It was grounded on modern theoretical aspects of interregional dynamics, used econometric evaluation of trends in economic and spatial inequality, and analyzed the Russian vector impact on the disintegration processes. Several interrelated hypotheses were inspected:

1. Sociocultural and political-economic background of territorial disintegration processes were formed at the beginning of the post-communist transformation;

2. Tendencies of Ukrainian economic space disintegration were enhanced due to features of transformation and because of influence from the side of external political and economic factors;

3. Pressure of Russia on political and economic space disintegration was quite substantial and increased in eastern Ukraine, including through the penetration of Russian capital, which creates prerequisites for external control of transformation process in Ukraine.

Each of these hypotheses was proved empirically.

All Ukrainian regions were grouped geographically by Western, Eastern, Central and Southern. Eastern group included Donetsk, Lugansk, Kharkiv and Dnipropetrovsk regions. Evaluation of regional and group inequality was made on the basis of Theil indicator (TI). As it could be seen from Eastern between groups convergence for the period exceeded the same

within groups and it was higher than the level of whole country regional convergence – 1,65 against 1,61 ($\times 1\,000$). So this indicates that the process of club convergence took place.

The comparison of TI rate of growth was adequate to the hypothesis: «within-group» inequality in Eastern regions for the period was highest and the growth rate for in group divergence was 1,53, for between groups – 1,65. Share of in group inequality as part of TI_{wi} was 0,07 in 1994. In 1999 it achieved 0,42. At the same time the share of Western groups decreased from 0,35 to 0,16.

Therefore, the analysis results indicated that within group divergence dynamics slowed down and between groups divergence – accelerated.

In Ukraine, on the background of a prolonged crisis and the weakness of state institutions, the centrifugal tendencies of regional economic development were observed. In fact, it led to the formation of «club» divergence processes. Regions in search of ways to strengthen their position created regional economic areas that guide the vectors of their interests in the most favorable partners, including Russia.

Further investigation of regional inequality reflected in analysis undertaken in 2012. This research concerned the number of distinct hypotheses relating to different causes and impacts of the regional disparities in Ukraine. Empirical verification is based on evaluation of the TI.

Considering the regional disparities in Ukraine across the country the range of the regions (24 administrative districts and the AR of Crimea) have been placed into the same as earlier four distinct groups: Western, Central, Southern and Eastern. Regional disparities have been computed in two dimensions: between groups and within the group.

Empirical data show that the intergroup component (T_{br}) of the total Theil index has been increasing much more dramatically than the intragroup one (T_{wr}). This significant difference between inter- and intragroup disparities is the evidence of imperfect interregional integration across the country. The primary cause of that fact is the territorial structure of economy: huge capacities of processing and mining industry are concentrated in Eastern and Central regions and have weak connections with Western and Southern regions.

For the period 2000 to 2009 the level of T_{br} in average exceeded T_{wr} by 40,9 % each year. Attention is drawn to the fact that the same difference in term of personal income per capita for the period of 2002–2011 was 95,0 % each year and its level increased by 3,14 times in 2011 comparing to 2002.

The conclusions made above mostly explained the negative impact provided by regional divergence on economic development. They don't allow understanding the reasons for the conflict that takes place in Ukraine. The

analysis was carried out on the basis of considering only one side of regional disparities – economic. Of course economic side of the problem seems to be very important and it reflects many specific issue of people wellbeing. And sometimes other «sides of the coin» put forward: social, political or cultural. Together with economical they can create condition when various factors influence unidirectional. It can provide a synergistic effect that creates the unstable equilibrium of the system. Then any little impact will be able to bring the system to collapse.

This is an idea of the next hypothesis tested on the ground of horizontal inequality concept. The methodology of the analysis is constructed on the valuating of indicators divided by four basic groups of HI:

1. Economic, presented by inequalities in access to and ownership of assets – financial, human, natural resource-based and social. They also comprise inequalities in income levels and employment opportunities.

2. Social, comprises of indicators of inequalities in access to education, health care and housing, as well as in educational and health status.

3. Political, including inequalities in the distribution of political opportunities and power among groups, including control over the presidency, the cabinet, parliamentary assemblies, the bureaucracy, local and regional governments.

4. Cultural as disparities in the recognition and standing of different groups' languages, customs, norms and practices.

For each group it is possible to select appropriate indicators from the Ukrainian statistics. Then indicators are to be ranked by the level of both within group and in group dispersion. As a result the most influencing HI's factors will be highlighted. It can be seen as a systemic ground for complex policy development to diminish effect of group identity and to mitigate the social conflict.

УДК 330

Євчук Л. А.

ПРОБЛЕМА ФІНАНСУВАННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ КРИЗИ

Фінансування в умовах кризи має свої особливості. Його обсяг значно зменшується, сповільнюється, капіталовкладення призупиняються, фінансові потоки фокусуються, в основному, на вирішенні поточних задач.

Питання джерел фінансування бізнесу є актуальним для бізнес-сфери завжди. Серед практиків існують кардинально протилежні точки

зору щодо використання в якості джерела кредитних ресурсів. Частина підприємців категорично від них відмовляється. Їхній «гіркий» досвід взаємовідносин за кредитними операціями відрікається від їх використання у подальшому. У той же час значна частина підприємців регулярно використовують позики. Переважна більшість успішних бізнесменів стверджує, що бізнес краще вести на кредитні гроші.

У нинішніх умовах кризи традиційне для фінансування бізнесу джерело фінансування – кредитування – зараз мало використовується, зокрема в аграрному секторі. Внаслідок високих ставок кредитування підприємці стали значно менше звертатись до банків за фінансуванням. Експерти стверджують, що сьогодні саме час для агровиробників учитися жити, виживати, працювати без кредитів. Спершу буде важко, потім відкривається друге дихання. Сьогодні гривневе кредитування на банківському ринку практично відсутнє. Якщо кредити і надаються, то з більш жорсткими вимогами до позичальників, що пов'язано з економічною ситуацією і негативною практикою окремих компаній з повернення кредитів. У той же час бізнес-товариство в Україні значно звузилось. Скоротилась кількість банків, інвестиційних компаній.

В умовах недостатності грошових ресурсів для ведення бізнесу актуальним постає проблема використання товарного кредиту. Більшість постачальників, на сьогодні, працює на умовах лише попередньої оплати. Проте окремі погоджуються на товарний кредит. Так, компанія Syngenta оголосила про наміри надати у 2015 році українським сільгоспвиробникам 206 млн доларів кредитів для придбання продукції. Компанія готує ряд фінансових продуктів для стимулювання продажів. У результаті, незважаючи на складну економічну ситуацію у країні, продажі Syngenta в Україні залишаються на рівні минулорічних показників.

Попри негативний вплив на економіку, успішні підприємці стверджують, що криза є кращим часом для успішної діяльності, оскільки саме в кризу відкриваються нові можливості й горизонти.

УДК 336.717.061:338.432

Філімонова О. Б.

КРЕДИТНІ ПОСЛУГИ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Вагому роль у фінансовому забезпеченні сільськогосподарських підприємств України відіграє банківське кредитування. При цьому лідерами нині є такі іноземні банки та банки з іноземним капіталом як

Credit Agricole Bank і Райффайзен Банк Аваль, активними учасниками також є ProCredit Bank, KredoBank, ОTR Bank.

Найбільш поширеними серед кредитних послуг банків для сільгосп підприємств є кредитні лінії, короткострокові кредити на поповнення оборотного капіталу, середньострокові – на придбання сільгосптехніки та обладнання, овердрафт. Поступово набуває популярності інвестиційне кредитування, фінансування проектів і постімпортне фінансування, гарантії, акредитиви, кредитування на основі векселів, лізинг і факторинг. З метою розвитку останніх, окремі банки, зокрема Райффайзен Банк Аваль та ОTR Bank створюють дочірні лізингові та факторингові компанії. Ці проекти, крім самих банків, активно підтримують міжнародні кредитні установи, в тому числі ЄБРР і МБРР, МФК, Світовий банк, фонди та уряди зарубіжних країн. Почасти до них долучаються і провідні підприємства-виробники сільгосптехніки та обладнання, насіння, засобів захисту рослин і добрив.

Однак через кризові явища від початку 2014 р. різко скорочується інвестиційне та довгострокове кредитування. Більшість банків, фактично, надають кредити на поповнення обігового капіталу. Зокрема, ProCredit Bank видає до 60 % агрокредитів саме на ці цілі і ще близько 40 % – для придбання основних засобів, на строк до 5 років, найчастіше – на 3 роки. Однак з урахуванням довготривалості операційного циклу сільгоспвиробництва, життєвих циклів у тваринництві, необхідності дотримання сівозмін у вирощуванні польових культур, а також окремих технологічних операцій у садівництві чи виноградарстві 3 роки є недостатнім строком для дієвого та результативного оновлення обладнання, устаткування та сільгосптехніки, а тим більше, для формування продуктивних довгострокових біологічних активів. Тим не менш, показники кредитного портфеля банку свідчать про досить високу якість агрокредитів, їх забезпечення та обслуговування. У більшості випадків, кредити на поповнення обігового капіталу повертаються протягом одного операційний циклу, за 9–12 місяців, на формування основного – за 2–3 роки. Це дозволяє банку скорочувати витрати на формування та адміністрування резервів під ризикові активні операції.

Серед переваг кредитних послуг ProCredit Bank для вітчизняних сільгосп підприємств варто відзначити гнучкість графіку погашення строкового кредиту чи кредитної лінії, зі сплатою тіла кредиту наприкінці його терміну. Це найбільш зручно для короткострокового кредитування під весняно-польові роботи, що може бути погашене за рахунок реалізації майбутнього урожаю того ж року за оптимальними цінами.

Методичне забезпечення процесу кредитування розроблено так, що банк не висуває до позичальника жорстких вимог щодо рентабельності

сільгоспвиробництва. Тим не менш, ProCredit Bank надає кредити аграріям, що є прибутковими та отримують доходи, достатні для обслуговування своїх боргових зобов'язань перед банком. Однак найбільш суттєвими та відмінними від інших учасників ринку сільгоспкредитування є вимоги щодо застави. Банк не перекладає на позичальника витрати на оцінку та страхування заставного майна, тому загальна плата за кредит включає лише відсотки та комісію. Більше того, за умови кредитування на придбання сільгосптехніки, до 15 % кредиту може бути незабезпеченим, без покриття заставою, решта – покривається заставою з дисконтом, що спрощує вимоги до сільгосппідприємств і підвищує рівень їх кредитного забезпечення.

У той же час найбільш адаптованими до ефективного кредитування сільгосппідприємств є Райффайзен Банк Аваль та Credit Agricole Bank. Обидва вони нині є складовими міжнародних банківських груп, що на початку свого зародження були спеціалізованими агрокредитними установами. Тож ці банки мають багаторічний досвід і напрацьовані традиції в окресленій сфері, що доповнюється застосуванням інновацій європейського банківського бізнесу, високим рівнем менеджменту, в тому числі щодо мінімізації кредитних ризиків, а також доступом до міжнародних ринків капіталу нижчої вартості та довшого строку погашення. Це дозволяє їм впроваджувати для вітчизняних сільгоспвиробників інвестиційні кредити, та фінансування довгострокових проектів, у тому числі строком до 8 років для будівництва елеваторних комплексів і до 5 – на придбання техніки.

Суттєвою перевагою цих банків у кредитуванні сільгосппідприємств є запровадження партнерських програм, зокрема, з такими компаніями як JohnDeer, Bayer, Titan-Machinery, Техноторг, ЕрідонТех, Нібулон. Тут банки виступають основною з'єднувальною ланкою між сільгоспвиробником і постачальником (основним дистриб'ютором чи безпосереднім виробником) сільгосптехніки, обладнання, машин і ПММ, засобів захисту рослин і добрив, насіння, кормів для тварин; або ж покупцем готової сільгосппродукції.

Подібна співпраця дозволяє зменшити транзакційні та маркетингові витрати усіх учасників; налагодити прямий контакт між покупцем, продавцем і кредитором; гарантувати придбання товару високої якості, а для техніки – і з після продажним обслуговуванням; оптимізувати логістичні схеми або забезпечити належні умови тимчасового зберігання. Усе це сприяє зменшенню як ділових і операційних, так і фінансових ризиків; підвищує надійність виконання зобов'язань усіх учасників угод; зменшує потреби у додаткових фінансових ресурсах і, відповідно, зменшує їх вартість, що позитивно вплине на ефективність і перспективи розвитку кредитних відносин банків і сільгосппідприємств.

УДК 330.341.2

Нетудихата К. Л.

ІНСТИТУТИ В НАЦІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ

У кінці 80-х років минулого століття група вчених розробила багаторівневу концепцію «національних інноваційних систем» (НІС), щоб підкреслити важливість конкретних інститутів, технологій та процесів навчання в економічному розвитку. Інститути, які підтримують технологічні та організаційні інновації у фірмах, посідають центральне місце в швидко зростаючому потоці наукових робіт. Серед останніх можна відзначити праці наступних науковців: Б. Джонсона, К. Едквіста, Б. Карлссона, Дж. Мурманна, Б.-А. Лундвалла, Р. Нельсона, К.Фрімена та ін.

Вчені, що досліджують НІС, умовно поділяються на дві групи за критерієм розуміння категорії «інститути». Перша розглядає всі типи організаційних структур, у тому числі фірми, університети та науково-дослідні лабораторії та технологічні політики як інститути (Р. Нельсон, Н. Розенберг, Дж. Ніосі, П. Савотті, Б. Белон та ін.) У цій концепції, фірми, їх НДДКР лабораторії, та інші неринкові інститути, які підтримують інновації, взаємодіють між собою і можуть утворювати інноваційні системи. Узгодженість між різноманітними інститутами є таким чином суттєвою умовою для НІС, щоб бути ефективною. Позитивний зворотний зв'язок між різними взаємопов'язаними інститутами є необхідним для їх зміцнення. Важливість поведінкових та інших неформальних інститутів, таких як довіра та культурні звички в суспільстві рідко підкреслюються в роботах вчених цієї групи.

На противагу цьому, друга група вчених, до якої входять Б.-А. Лундвалл, К. Едквіст, Б. Джонсон, розглядає конкретні інститути як частину «інституційного середовища», яке формує навчальний процес фірм та інших організацій. Інститути тоді розуміються, як «норми, звички та правила, які глибоко вкоренилися в суспільстві і ... грають важливу роль у визначенні того, як люди ставляться один до одного та як вони вчаться, використовують свої знання». У такому випадку, інститути включають в себе як формальні механізми, такі, як закони, режими прав інтелектуальної власності та організації ринку праці, і неформальні механізми, такі як довгострокові або короткострокові перспективи агентів, і природа довіри в трансакціях між агентами. Крім того, інститути мають таку фундаментальну характеристику як «відносна стабільність протягом довгого часу». В результаті вони забезпечують необхідну стабільність та послідовність, яка необхідна для виникнення

інновацій у фірмах. Проте розуміння інститутів, заснованих на стабільності має тенденцію ігнорувати важливість інституційних змін, їх вирішальну роль у розвитку процесів навчання та більш широких системних змінах.

Ранній аналіз взаємозв'язку між технологічними та інституціональними змінами надав Б. Джонсон. Спираючись на роботи Д. Норта, Л. Лахмана та інших інституціоналістів він вказує на центральну роль інституційних змін у довгостроковому економічному зростанні, а також робить спробу провести паралелі між закономірностями зміни технологій та інститутів. Однак дослідник не розглядає кількісні виміри інститутів, як вони взаємодіють у межах інноваційної діяльності. Науковець не заглибився у природу неформальних інститутів, стану процесів розвитку та зростання.

Недавні дослідження відзначили, що аналіз трансформації та еволюції інноваційних систем є важливим завданням, оскільки технології стають все більш складними, нові техніко-економічні парадигми з'являються та переплітаються одна з іншою. Дослідження процесів проектування, спонтанної появи і трансформації інститутів має вирішальне значення для вивчення інновацій. Це особливо важливо, якщо ми виходимо з того, що поява нових технологій частково зумовлюється інститутами, які доречі можуть стабілізувати і старі технології.

Історичні огляди промислового розвитку продемонстрували важливу роль, яку відіграють національні інститути у формуванні конкурентних можливостей фірм у конкретних галузях. Такі огляди підкреслюють коеволюцію можливостей фірм, технологій з інституційними формами. Однак слід зазначити, що лише невеликий відсоток досліджень з інноваційних систем явно включають динамічну, історичну перспективу. Ще менший відсоток наукових робіт присвячено формуванню нових інноваційних систем.

Динамічні перспективи мають вирішальне значення для зміни економік, що заблоковані через неефективні національні інноваційні системи. Будівництво нових інноваційних систем або перетворення старих через «створення потенціалу» («capacity building») є головною метою значної частини досліджень. Тим не менше, більшість застосувань конструкції НІС мають спробу перенести моделі добре функціонуючих інноваційних систем, що побудовані в розвинених країнах, на країни, що розвиваються.

Такі аналізи схильні забувати специфіку місцевого інституційного середовища, існування проблем у стимулюванні навчання на фірмах та у їх інноваційності. Наприклад, у наукових роботах, які присвячено інноваційним системам, існує відносно мало аналізу інститутів, що

діють у якості перешкод для інновацій, як це зазвичай буває в слаборозвинених країнах. Корупція, до речі, є одним з таких (неформальних) інститутів. У результаті, недостатнє розуміння має місце в механізмах інституційних змін, необхідних для подолання «розриву в навчанні». Подолання цього розриву вимагає виховання здатності до навчання і створення попиту на нові знання в менш розвинених країнах. Крім того, для полегшення позитивних зворотних зв'язків між різнорідними суб'єктами необхідним є і формування інституціонального середовища, яке б стимулювало розвиток здатності до навчання. З цією метою детальний аналіз менш формальних поведінкових і когнітивних інститутів є дуже корисним при оцінці достатності людського та соціального капіталу, який знаходиться в основі інноваційної діяльності.

У цілому, для забезпечення прискореного економічного зростання в країні необхідно розбудувати ефективну НІС із використанням світового наукового, практичного досвіду проектування і проведення інституційних змін. Це надасть можливість генерувати потужні стимули для суб'єктів до активізації інноваційних процесів та якісних технологічних змін у народному господарстві.

УДК 330

Полетаєв О. О.

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ ВЛАДИ

У сучасний, кризовий період розвитку вітчизняної економіки, питання бюджетної децентралізації виходять на перший план, оскільки саме вона є однією з базових умов незалежної та ефективної діяльності органів місцевої влади. Вирішення проблеми вдосконалення міжбюджетних відносин є пріоритетним завданням владних органів, що прямо впливає на населення країни та розвиток економіки України загалом та кожного окремого регіону зокрема.

Проблемі децентралізації фінансових ресурсів та повноважень присвячено ряд досліджень науковців як в Україні, так і за кордоном. Сучасні теоретичні та практичні проблеми місцевого самоврядування, удосконалення міжбюджетних відносин в Україні розглядалися у працях таких українських учених, як: В. Базилович, О. Василик, С. Гасанов, В. Зайчикова, А. Єпіфанов, Т. Єфіменко, М. Карлін, О. Кириленко, В. Кравченко, І. Лютий, І. Луніна, Ц. Огонь, В. Опарін, Г. П'ятаченко, В. Федосов, І. Сало, С. Слухай, С. Юрій та інших. Однак сього-

дні не існує єдиного підходу щодо оптимального механізму реформування місцевих бюджетів відповідно до критерію ефективності розподілу фінансових ресурсів.

Згідно з Конституцією, Україна є унітарною країною, що складається з адміністративно-територіальних одиниць – областей, які підпорядковуються центру. Історично склалося так, що незалежна Україна перейняла пострадянську систему адміністративно-територіального устрою, внаслідок цього виник ряд проблем, пов'язаних з економічним розвитком регіонів та адміністративним статусом територіальних одиниць, а саме: надмірний ступінь централізації бюджетних коштів, несаможиттєвість органів місцевого самоврядування, недостатність фінансової бази на місцях для виконання місцевими органами влади власних та делегованих повноважень, суттєві диспропорції між соціально-економічним розвитком регіонів, відсутність стимулів для місцевої влади до збільшення доходів місцевих бюджетів та ряд інших. Внаслідок цього загострилася проблема бюджетного федералізму, що полягає в зіткненні інтересів представників різних рівнів влади з приводу формування, розподілу та використання бюджетних коштів. Ряд науковців, економістів та політиків наполягають на встановленні децентралізації в Україні (від латинського *de* – «заперечення», *centralize* – «середній, центральний»), що означає «знищення, скасування або ослаблення централізації і розширення прав низових органів управління». Автори таких концепцій стверджують, що внаслідок відповідних дій реалізуються три базові параметри, так звані три Е: економія, економічність та ефективність (*economy, efficiency, effectiveness*). Важливість такого рішення пояснюється тим, що дотаційність 5419 бюджетів місцевого самоврядування становить понад 70 %, а 483 територіальні громади на 90 % утримуються за рахунок коштів державного бюджету, при тому, що у світовій практиці розвинутих країн спостерігається кардинально інша тенденція. Наприклад, у Швеції та Швейцарії понад 70 % місцевих бюджетів складають власні доходи, в Іспанії – 50 %, у Норвегії – 56 %.

Децентралізація державного управління несе в собі істотні перспективи розвитку України, проте вона пов'язана також з певними проблемами. Американський науковець Дж. Ма виділяє три основні проблеми, з якими стикаються країни, що розвиваються, на шляху до децентралізації державного управління: обмежені адміністративні можливості місцевих управлінь; відсутність механізмів, що гарантують відповідальність органів місцевого самоврядування; значні регіональні диспропорції. За цих умов науковець вважає недоцільним повну автономізацію місцевого управління.

Вагомою перешкодою у встановленні в Україні системи бюджетного федералізму є значна диспропорція у розвитку різних регіонів України. Індустріально розвиненими областями є Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Полтавська, Харківська області та м. Київ, а такі області, як Чернівецька, Закарпатська та Волинська значно відстають у своєму економічному розвитку від середнього рівня по Україні. Тому важливим завданням центральних та місцевих органів влади є розвиток відсталих областей та вирівнювання наявних диспропорцій. У цьому контексті цікавим може бути досвід іноземних держав. Наприклад, цікавий метод стимулювання економічного розвитку регіонів застосували у Китаї. Зокрема, якщо підприємство не могло досягнути певного рівня прибутку, то повинне було сплачувати більшу кількість податків. У випадку перевищення обумовленого рівня прибутку підприємства сплачували податки на пільгових умовах. Така політика дозволяє не тільки стимулювати виробництво, підприємницьку діяльність, залучати більше працівників, але й сприяє виведенню бізнесу з тіньового сектору економіки, що є дуже актуальним для України, де його частка складає більше 45 % ВВП.

Ще одним важливим завданням при вирішенні питання бюджетної децентралізації є забезпечення чіткого та всеохоплюючого контролю за використанням фондів бюджетів на місцях. Населення регіону повинно бачити, куди застосовуються сплачені кошти. Цю функцію у повній мірі можуть забезпечити лише центральні органи влади, а тому повинно відбуватися й відповідне їх фінансування.

Загалом, рівень децентралізації у публічному секторі повинен відповідати співвідношенню двох показників, якими є: 1) свобода органів місцевої влади у прийнятті рішень; 2) адекватність політичної відповідальності місцевих органів влади за прийняті нею рішення.

Вищезазначені фактори зумовлюють необхідність встановлення певних пропорцій між рівнем централізації та децентралізації повноважень владних органів та бюджетного федералізму. Встановлення таких пропорцій повинно здійснюватися з урахуванням конкретних умов економіки України та окремих її регіонів. Важливим індикатором у цьому процесі є рівень податкоспроможності регіонів. Території з малою податкоспроможністю, так звані «бідні» території, повинні мати об'єктивно зумовлений низький рівень фінансової автономії. І навпаки, території з високою податкоспроможністю, або, як їх ще називають, «багаті» території, в змозі забезпечити собі вищий рівень фінансової автономії.

Отже, децентралізація як спосіб здійснення державного управління визначає засади побудови системи фінансового забезпечення органів

місцевого самоврядування. Світовий досвід економічно розвинених країн свідчить про відсутність універсальної моделі рівня централізації та децентралізації повноважень владних органів та розподілу доходів і видатків між бюджетами різних рівнів. Тому в Україні доцільно проводити реформи органів державного та місцевого самоврядування з урахування специфічних умов функціонування економіки країни.

УДК 657.1

Белінська С. М.

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ТЕОРІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЗЕМЛІ

Однією із найбільш дискусійних тем, які обговорюються в колі науковців і експертів, є реформування земельних відносин. Визначною передумовою затребуваності та значущості бухгалтерського обліку землі є створення дієвого інституційного забезпечення бухгалтерських реформ. Введення земельних ділянок до економічного обороту, потребує в першу чергу ідентифікації земель сільськогосподарського призначення та прав користування ними в системі бухгалтерського обліку та виділення окремих показників у формах фінансової звітності.

Інституціональний підхід посів вагоме місце у розвитку економічної науки. Напрацьовано економістами інституціональна теорія є визнаною у світовому науковому середовищі і застосовується практикою. Але до цього часу не було сформовано відповідні парадигми, що дозволило б говорити про нову – інституціональну теорію бухгалтерського обліку землі.

Земля є головним козирем України в сучасній та особливо майбутній геополітиці. Розглядаючи питання інституціональної теорії бухгалтерського обліку землі насамперед варто зазначити, що мова повинна йти про весь господарський облік на різних рівнях, включаючи кадастровий, який є специфічним земельним обліком, статистичний та види бухгалтерського обліку. Всі види обліку взаємопов'язані та взаємодоповнюють один одного та створюють цілісну та регульовану ринкову систему земельних відносин. Зокрема, без ефективного земельного кадастру неможлива достовірна оцінка земельних ресурсів у фінансовому обліку з дотриманням принципу обачності, без податкового обліку неможливий перерозподіл частини ренти на користь держави, що є обґрунтованим з позиції регулювання економіки тощо.

Систему кадастрового обліку та реєстрації речових прав необхідно поєднати в одну уніфіковану систему, що аналізуючи особливості кожної з них, є можливим. Аналітичний центр Розумкова виокремлює такі переваги поєднання двох систем:

- усунення дублювання функцій і процедур міжвідомчого обміну інформацією, що зменшує вартість послуг і тривалість процедур для користувачів і підвищує оперативність актуалізації інформації в базі даних єдиної системи;
- субсидіюванню дохідною складовою – системою реєстрації прав – витратної складової (кадастру), що сприяє з часом самоокупності системи;
- принцип «єдиного вікна» за принципом, а не шляхом встановлення та формалізації процедур обміну інформацією між відомствами.

У сфері вітчизняного бухгалтерського обліку землі відбуваються радикальні перетворення інституційного характеру, що полягають у формуванні обліку землі, введенні інституту приватної власності на землю, створенні умов для розвитку підприємництва. Важливим є привабливе представлення вітчизняного аграрного капіталу на світовій мові бізнесу, якою є бухгалтерський облік. Не менш важлива місія бухгалтерського обліку в нелегкій справі збереження для українського народу його сільських громад, безцінного вітчизняного земельного капіталу. Звідси справедливим є триєдине тлумачення земельного капіталу в бухгалтерському обліку як господарського активу, національного багатства та планетарного природного ресурсу.

Зміни в бухгалтерському обліку все частіше випливають із взаємодії між інституціями, які мають соціальну вагомість. Пояснюється, що регулярні державні органи, професійні бухгалтерські та інші інституції задають тон бухгалтерським новаціям, та як більш відкриті для впливу політичного соціального та економічного тиску, ніж безпосередньо бізнес-структури. Це вимагає інституційної побудови системи регулювання бухгалтерського обліку землі, тобто підпорядкування вітчизняних норм і стандартів обліку й звітності встановленим «правилам гри» світової економіки.

Чинники інституційного середовища, змінюючи практику і теорію обліку землі вносять суттєві зміни в класичні концептуальні основи бухгалтерського обліку. Важливим напрямом розвитку інституційного забезпечення обліку землі стає необхідність узгодження законодавчо-правових норм, і насамперед, вимог облікового та податкового законодавства. Їх зближення та уніфікація дозволить відповідати на будь-які запити єдиною інформаційною базою, яку користувачі можуть інтерпретувати за своїми завданнями.

Принципи обліку мають бути при цьому ідентичними з принципами податкового законодавства, для чого потрібна співпраця відповідних інституцій або організацій. Вважається, що це завдання нарешті буде виконано у зв'язку із введенням Податкового кодексу. Крім того, важливою умовою розвитку бухгалтерського обліку є його адаптація до вимог міжнародних стандартів фінансової звітності, для чого необхідне узгодження термінологічного апарату та розуміння логіки створення інформації про економічні явища і процеси, що відбуваються в економічних системах країн світової економіки. Вважається, що цьому найбільше сприятиме інституційний підхід. Із викладеного можна сформулювати кілька важливих висновків.

Практика обліку знаходиться безпосередньо у сфері розвитку економіки, тому інституційний підхід останньої перемістився до системи бухгалтерського обліку, змінюючи її практику й теорію. Зміни відбуваються під впливом різних чинників інституційного середовища, серед яких можна виокремити дві групи – суб'єктивні та об'єктивні.

Вони по-різному змінюють облікову систему, реалізуючись через законодавчі і нормативні акти, формалізовані і неформалізовані схеми взаємодії, відповідні змінам запитів різного роду інституцій. Характерною особливістю облікової системи в інституційному середовищі стала зміна її концептуальних основ: мети і завдань, предмету і об'єктів, принципів і регламентів тощо. Усе це свідчить про нову тенденцію бухгалтерського обліку землі. Її можна сформулювати як процес формування, закріплення та удосконалення інституційних форм у системі бухгалтерського обліку, який і називається інституціоналізацією бухгалтерського обліку землі.

Розвиток бухгалтерського обліку землі базується на складній системі інституціонального забезпечення. Вітчизняні реформи в бухгалтерській сфері ігнорують філософію інституціонального забезпечення їх успішності. Прийняті в Україні Програма й Стратегія розвитку обліку концентрується на змінах у нижчих щаблях (формальних інститутах – «правилах гри») та регуляторному інституті Мінфіну України. При цьому верхні, визначальні для реформ, шаблі інституціонального забезпечення розвитку обліку землі (професійні й неформальні інститути) залишаються поза увагою, що до певної міри і пояснює консервативність стану цих інститутів, а, отже, і низьку ефективність реформування національної системи обліку.

Відпрацювання дієвих програмних документів та змін до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» можливе на науковій платформі інституціональної теорії.

Вирішення проблеми розвитку бухгалтерського обліку землі потребує значного оновлення теорій. Досліджуючи західний позитивістський тренд розвитку теорії бухгалтерського обліку, ми побачили можливість його подальшого розвитку на фундаментальній платформі інституціоналізму. Інституціональна теорія є вершиною сучасної економічної думки. Вона здатна не тільки пояснити причини успішності чи неуспішності різного роду економічних систем, але і визначити фактори і шляхи подолання проблем, що створюють інститути. Вона орієнтує практику на зміну інститутів для досягнення бажаних результатів.

Нова – інституціональна теорія бухгалтерського обліку землі, поєднуючи попередні напрацювання, спроможна не лише пояснити зміну сутності бухгалтерського обліку як одного з ключових компонентів економічної під класифікації соціальних інститутів, але і розбудувати платформу для забезпечення його нової місії в сучасному світі – забезпечення довіри, порозуміння та керованості між учасниками економічних відносин. Останнє і є новим предметом науки, вбираючи у себе загальноновизнане його трактування – господарські процеси і явища.

УДК 657.445

Бєлікова В. В.

ЗМІНА ЦІЛЬОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЗАПАСІВ: ОБЛІКОВО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Для всіх господарських операцій, пов'язаних із закупівлею запасів обов'язково зазначається податкове призначення ПДВ. Значення цього параметра раніше (до внесення змін в ПКУ, а саме, до затвердження Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення адміністрування податку на додану вартість») визначало нарахування податкового кредиту та податкових зобов'язань по ПДВ (при продажу) і впливало на формування собівартості запасів. А саме:

- податкове призначення ПДВ як оподатковувана ПДВ діяльність дозволяло формувати вартість запасів, виходячи із вартості закупівлі з урахуванням усіх додаткових витрат, якщо придбання здійснювалось із ПДВ, він повністю включався до складу податкового кредиту;
- неоподатковувана, будь-яка господарська діяльність – податкова вартість запасів формувалась із урахуванням усіх витрат на закупівлю, ПДВ постачальника включався в податкову вартість, право на податковий кредит не виникало;

- неоподатковувана ПДВ, не господарська – податкова вартість запасу встановлювалась нульовою, право на податковий кредит не виникало;

- пропорційно оподатковувана ПДВ – податкова вартість запасу включала всі витрати на закупівлю без урахування ПДВ та частину суми ПДВ відповідно до коефіцієнту пропорційності, залишкова частина ПДВ відносилась на податковий кредит.

Облік у розрізі податкового призначення дозволяв відстежувати випадки нецільового призначення активів. У господарській діяльності підприємства могли виникати ситуації, коли податкові параметри операції, у якій фактично використовуються активи, відрізняються від передбачених цільових параметрів. Наприклад, товар, що був придбаний за ставкою 20 % (оподатковувана діяльність) було зіпсовано і його потрібно списати (неоподатковувана, негосподарська діяльність). Відповідно, потрібно було нарахувати податкові зобов'язання по ПДВ по умовному продажу та відкоригувати податкову вартість запасів.

Для відображення таких витрат у бухгалтерському обліку використовується рахунок 947 «Нестачі і втрати від псування цінностей». У випадку обставин форс-мажору, списання більш коректно відобразити на субрахунку 977 «Інші витрати діяльності». Основні засоби та МНМА списуються з відображенням суми амортизації та початкової вартості за дебетом рахунку 976 «Списання необоротних активів». Одночасно із цими операціями відбувається корегування податкових зобов'язань по рахунку 6435 «Умовний продаж».

З 1 липня 2015 року принципово змінилась схема обліку ПДВ за придбаними з ПДВ товарами, послугами та необоротними активами, що використовуються в неоподатковуваних операціях, або не в господарській діяльності.

Раніше такі суми не включалися до податкового кредиту, а в разі часткового використання в оподатковуваних операціях сума ПДВ включалася до податкового кредиту частково.

Тепер податковий кредит нараховується на всю суму ПДВ. Але на ту частину суми, що належить до товарів або послуг, які використовуються в неоподатковуваних операціях, або не в господарській діяльності, платник податку повинен самостійно скласти та зареєструвати податкову накладну і нарахувати собі податкове зобов'язання.

За цими операціями складається одна зведена податкова накладна за місяць, а не окремі податкові накладні за кожною з операцій, як це передбачалося раніше. Якщо ці товари (послуги, необоротні активи) були придбані до 1 липня 2015 року, складати податкову накладну та

нараховувати податкові зобов'язання необхідно лише в тому разі, якщо суми ПДВ були раніше відображені у складі податкового кредиту в податковій декларації за попередній період.

Якщо придбані активи або послуги використовуються частково в неоподатковуваних операціях, підприємство повинно нарахувати собі податкове зобов'язання та зареєструвати зведену податкову накладну на суму ПДВ, що відповідає частці неоподатковуваних операцій. Це потрібно зробити не пізніше останнього дня місяця, в якому виникло право на податковий кредит за придбаними активами або послугами.

У такому випадку виникає запитання: за рахунок якого джерела має здійснюватися нарахування суми податкового зобов'язання, що відповідає частині неоподатковуваних операцій.

Раніше Кодекс містив норму статті 139, відповідно до якої ПДВ, не віднесений до податкового кредиту, включався до витрат або до вартості придбаного активу. Тепер цю норму скасовано. Проте це в жодному разі не означає, що суму податкового зобов'язання, нараховану на частку неоподатковуваних операцій, не можна буде врахувати при визначенні оподатковуваного прибутку. Просто необхідність такої норми зникла разом із переходом оподаткування податком на прибуток підприємств на підставі бухгалтерського прибутку, розрахованого за національними або міжнародними стандартами. Тепер об'єкт оподаткування – це прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування «бухгалтерського» прибутку, який підлягає оподаткуванню, на всі різниці, які виникають у підприємства відповідно до положень розділу III ПКУ.

ПСБО 7 та 9 вимагають включати непрямі податки, що не відшкодовуються підприємству, до первинної вартості придбаних запасів або основних засобів. Такі самі вимоги містять міжнародні стандарти МСБО2 «Запаси» (IAS2 Inventories) та МСБО16 «Основні засоби» (IAS16 Property, Plant and Equipment).

Отже, для кожного придбаного об'єкта основних засобів потрібно розраховувати суму ПДВ, що відповідає частці неоподатковуваних операцій та збільшувати на цю суму його первісну вартість. Стосовно запасів, такий підхід буде недоцільним, адже розрахунок збільшення балансової вартості кожної окремої одиниці запасів може значно збільшити навантаження на бухгалтерію. При великій кількості запасів розподіл суми ПДВ доцільно проводити методом середнього відсотка.

УДК 330.321.20

Великий Ю. В.

ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Проблема нестачі коштів – явище постійне. Досліджуючи це питання в машинобудуванні, не можна не поставити під сумнів низьку можливість концентрувати ресурси на інноваційних процесах. На сьогодні в галузі є багато збиткових підприємств, які не мають ні дотацій, ні спонсорів, а тримаються так би мовити «на плаву». Це нонсенс ринкової економіки або результат дозволених «фокусів» системи обліку. Зрозуміло, що тіньова сфера економічної діяльності не існує поза межами країни і поля зору державних інституцій (податкової служби, усіх рівнів міліції, фінансових органів, державної статистики, Антимонопольного комітету, Фонду державного майна і т. д.). Тіньова економіка є наслідком реакції бізнесу на неефективну податкову політику й бюджетну підтримку реального сектора економіки.

Цілі платників податків і держави збігаються лише частково: головною метою платників податків є отримання максимального прибутку від своєї діяльності. А держава зацікавлена в отриманні й перерозподілі максимальних фінансових ресурсів для виконання своїх функцій, а також у структурній перебудові економіки країни на користь наукомістких високотехнологічних виробництв, заснованих на принципах збереження ресурсів.

Виникає основна суперечність: платник хоче зберегти у своєму розпорядженні максимальний розмір прибутку і при цьому отримувати від держави якісні послуги, передбачені Конституцією і законами, а держава в особі органів управління, зацікавлена отримати якомога більше фінансових ресурсів у вигляді податків для задоволення суспільних запитів. Досягти поставлених перед державою завдань можна лише у випадку встановлення збалансованої взаємодії держави і платників, а також справедливого (адекватного наданим послугам) оподаткування. Для цього необхідно поєднати виражений рівень податкового контролю та усвідомлення платниками свого обов'язку щодо сплати податків. Одним із мотивів ухилення від податків є усвідомлення неадекватності послуг, що надає держава, та прав, котрі вона має забезпечувати, рівневі сплачуваних податків. Підприємці не відчують себе захищеними, не можуть бути впевненими у справедливості рішень судових органів, не одержують якісних послуг від органів державної влади. Сумлінні платники податків не отримують належного ставлення

від державних органів. Це робить відносини держави і платників податків несправедливими, а тому частина платників податків вважають, що мають моральне право виконувати свої обов'язки перед державою теж не якісно або не виконувати взагалі. Така ситуація не сприяє виходу частини машинобудівних підприємств із тіні та розширенню бази оподаткування.

Наданню допомоги платникам податків у здійсненні податкового менеджменту не приділяється достатньої уваги. У той же час у США, Франції та ін. надання допомоги платникам податків у здійсненні податкового менеджменту є пріоритетним у діяльності податкових служб.

Важливу роль у проведенні державного податкового адміністрування відіграє сприяння добровільній платі податків. Таким шляхом пішли Великобританія, Німеччина, США, Франція та ін.

Отже, наповнення бюджету має відбуватися і через мобілізацію резервів, що існують у т. ч. у тіньовому секторі.

Реалізація структурної перебудови галузі на основі інноваційних і технологічних рішень, а також виведення із тіньового сектора значної частини машинобудівних підприємств є надзвичайно складною і амбітною метою. Проте досягнення цієї мети дасть змогу машинобудуванню не тільки вийти з кризи, а й вийти на новий рівень соціально-економічного розвитку галузі.

Перехід до інноваційної моделі розвитку машинобудування є потужним чинником детінізації галузі, що не потребує застосування примусових заходів з боку держави.

Не може машинобудівне підприємство, яке застосовує новітні технології, працювати в тіньовому секторі. Умови роботи підприємств у тіньовому секторі економіки не дають можливості проводити повноцінну інноваційну діяльність та застосовувати новітні технології через неможливість доступу до ресурсів банківського й інвестиційних секторів та необхідність приховувати обсяги реалізації продукції чи послуг.

До джерел фінансування інновацій в умовах ринку належать власні кошти підприємств (прибуток, амортизаційний фонд, акціонерний капітал, спонсорські кошти), бюджетні кошти (прямі й непрямі у вигляді пільг, дотацій тощо), іноземні інвестиції, кредитні ресурси, венчурний капітал.

Дефіцит коштів підприємств стримує фінансування науково-інноваційної діяльності. Окрім того, криза неплатежів у машинобудуванні обмежує можливість фінансування інновацій за рахунок прибутку.

УДК 330.322.3

Верланов О. Ю.

СТРАТЕГІЧНА СТРАХОВА КООПЕРАЦІЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Розвиток продуктивних сил суспільства дедалі поглиблює поділ і кооперування праці, що відбивається на удосконаленні форм організації виробництва, розвитку кооперування і спеціалізації. Через кооперування закладаються тривалі виробничі зв'язки між підприємствами, засновані саме на їх поглибленій спеціалізації.

У теорії «Капіталу» кооперування розглядається як механізм ефективного поєднання приватного і суспільного інтересів, акцентуючи увагу на необхідності економічного впливу з боку держави на організацію добровільних (а не насильницьких) об'єднань дрібних селян. Через ігнорування розроблених і економічно обґрунтованих принципів послідовності і добровільності в організації колективного виробництва соціалізм не забезпечив відповідної матеріально-технічної основи загальнонародної кооперації праці.

Сьогодні відбувається друге народження кооперації. У липні 1997 р. ухвалено Закон України «Про кооперацію», де розроблені положення про кооперування сільськогосподарських підприємств, кредитних організацій і страхових компаній та про створення відповідних підприємницьких структур. Проте через відсутність чітких механізмів реалізації закону, результативність його дії не стала відчутною.

Характерною особливістю сучасних економічних процесів в аграрному секторі України економіки є бурхливий розвиток різноманітних кооперативних формувань. Однак сама лише зміна форм господарювання ще не здатна забезпечити швидку стабілізацію і ефективність виробництва у продовольчому комплексі.

Недосконалість виробничої структури країни є причиною повільного розвитку ринкових відносин на макрорівні, бо виробництво донедавна було підпорядковане союзним інтересам. Створення виробництв предметної спеціалізації можливе за західним зразком, коли у виробничих підрозділах одного підприємства виготовляються всі важливі для випуску певного виду продукції комплектуючі. Щоправда, формування виробництв такого типу є тривалим і складним процесом. В Україні через об'єктивні фінансові причини предметна спеціалізація може здійснюватися шляхом злиття та приєднання підприємств сільського господарства.

Кооперація (лат. cooperatio) – це форма організації економічної діяльності людей і організацій для спільного досягнення загальних цілей або задоволення потреб.

Кооперація є системою, що складається з кооперативів та їх об'єднань, мета якої – сприяння членам кооперації у сфері виробництва, торгівлі і фінансів.

Кооперацію можна розглядати, як третій сектор економіки, разом із приватним (індивідуальним) і державним (централізованим) секторами економіки (народного господарства). У ринковій економіці виступає в якості «третьої сили» або «третьої альтернативи» приватному і державному підприємництву. Фактично кооперацію, можна розглядати, як співробітництво, згуртування і співпрацю людей у будь-якій сфері суспільного життя. Під кооперацією також розуміють такі форми організації праці, за якої певна кількість людей спільно бере участь в одному й тому ж або в різних, зв'язаних між собою виробничих процесах.

У розрізі окремих Законів України розглядається можливість створення Страхових сільськогосподарських кооперативів. Страховий кооператив створюється, щоб його члени мали змогу економити при отриманні гарантій на покриття матеріальних збитків, завданих стихією чи в результаті нещасного випадку, смерті тощо. На прикладі багатьох країн світу створюються професійні об'єднання (асоціації), які ставлять за мету захищати й обстоювати інтереси своїх членів, вживати погоджених заходів у разі, коли цих інтересів торкнуться дії або наміри органів влади, співробітничати з будь-яким іншим об'єднанням, що має споріднений напрямок діяльності.

Джерелами утворення власності кооперативу є доходи від виробничо-господарської діяльності. Закон встановив для кооперативів (об'єднань) сприятливі умови для такої діяльності – вони самостійно визначають напрями господарської діяльності. Особливістю правового режиму майна кооперативів (об'єднань) є те, що в ньому визначається пайовий фонд, який формується за рахунок пайових внесків членів кооперативу.

Під час спроб створення страхових сільськогосподарських кооперативів виникає низка проблем, одна з яких – наявність достатньої маси грошей, необхідних для обслуговування інтересів учасників фонду. Саме тому зацікавлені особи користуються послугами комерційних організацій, часто не чітко спеціалізованих втрачаючи на переплаті у вартості послуг. Перекопати населення в соціальній спрямованості діяльності страхової компанії вкрай важко, що впливає на ефективність діяльності як страховиків, так і споживачів страхових послуг.

Здійснювати діяльність ефективно можна у співпраці із зарубіжними партнерами, які мають досвід щодо кооперативного страхування. Важливу роль у цьому може відіграти спеціальний підготовлений проєкт зарубіжної технічної допомоги. Стратегія розвитку має орієнтуватися на розробку і застосування нових сучасних продуктів, у тому числі щодо страхування ризиків у сільському господарстві.

Щодо сфери страхування слід зауважити, для і для членів-пайовиків і для суб'єктів господарювання, що належать до системи споживчої кооперації України важливо активізувати діяльність діючої спеціалізованої страхової компанії. Значна частина вітчизняних страхових компаній, маючи на меті отримання максимального прибутку від страхових операцій і диверсифікацію тимчасово вільних коштів страхових фондів, вдаються до зловживань, користуючись недосконалістю вітчизняного законодавства. Зокрема, це стосується необґрунтованого невизнання страхових випадків, навіть провідними компаніями. Тим самим, у населення формується недовіра до страхового бізнесу, відтісняється на другий план справжнє значення страхування для суспільства.

Підсумовуючи вищевикладене можна зробити висновок, що кооперативи можуть створюватись у будь-якій галузі, де можливий бізнес. Їх перевага в тому, що кооператив як форма господарювання дозволяє забезпечити своїх членів тими ж товарами та (або) послугами, що і приватний підприємець, але на вигідніших для них умовах.

В умовах, коли ринкові перетворення в Україні не набрали ще позитивного соціального змісту і супроводжуються безробіттям значної частини населення, активне залучення до реального сектора економіки кооперативних сільськогосподарських організацій значно прискорить розвиток вітчизняного виробництва, створить додаткові робочі місця, сформує соціально-побутову інфраструктуру в сільській місцевості.

УДК 657.3

Руденко Н. О.

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЦЕНТРИ ФІНАНСОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ВНЗ

В умовах потенційного зростання фінансової автономії державних ВНЗ для посилення мотивації до розвитку та підвищення ефективності використання коштів спеціального фонду запропоновано виділяти в структурі таких установ центри фінансової відповідальності. Центри

доходів, витрат, інвестицій та фінансових результатів мають бути виділені ґрунтуючись на затвердженому внутрішньому документі – Положенні про центри фінансової відповідальності (далі – ЦФВ).

У такому Положенні повинні знайти відображення основні типи центрів, види доходів, які вони можуть отримувати, види видатків, які вони можуть здійснювати (згідно з КЕКВ) та відповідно, перелік таких центрів за видами (підрозділи, які надають ліцензовані освітні та наукові послуги; підрозділи, які надають інші послуги; обслуговуючі підрозділи) в конкретній установі.

Окремо визначається керівництво центрами та персонал, який відповідає за планування та бюджетування. Обов'язки керівника ЦФВ можуть бути покладені на керівника структурного підрозділу (декана факультету, директора інституту, директора їдальні, типографії тощо).

Обов'язки щодо складання прогнозних бюджетів, поточних бюджетів, звітів про стан виконання бюджетів, розрахунку основних планових показників можуть бути покладені на працівника, який:

1) є працівником бухгалтерської служби (планово-фінансового відділу тощо) і відповідає лише за обсяг роботи із центром відповідальності;

2) є працівником самого центру відповідальності (заступником керівника такого центру з питань планування та бюджетування). Другий варіант виглядає більш адекватно, оскільки працівник повинен бути широко обізнаний у справах підрозділу і підпорядковуватися керівнику ЦФВ. У будь-якому випадку застосування системи бюджетування вимагає найму (або навчання) додаткового персоналу.

У питанні щодо розподілу та делегуванні повноважень у Положенні необхідно зазначити ліміти фінансових ресурсів, якими можуть розпоряджатися керівники ЦФВ на власний розсуд (але відповідно до затвердженого кошторису видатків) і вище якого ухвалювати рішення необхідно лише в погодженні із вищим керівництвом. Можливе зазначення межі самостійності видатків залежно не від їх розміру, а від їх цільового спрямування.

Видатки споживання за КЕКВ мають пріоритет і повинні виконуватися в повному обсязі, тоді як видатки розвитку (або капітальні видатки) можуть окремо затверджуватися керівником установи. Для розподілу таких видатків необхідно подавати різні бюджети, або запити, і, відповідно, ліміт повноважень за видатками споживання для керівника ЦФВ буде вищим, аніж за видатками розвитку. Необхідно прописати форми запитів при поданні на розгляд та затвердження незапланованих у бюджеті видатків, а також строки їх подання.

Порядок розрахунку відсотку відшкодування накладних видатків по установі в цілому повинен бути додатково затверджений і здійснюватися на початок навчального року з необхідним корегуванням. Розрахунок повинен здійснюватися для кожного підрозділу щороку в абсолютному або відносному значенні. Затвердити для всіх підрозділів у відсотковому співвідношенні цей показник неможливо через різний рівень забезпеченості фінансовими ресурсами підрозділів та можливість зміни протягом року.

Можливий розрахунок в абсолютних вимірниках, які потім можна перевести у відсотки. З точки зору облікового забезпечення додатково виділяємо субрахунки для обліку розрахунків за такими платежами та відповідними видатками підрозділів, які можуть їх здійснювати.

Зміст та технологія складання бюджетів повинні бути прописані в Положенні. Типові форми бюджетів для кожного типу центру відповідальності повинні додаватися. Порядок узгодження планових показників, готових бюджетів та звітів про їх виконання також повинні висвітлюватися.

Для підвищення оперативності та контролюваності всіх стадій формування бюджетів та основних планових показників необхідно в цьому процесі запроваджувати використання інформаційних технологій. Залежно від кількості центрів та від обсягів операцій це можуть бути звичайні електронні таблиці, або ж окремий програмний комплекс. У будь якому разі необхідно додатково прописати права доступу до перегляду та редагування бюджетів за підрозділами. При встановленні загальної системи управління установою доцільно було б автоматизувати і названу ділянку, однак і з використання стандартних офісних додатків можливо забезпечити швидкість обробки та представлення інформації про стан та хід виконання бюджетів підрозділів.

Контроль за виконанням бюджетів та використанням коштів спеціального фонду повинно бути покладено на бухгалтерську службу або на спеціально створений наглядовий орган.

Для подібних цілей на рівні установи повинен створюватися Бюджетний комітет, який буде відповідати за розгляд та затвердження бюджетів по всім центрам та установі в цілому, а також контролювати стан виконання бюджетів і визначати пріоритетні напрями фінансового забезпечення в рамках установи.

Звітність про виконання бюджетів повинна подаватися кожним центром у чітко встановлений строк. Форми звітів та строки подання повинні бути розроблені заздалегідь. Звітувати про процес виконання бюджетів підрозділи мають не лише на кінець планового періоду, а й за кварталами для підвищення керованості установою в цілому. При

запровадженні інформаційних технологій процедури проміжного звітування значно полегшуються. Окремо можуть вимагатися звіти про здійснення поточних та капітальних видатків, а також за різними видами доходів та видатків.

УДК 338.4:37.04

Кравченко Т. В.

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Постановка мети. Визначити особливості аналізу ефективності впровадження інклюзивної освіти як специфічного об'єкта аналізу та інструменту забезпечення доступності та рівності можливостей.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питанням оцінювання ефективності присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних учених: П. Й. Атамас, М. С. Пушкар, М. Г. Чумаченко, І. П. Босак, М. П. Денисенко, С. М. Петренко, К. Друрі, В. Б. Івашкевич, Б. Є. Нідлз, В. Ф. Палій, З. П. Румянцевой, Дж. К. Лафти, Н. А. Кизіма, Р. С. Каплана, Д. П. Нортон, І. І. Мазура, В. Д. Шапірота інші. Розглянуто питання сутності поняття «ефективність», основні показники, в той же час, питання аналізу ефективності впровадження інклюзивної освіти, визначення особливостей та критеріїв оцінювання потребують подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Ефективність – це складна багаторівнева категорія, яка має місце у всіх сферах і на всіх стадіях практичної діяльності. Розуміння сутності ефективності пов'язане із двома основними моментами: законом рідкості (обмеженості) ресурсів; та наявністю конкуренції. Так, необмеженість потреб і рідкість ресурсів визначає раціоналізм поведінки суб'єктів, що полягає в оптимальному збалансуванні зростаючих потреб і ресурсних можливостей. Конкуренція ж виступає важливим фактором стимулювання активності, збільшення розмаїтості й підвищення якості продукції та послуг, зниження витрат і стабілізації економічного росту.

Використання принципу ефективності припускає вибір, пов'язаний з економічною раціональністю, при цьому ефективним є вибір найкращої альтернативи серед доступних. При визначенні рівня ефективності суб'єкта варто враховувати і стан ресурсів, і взаємовідносини із зовнішнім середовищем, оскільки ефективна система має у своєму

розпорядженні мінімально необхідний обсяг невикористаних ресурсів, які дозволяють їй протистояти непередбаченим змінам зовнішнього середовища. Вибір може бути ефективним, коли враховуються всі фактори, обмеження, що визначають безліч доступних альтернатив, але коли частина цих факторів усувається й число можливих альтернатив збільшується, даний вибір виявляється не ефективним.

Виходячи з положення про цільовий характер діяльності можна визначити, що в загальному виді оцінка є порівнянням можливих або фактичних результатів діяльності з поставленими цілями. Якщо досягнутий результат відповідає меті, діяльність вважається ефективною. Однак оцінка не може обмежуватися тільки встановленням факту виконання або невиконання поставлених цілей, вона повинна включати й висновок про якість діяльності щодо досягнення поставлених цілей. Опис мети та якості її досягнення є критерієм діяльності системи. І саме застосування критерію дозволяє вирішити проблему відносності категорії «ефективність». Отже, при аналізі ефективності впровадження інклюзивної освіти оцінка досягнення стратегічних цілей також повинна включати систему критеріїв. З огляду на те, що під критерієм розуміються певні вимоги до діяльності або системи, сам процес аналізу та оцінки ефективності процесу впровадження інклюзивної освіти може бути визначений як послідовні дії, що включають обґрунтування цілей та критеріїв оцінки.

Процес впровадження інклюзивної освіти є специфічним об'єктом аналізу та інструментом забезпечення доступності та рівності можливостей, беручи до уваги його значення та роль у розвитку держави. Перехід до інклюзії зумовлює необхідність змін у соціальній, економічній та освітній сферах. Пріоритетними є трансформації освітньої системи як засобу втілення ідей соціальної справедливості, обґрунтовані в дослідженнях американських учених Уайтакера, Крістенсена, Ліпські та Гартнера.

Інклюзивна освіта – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти учнями з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання в загальноосвітніх та вищих навчальних закладах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності.

У сучасних умовах інклюзивну освіту необхідно розглядати не лише як певну форму надання освітніх та виховних послуг, а як економічну та соціокультурну технологію, спрямовану на гуманізацію навчального процесу, посилення виховної та соціальної спрямованості навчання, забезпечення безбар'єрного доступу та надання необхідного супроводу.

Основними принципами державної політики щодо впровадження інклюзивної освіти є: 1) принцип реалізації прав людини (цінність кожної особистості, рівність прав та можливостей, надання підтримки незалежно від психофізичного, соціального статусу, релігійних переконань, етнічної належності, місця проживання); 2) принцип гарантії та стабільності засобів державної допомоги та підтримки дітей з інвалідністю та їх сімей, створення нових та підтримка наявних моделей соціальних послуг; 3) принцип науковості (розробка теоретико-методологічних основ інклюзивного навчання, програмно-методичного інструментарію, аналіз і моніторинг результатів впровадження інклюзивного навчання, оцінка ефективності технологій, що використовуються для досягнення позитивного результату, проведення незалежної експертизи); 4) принцип системного підходу до процесу організації та реалізації технологій інклюзивного навчання (реалізація практик соціальної роботи з сім'єю в умовах загальноосвітніх навчальних закладів та системи освіти в цілому); 5) принцип соціальної відповідальності сім'ї (за виховання духовно та фізично розвиненої особистості; самостійність та автономність сім'ї у прийнятті рішень відносно розвитку дитини з особливими освітніми потребами, визначення її життєвого шляху); 6) принцип міжвідомчої інтеграції та соціального партнерства (координація дій різних відомств, соціальних інституцій, служб з метою оптимізації процесу освітньої інтеграції дітей з особливими освітніми потребами).

Завдання інклюзивної освіти реалізуються в таких напрямках: 1) удосконалення нормативно-правового, фінансово-економічного, науково-методичного забезпечення; 2) запровадження інноваційних освітніх технологій на основі інклюзивного підходу та моделей спеціальних освітніх послуг; 3) формування освітньо-розвиваючого середовища шляхом забезпечення психолого-педагогічного, медико-соціального супроводу; 4) розвиток мережі навчальних закладів, які впроваджують принципи інклюзивної освіти; 5) вирішення низки соціальних проблем щодо становлення, інтегрування в суспільство людей з особливими освітніми потребами; 6) вдосконалення системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, які працюють в умовах інклюзивного навчання; 6) надання підтримки та залучення батьків дітей з особливими освітніми потребами до участі у навчально-реабілітаційному процесі з метою підвищення його ефективності.

В основі практики інклюзивної форми навчання та виховання закладена ідея прийняття індивідуальності кожного учня, персоналізації процесу навчання, спрямованого на особистісний розвиток і соціальну адаптацію.

Перехід на інклюзивну форму навчання та виховання є об'єктивною необхідністю, відповіддю на соціальне замовлення суспільства. Водночас, успішною реалізація моделі інклюзивної освіти може бути лише за умов ефективної співпраці всіх її учасників та формування і використання необхідних ресурсів (людських та фінансових).

Соціальний аспект освітніх послуг як особливого товару пред'являє посилені вимоги до відповідності пропозиції попиту, а отже, до ефективних стратегій та методів управління ресурсами, оскільки ефективність їх формування та використання визначатиме не тільки результативність функціонування кожного конкретного закладу, але й галузі в цілому.

Внутрішньою характеристикою ефективного функціонування будь-якої системи є її оптимальність – вибір із множини варіантів розвитку такого, який надає можливість раціонально використати наявні ресурси. За умов обмеженого фінансування галузі та становлення ринкових відносин особливу роль відіграє саме поєднання регулювання з боку держави та ефективного управління в середині самої системи. Потреба в державному регулюванні зумовлена, насамперед, необхідністю реалізації соціальної політики у сфері освіти, захисту незахищених верств населення та ефективного використання ресурсів.

Підвищення ефективності впровадження інклюзивної освіти можна досягти за рахунок забезпечення високої якості послуг у цілому, і не тільки у вигляді досягнення рівня їх окремих характеристик, скільки у відповідності потребам й очікуванням споживачів.

Функціонування закладів освіти охоплює широкий спектр питань організаційного й соціального, економічного й фінансового характеру, якість вирішення яких у значній мірі визначається станом їх ресурсів. Їх наявність, достатність, забезпеченість джерелами фінансування визначають не тільки рівень можливостей у досягненні стратегічних цілей як індикаторів економічної ефективності, а й рівень збільшення соціальної справедливості як індикатору соціальної ефективності, оскільки соціальна спрямованість освіти є об'єктивно обумовленою.

Висновки. Особливості функціонування освітніх закладів у сучасних економічних умовах вимагають організації й здійснення ефективного впровадження нових підходів до навчально-виховного процесу, а головним завданням аналізу та управління визначають пошук ефективних шляхів формування та використання достатнього обсягу ресурсів. Бюджетування, орієнтоване на результат, є основою для запровадження ефективних фінансових механізмів у процесі впровадження інклюзивної освіти. А раціональне формування та використання ресурсів сприятиме досягненню стратегічної мети з мінімально необхідним за даних умов їх обсягом та з мінімальним рівнем ризику.

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

З 2014 року в східних областях України має місце військовий конфлікт. Він став причиною порушення економічної безпеки країни, а відтак буде мати тривалі соціальні наслідки. Пошук його причин в економічній сфері, на наш погляд, допоможе уникнути таких проблем у майбутньому.

Питання соціальних аспектів економічної безпеки та її зв'язку з військовими конфліктами досліджувались у науковому доробку вчених із середини ХХ ст. Зокрема, це пов'язано з іменами Стівена Краснера, Еріка Гартцке, Джозефа Хьюїта, Ксіанг Ксу, Джона Онїлла, Брюса Русетта, Едварда Менсфілда та Брайана Поллінса.

Безпека є однією з причин створення держави та її базовою функцією. Історія демонструє нам, що економічна безпека може бути як причиною, так і способом завершення військових конфліктів. Оскільки в системі сучасних міжнародних економічних відносин, найпотужнішою сферою є міжнародна торгівля, то саме її слід вважати об'єктом особливої уваги з точки зору забезпечення економічної та військової безпеки.

Метою цієї статті є формування рекомендацій із недопущення соціальних потрясінь та військових конфліктів шляхом ефективного управління зовнішньоторговельною безпекою.

Торгівля є найпотужнішим видом міжнародних економічних відносин. Останні дослідження доводять, що інтенсивні торгові відносини підсилюють взаємозалежність країн, що у свою чергу призводить більш прозорих відносин та зменшує невизначеність.

Водночас, як будь який різновид суспільних відносин, міжнародна торгівля потенційно має негативні наслідки для безпеки сторін. Менсфілд та Поллінс з цього приводу цитують А. Хіршмана, який справедливо відмічає «вигоди від торгівлі не отримуються країнами пропорційно і розподіл цих вигод може вплинути на відносини між урядами країн. Зміни у взаємовідносинах широко розглядаються як потенційна причина військового конфлікту».

З точки зору соціальної складової безпеки, причиною нестабільності є посилення міжнародної конкуренції. Деякі групи не витримують конкуренції на світових ринках, а відтак посилюється напруження у суспільстві. Особливу увагу цьому фактору слід приділяти, коли до міжнародної торгівлі залучені країни з різним рівнем розвитку. Напри-

клад, країни що розвиваються, мають порівнювальний рівень конкурентоспроможності, що дозволяє ринку вирішувати проблему конкурентоздатності. Але коли до відносин долучаються розвинені країни, зростає роль регуляторів, у тому числі державного регулювання та неурядових організацій.

Роль неурядових організацій в цьому випадку полягає в обміні інформацією між фірмами, працівниками та урядами, що дозволяє зменшити невизначеність та наростити рівень зовнішньоторговельної безпеки. Однією з економічних причин конфлікту на сході України була невизначеність працівників у регіонах з низькою конкурентоздатністю щодо зони вільної торгівлі з розвиненими країнами Європи.

Похідною від проблеми конкурентоспроможності на міжнародних ринках, є цінова нестабільність, що впливає на соціальну безпеку. Лібералізація торгівлі призводить до адаптації місцевих цін до світових, що дуже часто має наслідком підвищення місцевих цін, а відтак соціальну нестабільність. В Україні ілюстрацією цього тезису є соціальна напруженість в зв'язку з тарифами на енергоносії та підвищенням вартості іноземних товарів через падіння курсу гривні.

Отже, соціально-економічні причини порушення економічної безпеки, які потенційно призводять до військових конфліктів, є такими: 1) нерівномірність розподілу багатства та бідність у прикордонних регіонах; 2) низька диверсифікація та торгова залежність від одного партнера; 3) ризики, пов'язані з падінням товарообороту між країнами.

З цієї точки зору можна сформулювати такі рекомендації щодо уникнення військових втручань, що пов'язані з економічною безпекою, країни, що розвиваються, зокрема:

1. Якщо в економіці сусідньої країни, що розвивається, з'являються кризові тенденції, розумною є реакція, що стимулює експортну диверсифікацію прикордонних регіонів. Особливо це стосується країн, що розвиваються, оскільки озброєні конфлікти є однією з «пасток» економічного зростання. Для розвинених країн така небезпека є менш вірогідною, адже в цьому випадку спрацьовує тезис капіталістичного миру, який полягає в тому, що капіталізм створює умови, щоб війна була дуже кошовною, а відтак торгуючі між собою країни не хотіли б нести ці витрати. При торгівлі з розвиненими країнами, слід особливу увагу приділяти питанню конкурентоздатності, оскільки нерівномірність у цьому випадку підвищує невизначеність та соціальну напругу.

2. Диверсифікація товаропотоків не суперечить ідеї нарощування обсягів торгівлі з прикордонними партнерами. Як зазначено вище, торгівля створює канали для усунення непорозумінь. При використанні економічної дипломатії, варто враховувати відносно протилежні

точки зору. Деякі уряди сприймають вигоди від торгівлі як основу побудови військової потужності, натомість інші уряди вважають, що військова міць принесе більше віги від торгівлі.

3. З метою утримання безпеки, варто не допускати нерівномірного розподілу між країнами вигод від торгівлі, оскільки в гіршому випадку наслідком є військове втручання.

4. Оскільки соціальна нестабільність спричиняється посиленням конкуренції з боку міжнародних ринків, слід нарощувати конкурентоспроможність у виробництвах, де зайнята більша частина населення. Державна підтримка хронічно неконкурентоспроможних галузей з у зв'язку з лібералізацією торгівлі може призвести до порушення соціальної складової економічної безпеки. Особливо це торкається сфери виробництва, яка в країнах, що розвиваються, є значно менш мобільною і конкурентною, ніж послуги.

5. З метою стабілізації зовнішньоторговельної безпеки, слід особливо уваги приділяти регулюванню інфляції під час адаптації до світових цін.

УДК 338.47

Іщенко Н. М.

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Інфраструктура – це сукупність споруд, будівель, систем і служб, необхідних для функціонування галузей матеріального виробництва та забезпечення умов життєдіяльності суспільства. В Україні, принаймні на державному рівні інфраструктуру розуміють у більш вузькому значенні. Міністерство інфраструктури займається переважно питаннями саме транспортної інфраструктури.

За положенням Мінінфраструктури України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сферах авіаційного, автомобільного, залізничного, морського і річкового, міського електричного транспорту та у сферах використання повітряного простору України, туризму, діяльності курортів, метрополітенів, дорожнього господарства, забезпечення підготовки та реалізації в Україні інфраструктурних проєктів для виконання завдань і заходів з підготовки міжнародних спортивних подій, забезпечення безпеки руху, навігаційно-гідрографічного забезпечення судноплавства, торговельного мореплавства

(центральный орган виконавчої влади у сфері транспорту, дорожнього господарства, туризму та інфраструктури).

Мінінфраструктури підпорядковані такі підприємства (рис. 1):

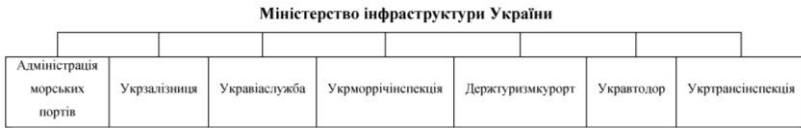

Рис. 1. Підприємства, які підпорядковані Мінінфраструктури України

Мінінфраструктури здійснює міжнародну співпрацю з розвитку інфраструктури, беручи участь у таких міжнародних організаціях (табл. 1):

Таблиця 1

Участь Мінінфраструктури у міжнародних організаціях

Загально-транспортні	Авіаційні	Авто-дорожні	Водного транспорту	Залізничного транспорту
• Комітет внутрішнього транспорту Європейської економічної комісії ООН (КВТЄЕК/ООН); • Європейська конференція міністрів транспорту (ЕКМТ); • Координаційна транспортна нарада міністрів транспорту держав-учасниць СНД (КТН СНД); • Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ); • Міжурядова Комісія (ТРАСЕКА/TRACECA).	• Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО); • Європейської Конференції Цивільної Авіації (ЕКЦА); • Об'єднані авіаційні влади (Джей Ей Ей); • Європейська організація з безпеки аеронавігації (Євроконтроль).	• Світова асоціація автомобільних магістралей (ПААРК)	• Міжнародна морська організація (ІМО); • Дунайська комісія (ДК); • Міжнародна гідрографічна організація (МГО); • Рада державних адміністрацій морського транспорту країн СНД; • Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС).	• Організація співробітництва залізниць (ОСЗ); • Міжнародна організація залізничних перевезень (ОТІФ); • Рада із залізничного транспорту держав-учасниць Співдружності.

Мінінфраструктури в цей момент реалізує низку інвестиційних проєктів в галузі інфраструктури і транспорту (табл. 2).

Таблиця 2

Перелік інфраструктурних проєктів

Найменування інфраструктурного проєкту		Ініціатор реалізації інфраструктурного проєкту
1.	Будівництво автомобільної дороги Львів – Краковець	Укравтодор
2.	Покращення транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг на підходах до м. Київ	—»—
3.	Будівництво та реконструкція ділянок автомобільних доріг – обхід м. Дніпропетровськ (друга черга)	—»—
4.	Будівництво та реконструкція ділянок автомобільних доріг – обхід м. Донецьк (четверта черга) (тимчасово зупинена)	—»—
5.	Будівництво автотранспортної магістралі через р. Дніпро м. Запоріжжя	—»—
6.	Спорудження мостового переходу через р. Південний Буг у м. Миколаїв	—»—
7.	Впровадження швидкісного руху пасажирських поїздів (будівництво двоколісного Бескідського тунелю)	Укрзалізниця
8.	Електрифікація залізничного напрямку Долинська – Миколаїв – Колосівка	—»—
9.	Електрифікація залізничного напрямку Волноваха Камиш – Зоря – Запоріжжя	—»—
10.	Електрифікація залізничної дільниці Ворожба – Люботин*	—»—
11.	Збільшення пропускної спроможності залізничного напрямку прискореного руху пасажирських поїздів Коростень – Новоград-Волинський – Шепетівка	—»—
12.	Будівництво пасажирського вокзального комплексу на станції Дарниця в м. Києві (друга черга)	—»—
13.	Збільшення пропускної спроможності залізничного напрямку прискореного руху пасажирських поїздів Гребінка – Полтава – Красноград – Лозова	—»—
14.	Реконструкція льотної зони № 2 державного підприємства «Міжнародний аеропорт «Бориспіль»	Державне підприємство «Міжнародний аеропорт «Бориспіль»
15.	Будівництво насосно-фільтраційної станції центральної заправної станції	—»—
16.	Будівництво паркінгу в державному підприємстві «Міжнародний аеропорт «Бориспіль»	—»—
17.	Будівництво причалу № 35 (1-з) з перевантажувальним комплексом зерна в державному підприємстві «Одеський морський торговельний порт»	державне підприємство «Одеський морський торговельний порт»
18.	Будівництво першої черги (гідротехнічні споруди) контейнерного термінала на Карантинному молу державного підприємства «Одеський морський торговельний порт» за рахунок штучно створеної території	—»—

	Найменування інфраструктурного проекту	Ініціатор реалізації інфраструктурного проекту
19.	Реконструкція причалів № 1–3 державного підприємства «Феодосійський морський торговельний порт» (друга черга будівництва причалу № 2) (тимчасово зупинена)	державне підприємство «Феодосійський морський торговельний порт»
20.	Будівництво першого і другого колін та нової частини третього коліна морського підхідного каналу державного підприємства «Морський торговельний порт «Южний»	державне підприємство «Дельта-лоцман»
21.	Реконструкція морського підхідного каналу та внутрішніх водних підходів до глибоководних причалів державного підприємства «Морський торговельний порт «Южний»	державне підприємство «Морський торговельний порт «Южний»
22.	Розширення суднохідної частини акваторії державного підприємства «Морський торговельний порт «Южний» в районі причалів № 18–20	—»—
23.	Реконструкція гідротехнічної частини причалів № 8 і 9 державного підприємства «Морський торговельний порт «Южний»	—»—
24.	Будівництво спеціалізованого перевантажувального комплексу навалювальних вантажів державного підприємства «Морський торговельний порт «Южний»	—»—
25.	Будівництво гідротехнічної частини причалу № 37 державного підприємства «Морський торговельний порт «Южний»	—»—
26.	Пасажирський комплекс у пункті пропуску «Крим» державної судноплавної компанії «Керченська паромна переправа», м. Керч, с-ще Жуковка (тимчасово зупинена)	Державна судноплавна компанія «Керченська паромна переправа»
27.	Реконструкція підхідного каналу державного підприємства «Іллічівський морський торговельний порт»	державне підприємство «Іллічівський морський торговельний порт»
28.	Другий етап модернізації аеронавігаційної системи України	Державне підприємство обслуговування повітряного руху України

Отже, з одного боку в Україні створено єдиний орган, який здійснює державне керування транспортним комплексом України; реалізує державну політику становлення і розвитку транспортно-дорожнього комплексу України для забезпечення своєчасного, повного і якісного задоволення потреб населення і суспільного виробництва в перевезеннях; забезпечує взаємодії і координації роботи автомобільного, авіаційного, залізничного, морського і річкового транспорту і дорожнього комплексу, забезпечує входження транспортно-дорожнього комплексу України до європейської та світової транспортних систем на принци-

пах Європейської транспортної політики, з іншого – не в достатній мірі використовує можливості приватно-державного партнерства в галузі транспорту.

УДК 330.1

Ляховець О. О.

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЕКОНОМІКИ

Інституціональне середовище економіки виступає важливим компонентом базових умов реформування економіки. Ігнорування ролі його складових у трансформаційних процесах періодично призводить до колапсу державного управління, стрибкоподібних інституційних змін у суспільстві, погіршення соціально-економічного стану країн.

Інституціональне середовище є поняттям інституціоналізму, запозичений у соціологів. Його дослідження в концепціях інституціоналістів розвиваються в декількох напрямках – з позиції теорії суспільного вибору, економічної теорії трансакційних витрат, теорії прав власності та теорії контрактів. Узагальнюючи основні теоретичні підходи до визначення «інституціонального середовища», можна зробити висновок, що інституціональне середовище трактується як система умов, правил, форм та інститутів, а також як система відносин, що визначають поведінку економічних суб'єктів.

Інституціональне середовище економіки формується на інституціональній основі, яка включає базові інституції, та характеризується інституціональною структурою, що відображає склад та співвідношення між його компонентами. Інституціональна структура – це певний впорядкований набір інститутів, що створюють матриці економічної поведінки, які визначають обмеження для господарюючих суб'єктів, які формуються в рамках тієї чи іншої системи координації господарської діяльності. Інститути можуть бути класифіковані за такими критеріями: 1) за суб'єктами регулювання: державні, недержавні (ринкові та соціально-культурні); 2) за сферою прояву: політичні, економічні, соціальні, культурні, екологічні тощо; 3) за формами інституціоналізації: формальні та неформальні; 4) за походженням: архаїчні, іманентні, імплантовані (трансплантовані); 5) за складністю: ті, що розв'язують прості питання обміну та ті, що мають просторову й часову протяжність та охоплюють велику кількість індивідів; 6) за напрямом впливу: ті, що знижують трансакційні витрати та ті, що їх підвищують.

Важливою базою для формування інституціонального середовища виступає інституційна основа, яка являє собою певний каркас економіки, що складається з ряду інституцій, що утворювалися тривалий час і розвивалися еволюційним шляхом. У зв'язку з цим властивостями інституційної основи, на відміну від інституціонального середовища, є слабка здатність до змін, інерційність. Взаємозв'язок між інституціональним середовищем, його структурою та інституційною основою може бути представлений таким чином (див. рис. 1).

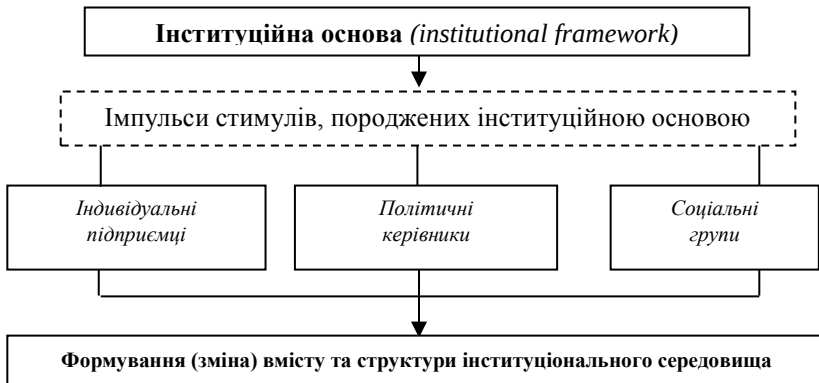

Рис. 1. Зв'язок між інституційною основою та інституціональним середовищем

З метою отримання успішних результатів реформування в національній економіці інституціональне середовище має бути адаптованим до очікуваних змін і сприяти таким змінам. При цьому інституціональне середовище має забезпечувати: гармонізацію взаємовідносин «влада-бізнес-суспільство», що може бути реалізованим через розвиток інституту державно-приватного партнерство, заохочення розвитку громадських організацій, стимулювання соціальної відповідальності бізнесу тощо; гармонізацію формальних та неформальних інститутів на кожному етапі проведення реформ. Конфлікт між ними, як правило, призводить до порушення стійкості усієї інституціональної системи і загрожує країні соціально-політичною нестабільністю та економічною кризою; дотримання прав усіх учасників економічних відносин у ході здійснення трансакцій та по їх завершенню.

УДК 330.101:378.147

Палехова В. А.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ: ПРОБЛЕМИ НАЗВИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЮВІЛЕЮ

Для економічної теорії 2015 рік є ювілейним – 400 років тому А. Монкретєн видав «Трактат політичної економії» («*Traité d'économie politique*»), змінивши таким чином як назву науки, так і її предмет. Цю дату відзначили у травні в Росії (II Міжнародний політекономічний конгрес «Повернення політекономії») та планують відзначити у листопаді в Україні (II міжнародний науково-практичний форум «*New economics*»). Проте в англomовному та франкомовному економічному співтоваристві кругла дата пройшла непоміченою.

Природно, що для економістів пострадянських країн політекономія – передусім, звична назва частини марксистсько-ленінського вчення. Марксисти ніколи не відмовлялися від цього терміну, підкреслюючи як зв'язок з класичною школою політекономії, так і класовий та партійний характер науки.

Для західної економічної думки політекономія – це певний щабель у розвитку економічної науки, її історія. Це період, коли економічна теорія була наукою про багатство. Але вже починаючи від А. Маршалла, і донині *mainstream* має іншу назву – *economics*. Хоча слід визнати, що в західній науці термін «політекономія» відродився у 1960-х роках, але з дещо іншим змістом. Представники теорії суспільного вибору реанімували цю назву для досліджень політичного механізму формування економічних рішень.

В українських вищих навчальних закладах нормативна дисципліна зберегла назву «політекономія», хоча при цьому курс претендує на висвітлення економічної теорії загалом. Відомий підручник КНУ ім. Т. Г. Шевченка за редакцією В. Д. Базилевича, (як зазначено в анотації, «підручник нового покоління»), має назву «Економічна теорія: політекономія». При цьому слід визнати доволі високу питому вагу марксизму у змісті абсолютної більшості вітчизняних підручників.

У найбільшому енциклопедичному виданні з економіки «*The New Palgrave*» дослідження еволюції та співвідношення термінів «*Political Economy*» та «*Economics*» закінчується несподіваним висновком, що попри суттєву зміну змісту обидва терміни зараз можуть розглядатися як синоніми.

Тож чи має принципове значення назва науки та навчальної дисципліни? Безумовно, адже з назвою нап'ямую пов'язаний і предмет науки.

І особливо це важливо для пострадянських країн, зокрема України, де далеко не всі громадяни мають імунітет, достатній для захисту від популістських соціалістичних гасел. Про актуальність проблеми свідчить і той факт, що час від часу спалахують дискусії про співвідношення понять «економічна теорія», «політекономія», «економікс», «аналітична економія».

Можна припустити, що цілком виправданим буде розгляд категорій в історичному контексті як складових багатого надбання економічної теорії. Сьогоднішній *mainstream* давно знаходиться під вогнем критики – йому закидають гіпертрофовану абстрактність, заформалізованість, догматичність, позаісторизм. Але це ніяк не означає необхідності повернення назад до політекономії.

Подальший розвиток економічної теорії передбачає її збагачення сучасним баченням економічних проблем та результатами останніх досліджень. Що ж до марксистського потенціалу у вивченні якісних аспектів економічного життя та соціальних проблем, то сьогодні для більшої соціологізації предмету економічної теорії доцільніше використовувати теоретичні та методологічні підходи інституціоналізму. Т. Пікетті, автор гучного бестселера про економічну нерівність «Капітал у ХХІ ст.», своєрідної реінкарнації основної праці К. Маркса, зізнався, що так і не спромігся прочитати «Капітал», таким складним і неактуальним він йому здався.

Тож замість повернення до політекономії варто обрати органічний синтез основоположних ідей з усім їх багатством, складністю та суперечливістю. А відповідна назва навчальної дисципліни «Курс економічної теорії» буде сприяти подоланню однобічного, некритичного мислення, безпечливості та нетолерантності – як корабель ви назвете, так він і попливе.

УДК 330.341.1:332

Прядко І. В.

ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ РЕГІОНУ

Основним фактором ефективності інноваційної діяльності в регіоні виступає наявність середовища, яке поєднує суб'єктів інноваційної діяльності та формується на основі сукупності інститутів регіону. В економічній літературі існують такі інституційні одиниці, як: наукові парки, технологічні парки, індустріальні парки; кластери; вільні еко-

номічні зони (далі – ВЕЗ); території пріоритетного розвитку (далі – ТПР); спін-офф компанії; стартап компанії; технологічні платформи, які виступають інструментами регулювання інноваційної діяльності в регіоні.

Проаналізуємо організації, які є найбільш вживаними при реалізації регіональної інноваційної політики України. До таких відносяться наукові парки, технологічні парки, кластери та технологічні платформи, оскільки ВЕЗ та ТПР, які функціонували протягом періоду з 2000 до 2005 роки, були ліквідовані у 2005 році, як такі, що не досягли мети свого створення.

Науковий парк – це юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку.

Технологічний парк – юридична особа або група юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків із виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції.

На відміну від ієрархічних відносин, які є основою існування технологічного парку та прослідковуються при функціонуванні наукових парків, в останній час все більшої популярності набувають організації, діяльність яких базується на партнерських відносинах. Такими організаціями є кластери та технологічні платформи.

Кластери – це міжгалузеві комплекси, що поєднують виробничі відносини з науково-інноваційною діяльністю.

Інтеграція України до Європейського Союзу привернула увагу до створення так званих «технологічних платформ». Такі організації мають на меті розвиток наукових кадрів та промислового потенціалу країни для підвищення її конкурентоспроможності на світовому ринку. Основною задачею технологічних платформ є узгодженість потреб бізнесу (найчастіше промисловості) з пріоритетними напрямками розвитку науки. Вони підвищують дефрагментацію в науковій галузі та мобілізують джерела фінансування.

Аналіз функціонування зазначених вище інституційних одиниць стимулювання інноваційного розвитку промисловості регіону дозволив зробити наступні висновки (див. табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз стратегічних інноваційних структур, задіяних у стимулюванні інноваційної діяльності промислового сектору регіону в Україні

Ознака	Науковий парк	Технологічний парк	Кластер	Технологічна платформа
Напрямок відносин, що досліджуються	Переважають горизонтальні, можливі вертикальні	Переважають вертикальні	Переважають горизонтальні	Переважають горизонтальні
Ініціатива створення	Навчальний заклад	Підприємці	Група підприємців, що кооперуються для взаємопідтримки	Промислові підприємці певної галузі
Обмеження в свободі вибору проєктів	Незначні	Значні	Відсутні	Відсутні
Належність до галузі	Галузі відповідно до напрямку діяльності навчального закладу	Конкретна галузь	Міжгалузева	Будь-якої галузі промисловості
Інноваційна спрямованість	Виключно інноваційна спрямованість	Виключно інноваційна спрямованість	Відповідно до типу кластера	Інноваційна спрямованість
Основна ознака формування	Територіальна та галузева	Територіальна та галузева	Територіальна	Галузева та територіальна

Джерело: розроблено автором.

Розглянуті особливості стратегічних інноваційних структур дозволяють зробити висновок, що саме кластери та технологічні платформи є найбільш підходящими організаціями, що стимулюють розвиток інноваційної діяльності в промисловому секторі регіону через відсутність обмежень у виборі інноваційних проєктів та різноманітні галузевої промисловості, де вони можуть бути застосовані.

УДК 339.13(477)

Фертікова Т. М.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ

Конкуренція є одним із базових інститутів ринкової економіки, таким само важливим як приватна власність та підприємництво. Пред-

ставниками класичної школи політекономії було започатковано розуміння конкуренції як суперництва між виробниками, що сприяє наближенню фактичних цін до природного їх рівня та забезпечує зростання добробуту суспільства. Класики та неокласики розглядали як найбільш типовий стан ринку досконалу конкуренцію. Але поступово, під впливом тенденцій до монополізації економіки, науковці все більше уваги приділяли аналізу діяльності монополій, дослідженню взаємовідносин між виробниками, між виробниками і споживачами в умовах недосконалої конкуренції.

У сучасних економіках розвинутих країн та на глобальному рівні найбільш розповсюдженими є ринки монополістичної конкуренції та олігополії, але саме вони і створюють найбільше підстав та можливостей для конкурування. Незважаючи на те, що діяльність монополій теж може приносити певні вигоди для суспільства, актуальність конкуренції як певної форми взаємовідносин, як однієї з рушійних сил підвищення ефективності господарства та як ринкового інституту не зменшується.

Економічна конкуренція як інститут – це формальні правила та неформальні норми, які визначають характер взаємодії між виробниками, що перебувають у відносинах суперництва, виробниками і споживачами, останні з яких виступають реципієнтами інформації та своїм вибором оцінюють конкурентоспроможність виробників, виробниками, споживачами і державою, яка шляхом законодавчих обмежень формує правове поле для дій конкурентів відносно один одного та споживачів. Ефективність інституту конкуренції традиційно визначається динамікою інвестицій, обсягів виробництва, витрат та якості продукції. Причому ці показники мають оцінюватися не лише за окремими ринками, а і за економікою в цілому.

Відповідно до даних АМКУ за останні десять років щодо структури ринків України за типом конкуренції ситуація в 2008 році несуттєво відрізнялася від 2005 року, тоді як в 2014 р. стала помітно гіршою порівняно з 2008 р. Частка підприємств, що функціонують на ринках з конкурентною структурою, в 2014 р. порівняно з 2008 р. знизилась на 9,2 %. На 6,1 % зросла частка підприємств, що діяли на монополізованих ринках, на 3,4 % – частка підприємств на олігопольних ринках. Частка підприємств, що функціонували на ринках з ознаками домінування, практично відповідає рівню 2008 року.

Формальними правилами, що регулюють відносини конкуренції в Україні, є закони «Про антимонопольний комітет України» (1993 р.), «Про захист від недобросовісної конкуренції» (1996 р.), «Про захист економічної конкуренції» (2001 р.) тощо. Переважно завдання форму-

вання та реалізації конкурентної політики, покладене на Антимонопольний комітет, виконується шляхом розслідування випадків порушення конкурентного законодавства за такими напрямками як антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання, зловживання монопольним становищем, антиконкурентні дії органів влади та недобросовісна конкуренція. Такі заходи відповідають меті забезпечення вільної та справедливої конкуренції.

Аналіз законодавства з регулювання конкуренції розвинутих країн, крім вищезазначеної, дозволяє виокремити ще такі цілі, як стимулювання креативної ініціативи підприємців та підтримка бізнес активності, підвищення рівня зайнятості та національного доходу (Японія), сприяння збалансованому розвитку національної економіки (Південна Корея). Мова не йде про необхідність копіювання формальних правил інших країн, але є корисним усвідомлення та реалізація законів із захисту конкуренції, а також конкурентної політики як складової політики вдосконалення ринкових інститутів та забезпечення економічного зростання. Адже інститут конкуренції невід'ємно пов'язаний із розвитком двох інших інститутів ринкової економіки: приватної власності та підприємництва. Слабка специфікація прав власності в Україні та високий рівень трансакційних витрат, пов'язаних із взаємодією держави та бізнесу, є і причинами, і наслідками недостатньо ефективного інституту конкуренції.

Серед розповсюджених неформальних норм, якими керуються українські виробники у взаємодії один з одним та споживачами, можна визначити: зловживання монопольним становищем у вигляді завищення цін та пропозиції низькоякісних товарів і послуг, узгодження дій суб'єктами господарювання, укладання між виробниками та органами влади і місцевого самоврядування антиконкурентних домовленостей, застосування методів недобросовісної конкуренції. Загальна кількість порушень законодавства про захист економічної конкуренції, виявлених АМКУ, мала тенденцію до зростання протягом 2005–2013 років. Зменшення цієї величини майже на 43 % в 2014 р. порівняно з 2013 р. пояснюється не об'єктивним зменшенням правопорушень конкурентного законодавства, а скороченням кількості перевірок суб'єктів господарювання в чотири рази.

Отже, інститут конкуренції в Україні перебуває у процесі становлення, як і інші ринкові інститути. Існує необхідність вдосконалення інституційної організації бізнесу, яка б створювала об'єктивні передумови збереження або посилення конкуренції на окремих ринках, збільшувала мотивацію суб'єктів економічної діяльності вдаватися до заходів добросовісної конкуренції та сприяла розвитку економіки країни.

СЕКЦІЯ: ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ПІДСЕКЦІЯ: Іншомовна підготовка студентів у контексті інтеграції освіти

УДК 378.12

Бабкова-Пилипенко Н. П., Трошкіна І. А.

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ: ПЕРЕШКОДИ

У сучасних умовах глобалізації та модернізації суспільства, коли знання стають транснаціональним явищем, важливого значення набуває співпраця з міжнародними університетами у галузі академічних та наукових обмінів. Одним із таких практик є академічна мобільність, що дозволяє здійснювати взаємообмін викладачами з метою збільшення досвіду роботи між університетами різних країн, а також оновленням мети та змісту, технологій та методів, що у свою чергу здійснює можливість підвищити рівень освіти в Україні. Отже, спільний європейський освітній простір, з одного боку, сприяє зростанню мобільності професорсько-викладацького складу, а з іншого – академічна мобільність є необхідною умовою його формування українських та європейських університетів.

Професійна підготовка педагогічних фахівців у вищій школі вивчається у різних контекстах, а саме: питання вищої освіти (Н. Бабкова-Пилипенко, І. Зязюн,); особливості університетської підготовки (О. Глузман, О. Романовський); академічна мобільність учасників освітнього процесу (Н. Гуляєва, П. Сорокін).

Отже, **мета статті** полягає у визначенні перспектив та перешкод розвитку академічної мобільності в українських університетах.

Завдання статті: Проаналізувати розвиток академічної мобільності викладачів та на основі аналізу й анкетування викладачів визначити перешкоди розвитку академічної мобільності в українських університетах.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні актуальними стають питання оптимізації процесу управління навчальними закладами з метою підвищення ефективності роботи та зменшення витрат на цей процес. Оскільки модернізація вищої освіти України розпочалась не так давно, вагомим є досвід європейських університетів у галузі

реформування та управління навчальними закладами. За сучасних умов жорсткої економії ресурсів, професійна підготовка студентів має бути спрямована на формування всебічно розвиненої особистості шляхом мінімізації витрат; це означає неможливість нерационального використання ресурсів – як навчальних годин, так і професорсько-викладацького складу. Вища освіта має орієнтуватися на якість, а високу якість викладання можуть забезпечити лише висококваліфіковані викладачі, які постійно підвищують власний професійний рівень та використовують сучасні технології та методи викладання. Впровадження академічної мобільності дає реальну можливість вдосконалювати рівень підготовки викладачів, використовуючи європейські наробки та адаптуючи їх до сучасних реалій країни.

Активне впровадження академічної мобільності дає змогу підвищити можливості викладача на професійну самореалізацію, а також підвищити якість трудових ресурсів національної економіки.

У той час, як у світі академічна мобільність має системний, організований характер (на рівні державної політики), в Україні вона залишається спонтанним та індивідуальним явищем.

Аналізуючи дані опитування можна говорити, що для більшої половини викладачів 57,1 %, мета академічної мобільності розглядається як можливість випробувати себе в іншій системі освіти. «Отримання професійного досвіду» визначено також як вагомий аргумент академічної мобільності викладачів – 42,6 %. Удосконалення іноземної мови не розглядається викладачами як головна мета академічної мобільності (35,7 %). Дані показники говорять про бажання підвищити особистий рівень професійної підготовки, але для робітників освіти не зрозумілим є позиціонування академічної мобільності та вивчення (вдосконалення) рівня іноземної. Цікавим є протиріччя між тим, що майже половина викладачів вважають академічну мобільність шляхом отримання професійного досвіду, але водночас не поєднують це з поняттям підвищення якості освіти в цілому лише 23,8 %.

У ході дослідження академічної мобільності важливим питанням для викладачів також було «Чи вважаєте Ви наявний закордонний академічний досвід необхідною умовою для успішної роботи?». Аналізуючи показники можна говорити, що для більшої половини викладачів 66,7 % академічна мобільність є наявним закордонним досвідом як необхідна умова для успішної роботи, але 33,3 % викладачів вважають дану можливість як не досить необхідною, щоб підвищити свій професійний досвід.

Міжнародна академічна мобільність розвивається в Україні дуже повільно. На сьогодні обов'язковим критерієм для викладачів при

працевлаштуванні є наявність стажування за межами країни. Закордонне навчання й стажування за рахунок університетів або держави становить менше 5 % від офіційно оголошеної кількості мобільних українських викладачів, серед студентів даний показник досягає близько 10 %. Більшість академічних обмінів викладачів відбувається шляхом укладення двосторонніх договорів між університетами України та Європи.

Висновок. Отже, розвиток академічної мобільності сприяє прискоренню інтеграції країни до Європейського освітнього простору, вдосконалення освітніх технологій, вихід якості української освіти на світовий рівень, інноваційний розвиток університетської науки та інтеграцію її з виробництвом, надходження значних коштів до державного бюджету, які можна інвестувати в розвиток системи освіти, що покращить якість трудових ресурсів країни.

Однак незважаючи на бажання розвитку академічної мобільності викладачів в українських університетах цей процес відбувається достатньо повільно через недостатню нормативно-правову підтримку держави. На жаль, це не єдина перешкода у розвитку академічної мобільності. Вносячи зміни та наголошуючи на важливості академічної мобільності на державному рівні. Саме учасники академічної мобільності повинні усвідомити важливість та повністю змінити ставлення до цього процесу позиціонуючи отримання власного професійного досвіду з підвищенням якості освіти в цілому; усвідомити необхідність вдосконалення знань іноземної мови та вивчення культурологічних особливостей інших країн із метою надання високоякісних освітніх послуг як українським, так і іноземним студентам в українських університетах тим самим підвищуючи рівень української освіти в цілому.

УДК 378.147:372.881.111.1

Khmyzova O.

CURRENT TRENDS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING

Modern competitive environment has presented great challenges for professionals due to innovations in technology, political and social areas. Concurrently, a change is the law of nature. A trend is the general tendency or direction towards a change. With many educational options available for the present generation students, current trends seem to have appeared not only in academic field but have completely changed the traditional educational system.

Current trends depict the vital role of education in global world with its internalization and emphasize new theories and methods of English lan-

guage teaching (ELT). This paper presents trends in ELT that have been practically used worldwide with respect to changes prevalent during the late 20th and early 21st centuries. Equally, the process of teaching English is in an unceasing modification.

Scientific comprehension of the changes that have taken place in ELT is a difficult task because of the scope and complexity of those trends. For example, they include:

- English as lingua franca of the knowledge economy;
- change in the aim of teaching English;
- teaching English with technology;
- change in approaches to teaching English;
- teaching as responsibility.

Trend 1: English as lingua franca of the knowledge economy.

A central feature of the 21st century is the emergence of the knowledge economy. Such implementations of this economy as the value of information and communications technology, the dominating centrality of the service sector, new fields like biotechnology, and others raise the significance of higher education. Growing workforce has required the advanced professional learning. Simultaneously, 21st-century actualities have amplified the importance of the global context. Globalization, as highlighted by P. Altbach (2007), is the reality shaped by an increasingly integrated world economy, new information and communications technology, the emergence of an international knowledge network, the role of English language, and other forces beyond the control of academic institutions. Internationalization is identified as the set of policies and programs that universities and governments realize to respond to globalization.

Research, much of it conducted at postsecondary institutions, has also expanded in relevance and field. Further, the knowledge economy enlarges global mobility of highly trained professionals, and universities play a central role in academic mobility. As a consequence the rise of English as lingua franca of scientific communication is unprecedented since the period when Latin dominated the academy in medieval Europe.

Trend 2: Change in the aim of teaching English.

When summarizing the findings from different studies, two main changes in the goal of teaching English may be identified. Firstly, as P. Ur (2009) pointed out the purpose is «to produce fully competent English-knowing bilinguals rather than imitation native speakers». Secondly, English is not considered as an end in itself but as a means to learn professions or sciences.

Trend 3: Teaching English with technology.

Technology can represent several key functions in the change education process, as evaluated by J. Groff, including opening up new opportunities

that improve teaching and learning – particularly with the affordance of customization of education to individual learner needs; people who do not acquire technological literacy may suffer from a new form of digital devices, which will impact their capacity to effectively operate in modern economy.

Simultaneously, online communication is a simple part of everyday life, when users are guided by mobile services. According to D. Khampusaen (2014), as a result of the ability to communicate and to expose to the information, education is gaining the most out of technology. Lessons, textbooks, videos, PPT, research materials and almost everything are in the Internet. Well-known services and Cloud vendors include Gmail, Google doc, Microsoft Azure, SkyDrive, Amazon, IBM, Oracle Cloud, Rackspace, Salesforce, Soho and so on. Users would only need a computer with the Internet access to log on to their applications and data from anywhere at any time. Cloud feature allows users to store files and to work in the Cloud and it is always available. Consequently, the teacher has role of a facilitator or a coach providing contextual learning environments that engage students in collaborative activities.

Lecturers create teaching materials in ways that would have been impossible some years ago. Web tools and access to authentic content online mean that teachers can create courses tailored to the specific needs and interests of their students.

Trend 4: Change in approaches to teaching English.

Teaching in English language classes focuses on facilitating the students' creativity, communication, cooperation and critical thinking as well as outcomes, language content and learning activities. There are considerable and complicated student-teacher collaborations inside and outside the classroom. For instance, the interactive approach requires a constant, active subjective interaction of participants of educational process and contributes to the successful modelling of professionally oriented cases, the creation of positive atmosphere, and the effective formation of professional foreign language competence of learners.

Outcomes-based approaches to student learning have two key principles:

- a) knowledge is not merely transmitted by a teacher but is constructed by students through their own learning activities;
- b) outcomes need to be stated upfront and be aligned with both teaching methods and assessment strategies.

When teaching, including curriculum and course development, is based on student learning and involves identifying pedagogy that will produce stated learning outcomes, it is accordingly called «constructive alignment» (J. Biggs and C. Tang, 2007).

Learner-centered approach involves engaging students in the educational process. Good teaching, in other words, focuses less on what lecturers do and mainly on what students learn. Subsequently, teachers give more responsibility in students' hands to manage their own education, and help students learn how to learn rather than being the source of knowledge. As a result, learners develop such qualities as: high level of motivation and self-confidence; awareness of learning needs and of English language role in modern economy; strategic and creative thinking; democratic, open-minded and critical attitudes. They are aware that being involved in the learning process is important for successful education.

Trend 5: Teaching as responsibility.

It is important that teachers emphasize on the development of a student as a personality. Therefore, teaching responsibilities should not be the extent of only language studying. Students may be fostered and helped to develop leadership, decision making and conflict management, communicative and professional skills. In order to be employable and competitive, teachers are also expected to involve in unceasing professional learning during their careers, and to assume responsibility for their own professional development, permanently evolving their proficiency.

УДК 378.147.34

Касіяниц С. Е.

**ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТА
КОНТЕКСТНО-ОРІЄНТОВАНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ОДИН ІЗ
ШЛЯХІВ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНІХ УМІНЬ
МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ**

Вступ. Процес професійної підготовки майбутніх економістів спрямований на формування вмінь студентів усвідомлено і самостійно працювати з навчальним матеріалом та науковою інформацією, а також готовності підвищувати власну кваліфікацію у майбутньому. Особливої уваги потребують аспекти мотиваційного, процесуального і технологічного забезпечення самостійної пізнавально-пошукової діяльності майбутніх фахівців економічного профіля. Завдання вдосконалення процесу професійної підготовки спеціалістів економічного напрямку підготовки потребує розробки комплексу педагогічних умов ефективного формування самоосвітньої компетентності студентів. Це зумовлює необхідність застосування інтерактивних та контекстно-

орієнтованих методів навчання як один із основних шляхів активізації пізнавальної діяльності майбутніх економістів на заняттях з іноземної мови.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів через залучення інтерактивних технологій та контекстно-орієнтованих методів у навчально-виховному процесі присвячено роботи таких науковців: Л. Вавілової, А. Вербицького, Т. Паніної та О. Ябурової.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних шляхів застосування інтерактивних та контекстно-орієнтованих методів навчання на заняттях з іноземної мови з метою розвитку самоосвітніх вмінь майбутніх економістів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури свідчить, що більшість учених, зокрема Л. Вавілова та Т. Паніна, зазначають, що інтерактивні методи, засновані на взаємодії суб'єктів освітнього процесу і передбачають спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, яка здійснюється у формі спільної діяльності студентів. На думку науковців, ця методика дозволяє інтенсифікувати процес засвоєння і творчого застосування знань при вирішенні практичних завдань та посилити мотивацію студентів до подальшої пошукової активності. Серед інтерактивних методів виділяються публічні виступи, дебати, круглі столи, презентації, відеоконференції. Поняття «контекстно-орієнтоване завдання» розглядається А. Вербицьким та О. Ябуровою як певна задача, в рамках якої описується конкретна ситуація, що вимагає аналізу, осмислення і пояснення цієї ситуації та пошук шляхів її вирішення. Комплекс контекстно-орієнтованих завдань, або ситуаційних задач, спрямований на розвиток комунікативних, інформаційно-пошукових, аналітичних, рефлексивних та професійних умінь майбутніх спеціалістів економічного напрямку підготовки, і орієнтований на цілеспрямовану активізацію практично-діяльної підготовки.

Інтенсивному оволодінню вміннями організовувати пізнавально-пошукову діяльність сприяють такі сучасні активні форми навчання, як: круглі столи з представниками провідних компаній регіону, проф-орієнтаційні екскурсії з метою вивчення системи організації діяльності підприємств; академічні програми стажування; орієнтація на практику під час навчання. Застосування ділових ігор та кейс-стаді, як інтерактивних методів навчання, сприяє підвищенню активності майбутніх економістів у пізнавально-пошуковій діяльності, формуванню вмінь аналізувати ситуацію з точки зору формулювання короткострокових і довгострокових цілей та умов їх досягнення, самопізнання.

Навчання з використанням кейсів та ділових ігор допомагає розвивати вміння студентів вирішувати практичні задачі з урахуванням конкретних умов, дають можливість сформувати такі кваліфікаційні характеристики, як: здатність до проведення аналізу та вміння чітко формулювати і висловлювати власну точку зору. Готуючись до роботи над кейсом, для студентів є необхідним повторення базових теоретичних основ через самостійне опрацювання навчальної літератури, нормативних документів, підготовку бланків необхідної документації для виконання практичних завдань. Виконання контекстно-орієнтованих завдань, а саме кейсів, під час вивчення дисципліни «Іноземна мова» передбачає самостійну роботу майбутніх економістів, що моделює професійну діяльність і надає можливість студентам самостійно вирішувати проблемні ситуації, включати їх в умови, відносини, характерні для діяльності фахівців цього профіля. Такий вид роботи є засобом підвищення пізнавальної активності студентів і стимулює їх інтерес і самостійність.

Ефективною засобом навчання є інтелект-карта, яка, на думку Т. Бьюзена, являє собою наочне схематичне представлення сутності проблеми та можливостей її вирішення, опис різноманітних ситуацій із зазначенням причин, що викликають їх, і можливих наслідків для бізнесу. На семінарських заняттях з іноземної мови інтелект-карти доцільно складати за кожною конкретною бізнес-ситуацією, що містять аналіз причин цієї проблеми та можливих наслідків, залучаючи ідеї всієї групи студентів за допомогою методу «мозкового штурму».

Висновки. Отже, основними шляхами активізації пізнавальної діяльності студентів економічного профіля на заняттях з іноземної мови є застосування контекстно-орієнтованих та інтерактивних методів навчання, орієнтованих на спільну діяльність студентів у групі з метою вирішення проблемних ситуацій, що імітують особливості майбутньої професійної діяльності студентів.

УДК 378

Dimant G. S.

CASE STUDY FOR THE ECONOMICS STUDENTS

The apparent increase in the role of communicative competence in the modern society, the expansion of international cooperation, the need to establish new business contacts have enhanced the importance of foreign language training in the system of higher education. Today experts with a

high level of theoretical training and practical skills are in great demand. These skills should be sufficient for professional work in their field.

Modern education is focused on the development of the cognitive capacity of the individual, their ability to learn and master the system of knowledge, creativity of the individual. Therefore in these conditions it is necessary to find the most effective ways to improve the curriculum, identify new methods and techniques of teaching, technologies which will enable the teacher to achieve this goal in the most efficient way. One of these methods is the case-study method.

Case Study Method (CSM) is widely used in teaching economics and business sciences abroad. At the early age of its beginning this method was extensively applied in training post-graduate students.

Now, the new effective methods of training students are being searched. Application of CSM in teaching economics students allows not only to improve understanding of economic laws but it will also stir the activity to different courses and promote research, communicative and creative skills in taking decisions. Case studies are stories that discuss problems or challenges that a real company or executive has faced. Case studies are used as a springboard for language development. Our focus on the case study method helps to advance students' reading skills and refine their speech. The increasing number of managers practicing in CSM led to the significant demand for the new Cases, having national coloration.

Modern education is concentrated on the development of person's cognitive potential, improvement of learning ability, mastering new knowledge systems, development of students' creative abilities and expansion of their creative skills. Teachers play a very significant role in this process. Under such conditions, they are destined to find effective ways of improving educational programs and define optimal teaching methods and approaches.

Researcher Robert K. Yin defines the case study research method as an empirical inquiry that investigates a contemporary phenomenon within its real-life context; when the boundaries between phenomenon and context are not clearly evident; and in which multiple sources of evidence are used.

Many well-known case study researchers such as Robert E. Stake, Helen Simons, and Robert K. Yin have written about case study research and suggested techniques for organizing and conducting the research successfully. «In different situations we will have a research question, a puzzlement, and feel that we may get insight into the question by studying as particular case».

This introduction to case study research proposes six steps that should be used:

- Determine and define the research questions;
- Select the cases and determine data gathering and analysis techniques;

- Prepare to collect the data;
- Collect data in the field;
- Evaluate and analyze the data;
- Prepare the report.

Step 1. Determine and Define the Research Questions

The first step in case study research is to establish a strong research focus to which the researcher can refer over the course of study of a complex phenomenon or object by forming questions about the situation or problem to be studied and determining a purpose for the study.

Step 2. Select the Cases and Determine Data Gathering and Analysis Techniques

Before the work on the case study, the researcher defines what approaches to use in selecting single or multiple real-life cases to examine which tools and data to use.

Step 3. Prepare to Collect the Data

Systematic organization of the data is significant to prevent the researcher from becoming overwhelmed by the quantity of data. Researchers prepare databases to help categorize, sort, store, and retrieve data for analysis.

4. Collect Data in the Field

The researcher must gather and accumulate multiple sources of evidence comprehensively and systematically, in such a way that can be discussed and sorted so that the issue can be uncovered. Researchers carefully scrutinize the object of the case study and identify underlying factors associated with the observable fact.

Step 5. Evaluate and Analyze the Data

The researcher examines raw data using many interpretations in order to find connections between the research object and the outcomes with reference to the original research questions.

Step 6. Prepare the report

Exemplary case studies describe the data in a way that changes a complex issue into one that can be comprehended, allowing the reader to ask questions and examine the study and reach an understanding independent of the researcher. The goal of the written report is to expose a complex problem to convey the experience to the reader.

Experience has shown that case studies bring interesting, real-world situations into the classroom study of agribusiness marketing, finance and management.

As cases are discussed with fellow students, it will be known that decision-making is often a stimulating activity involving people with different points of view. Most important, you will learn how to work toward consensus.

УДК 378.147.34

Красніцька І. В.

ПОШУКОВА АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК УМОВА ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНИЦЬКО-ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вступ. Погляд на сучасний процес професійної підготовки майбутніх економістів у вищих навчальних закладах змінюється та зростає потреба у спеціалістах, здатних вирішувати поставлені перед ними задачі неординарно та творчо. Інноваційні процеси в сучасній професійній підготовці спеціалістів ставлять за мету вдосконалення підготовки високоосвіченої, інтелектуально розвиненої особистості. Отже, важливою якісною характеристикою такого фахівця є пізнавальна самостійність, саморозвиток, творчий підхід у роботі та проявляється здатність досягати поставленої мети у процесі професійної діяльності.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Питання розвитку професійної підготовки є предметом численних наукових досліджень, що включають аспекти сучасної філософії освіти (Б. Андрющенко, І. Зязюн, В. Кремень), університетської підготовки (І. Бех, О. Глузман), особливості методів професійної підготовки у вищих навчальних закладах України та Європи (Н. Бабкова-Пилипенко, Н. Ничкало, О. Романовський). Але незважаючи на увагу вчених до проблеми професійної підготовки студентів економічного профілю, питання щодо пошукової активності як умови організації дослідницько-проектної діяльності не стало об'єктом окремого дослідження. Отже, **метою** статті є аналіз пошукової активності студентів, як умови організації дослідницько-проектної діяльності майбутніх економістів. Поставлена мета вимагає вирішення наступних **завдань**:

- на основі аналізу робіт науковців визначити поняття «пошукова активність студентів»;
- охарактеризувати пошукову активність як умову організації дослідницько-проектної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Дослідницько-проектна діяльність майбутніх економістів на сучасному етапі розвитку професійної освіти визначається багатоцільовою та багатофункціональною направленістю, можливістю інтегрувати в цілісний освітній процес, у ході якого відбувається різносторонній розвиток особистості.

У контексті цього дослідження є доцільним охарактеризувати поняття «пошукова активність». Так, з психологічної точки зору цей

термін є комплексним феноменом, та як зазначає Д. Богоявленська, його основним показником є інтелектуальна ініціатива особистості, що виражається у здатності продовжувати мисленнєву діяльність не лише в межах поставленої задачі. Н. Котохов, доповнюючи характеристику терміну «пошукова активність» наголошує, що базовим його компонентом є мотивація, яка включає в себе пізнавальну потребу, зацікавленість та цілеспрямованість.

Г. Щукіна, розглядаючи «пошукову активність» з педагогічної точки зору виділяє такі ознаки цього поняття, як: прагнення задавати питання; прагнення до пізнавальної роботи; використання набутих знань, умінь та навичок; емоційність у процесі пізнання; висока ступінь зосередженості та уважності. Класифікуючи пошукову активність студентів Г. Щукіна виділяє три основні рівні, а саме:

- відтворюючий (відображає прагнення студента оволодіти знаннями);
- інтерпретуючий (відображає готовність студента застосовувати вивчений матеріал у діяльності за інших професійних умов);
- творчий (самостійний пошук вирішення проблеми, що ґрунтується на попередньому теоретичному осмисленні знань, розуміння зв'язків між явищами та предметами).

Вищезазначені рівні пошукової активності студентів за Г. Щукіною поділяються на пасивний та активний спосіб професійної підготовки. Пасивна освіта представляє собою навчальний процес, де студент є об'єктом освітньої діяльності, процес засвоєння знань у цьому випадку не потребує роботи у команді та пошукової діяльності. У процесі активного способу навчання студенти взаємодіють з оточуючими в процесі пізнавальної діяльності, виконуючи при цьому творчі, дослідницькі та проектні завдання.

Отже, проаналізувавши роботи науковців, поняття «пошукова активність студентів» є сукупним поняттям, що інтегрує накопичений досвід у подальшій дослідницько-проектній діяльності. Пошукова активність, як умова організації дослідницько-проектної діяльності характеризується самостійністю студентів, що сприяє не лише підвищенню якості освіти, а й формуванню у студентів вміння бачити проблему поставленої задачі, аналізувати професійні ситуації та застосовувати отримані знання у процесі роботи.

УДК 81'44: 811.11, 811.16

Ніколаєнко Л. С.

**АКСІОЛОГІЧНО МАРКОВАНІ КОМПОЗИТНІ
ПРИКМЕТНИКИ / ІМЕННИКИ З НЕГАТИВНОЮ
СЕМАНТИЗАЦІЄЮ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ КОНЦЕПТІВ
ЗЛО, ГРІХ У РІЗНОСИСТЕМНИХ МОВАХ**

Зло – це другий компонент глобальної аксіологічної опозиції добро / зло ментального світу. Питання про походження зла, його онтологічної сутності – одне з найскладніших у богословській і філософській літературі. «Що таке зло?» – ставить запитання Діонісій Ареопатит, і відповідь його не є однозначною: пор.: «Зло не походить від добра», «зло складається з відсутності добра», «добро і зло мають різні витoki і причини», «зло походить не від Бога» тощо. Наводячи визначення зла (кожне з яких має глибокі аргументи), можна узагальнити: зло – виявлення слабкості й зникнення добра.

Зло в мовній свідомості людини, як і гріховне начало в ній – етичні категорії, що апелюють до моралі людини. У зв'язку з цим морально-етичні концепти ЗЛО, ГРІХ однаково семантизуються в англійських і українських АМКН на позначення людини:

- нечестивої: англ. *ill-humour* / укр. *злочестивий, злонравний*;
- недобррозичливої, ворожої, яка віщує зло: англ.: *evil-boding, ill-affected, ill-boding, ill-disposed, ill-looking, ill-wisher* / укр.: *зловісний, зловорожий, злочиливий, злоокий, злорадий, злоповісний, лиховісний, хижоокий*;
- яка переймається помстою: англ.: *sorehead* / укр.: *злом'ятний*;
- сповненої гріха і ненависті до Бога: англ.: *wrong-doer* / укр.: *багатогрішний, боговідступний, богоненавидний, гріховодний*;
- яка має погану славу: англ.: *ill-devised, ill-famed, ill-found* / укр.: *горезвісний*;
- з мізерною душею: англ.: *ill-being* / укр.: *душевнобогий*;
- хитрої: англ.: *hardhead, ratface, slyboots* / укр.: *хитроокий*;
- лицемірної, підступної, нещирої: англ.: *bootlick, earth-bred, ill-gotten* / укр.: *двоєдушний, криводушний*;
- боягузкої, лякливої, плаксивої: англ.: *chicken-heart, chicken-liver, faint-heart* / укр.: *малодушний, тонкосльозий*;
- гонористої: англ.: *chest-thumping, cockcomb* / укр.: *марнослашний, марнолюбний*;
- нерішучої: англ.: *dough(-)face* / укр.: *м'якотілий, слабосилий, слабохарактерний*;

- нахабної: англ.: *brassbound, ill-mannered* / укр.: *скотоподібний*;
- п'яниці: англ.: *fuddle-cap, ginhead, juicehead, winebibber* / укр.: *синьолобий*;
- наркомана: англ.: *acidhead, basehead, cokefiend, crackhead, cubehead, teahead, weedhead* / укр.: *макодзьоб*;
- жорстокої: англ.: *ill-treatment, hard-case* / укр.: *жорстокосердий, твердосердий*.

Зіставивши англійські й українські пейоративні АМКН, семантика яких розвивалася на основі ставлення людини до морально-етичних категорій зла, гріховності або оцінки поведінки людини з позицій носія зла та гріховності, варто зазначити, що відмінність цих одиниць зумовлена різною мотивацією зла в англійському й українському соціумах. На рівні мотивації це відобразилося у функціональному переосмисленні прямого буквального значення в оцінне-марковане, пейоративне, – в англійських АМКН, тимчасом, як українські приклади є моносемантами, які виникали безпосередньо на позначення тієї ситуації, у якій поведінка людини асоціювалася зі злом та всілякими гріхами.

Отже, англійські полісемантичні АМКН-прикметники й іменники з негативною семантизацією морально-етичних концептів вмотивовані переосмисленням нейтральних значень, одним із ЛСВ яких є символіка «обману» англ.: *come-on, paper-hanger*, «розчарування» англ.: *letdown*, «зради» англ.: *copperhead*, «шахрайства» англ.: *humbug*. Українських полісемантичних одиниць із такими семами в цій семантичній підгрупі не зареєстровано. Проте наявні приклади АМКН із полісемантами, що маркують «лицемірство» (*дволиций, двоєдушний*), «необачність» (*легкодумний*).

УДК 378.147.88

Постикіна Є. Г.

МЕНТОРІНГ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ: НЕДОЛІКИ

На сучасному етапі розвитку України питання підвищення якості професійної освіти набуває особливої актуальності. Фахова підготовка має орієнтуватися на набуття студентами теоретичної бази, спрямованої на створення підґрунтя подальшої роботи; практичного досвіду, отриманого під час практики та міжнародного академічного стажування та формування готовності та потреби в постійному саморозвитку з метою подальшої передачі отриманих умінь та навичок молодим фахі-

вцям. Тобто готуючи студентів до майбутньої професійної діяльності університети мають орієнтувати їх на роботу ментора, готуючи молодих спеціалістів щойно отримавших освіту.

Західні вчені М. Врей, Х. Левінсон, Е. Парслоу здебільшого розглядають поняття «менторінг» на професійному рівні під час проходження студентами стажування в кампаніях або вже під час роботи. В Україні В. Я. Гавран, С. І. Шандрук, М. Ю. Шевцова позиціонують «менторінг» здебільшого з навчанням в університетах, ототожнюючи його частково з роботою куратора, частково з діяльністю радника.

«Менторінг» у класичному розумінні достатньо рідко використовується в університетах України через брак розробленої методологічної бази ті відсутності чіткого зв'язку (моделі) «школа – університет – виробництво».

Отже, метою статті є аналіз недоліків використання «менторінгу» у процесі професійної підготовки студентів економічного факультету.

Питання «менторінгу» широко досліджується: В. Я. Гавран, Н. О. Гаврилів (впровадження менторінгу у вищих навчальних закладах економічної спрямованості), Н. А. Дубчак, М. Ю. Шевцова (розвиток формального та неформального менторінгу), А. А. Сбруєва, С. І. Шандрук (дослідження сучасних тенденцій менторінгу в західних ВНЗ).

Менторінг, як внутрішнє стажування недосвідченого фахівця, організоване більш досвідченим спеціалістом, доцільно використовувати і на етапі навчання в університеті: проведення занять студентами старших курсів молодшим курсам, організація диспутів та круглих столів студентам 3–4 курсу для студентів 1–2 курсу навчання, проведення економічних турнірів, де модераторами, організаторами та суддями виступають студенти старших курсів, сприяють підвищенню рівня зацікавленості в обраній професії, набуттю додаткових практичних знань, популяризації фахової діяльності з метою підвищення рівня мотивації.

Використання менторінгу з метою підвищення рівня кваліфікації та посилення мотивації майбутніх економістів, безумовно, розглядається як дієвий та ефективний засіб підвищення якості професійної освіти. Однак активне використання менторінгу без зовнішнього незалежного контролю та корегування може призвести до негативних наслідків через організаційно-методологічні помилки процесу.

Помилки процесу менторінгу можуть бути наслідком неправильної підготовки та мотивації, відсутністю чіткого плану, стандартів та чітко сформульованого кінцевого результату. Наслідування дій ментора, не пояснюючи причин та цілей, можуть стати гальмуванням професійного розвитку особистості. Некоректність або відсутність критеріїв аналізу

результатів роботи ведуть до хаотичності та безсистемності діяльності та роботи ментора, що у свою чергу нівелює її результат. Орієнтація лише на теоретичні знання без підкріплення практичними навичками повністю знищує ідею менторінгу. Відсутність зворотнього зв'язку між учасниками процесу не дозволяє корегувати роботу та оцінювати результат.

Діже важливим є досвідченість ментора та його цілеспрямованість, він має не лише чітко розуміти орієнтації наставницької діяльності, а також прозоре позиціонування завдань та їх співпадання із загальною системою.

Достатньо розповсюдженою помилкою є підхід «начальник – підлеглий», що зменшує можливість зворотнього зв'язку та обміну ідеями з метою підвищення ефективності роботи.

Отже, ефективність професійної підготовки в університетах України зумовлено низкою факторів. Одним з яких є залучення студентів старших курсів та молодих викладачів до менторської роботи. Це дає можливість підвищити рівень мотивації студентів, їх зацікавленість у майбутній професійній діяльності, розвинути навички та вміння, необхідні для подальшої роботи.

Активна участь у менторському процесі сприяє формуванню навичок роботи у команді, колективному аналізу дій, прийняттю рішень та вмінню брати відповідальність за наслідки.

Однак незважаючи на ефективний вплив менторінгу на процес освіти, треба приділяти значну увагу його організаційно-методологічному процесу з метою уникнення помилок, які можуть не лише зменшити позитивний вплив менторінгу, а й повністю знівелювати його.

УДК 334.02

Babkova-Pylypenko N. P., Prysakar M.

PECULIARITIES OF HAVING NEGOTIATIONS IN ASIAN COUNTRIES

In modern society the question about business profitability is relevant because of present environment orientations. Its actuality also is determined by the increasing demand of profit, maximization by cost reducing. The success in business fully depends on the ability of managers to arrange negotiations. The modern world is multicultural. No one is surprised nowadays being a member of a team consisting of the representatives of different cultures. Being aware of the peculiarities in arranging and holding negotia-

tion with the people of other nation gives great benefit in business issues discussing.

Asian countries are taken more and more stable position in modern market world. The economic power of Singapore, China, Malaysia and others is growing. They have financial, labor and managerial resources for being successful on the market. And it is very fruitful to have such strong strategic partners.

The question about holding a business in China as well as in other Asian countries has been investigated by different scientists, such as S. Javid, C. Rushton (perspectives of overseas business in Asian countries), N. Youshihara, R. Tempest (ways of profitability increasing in China), R. Verrier, T. Morrow (intercultural communication in China).

So, the purpose of the following paper is to analyses the peculiarities of arranging negotiations of the Asian country on the example of China.

To fulfill the pointed goal the following tasks should be made:

- 1) to analyses the scientific work as for holding negotiation in China;
- 2) to make recommendation for successful negotiation in China based on the experience of scientific experts.

China is one of the most challenging countries to conduct negotiations. Negotiating with Chinese counterparts is quite complex and time consuming. Western business people entering a negotiation in China are often confronted with fierce adversarial bargaining. Searching for reason of negotiation with the Chinese difficulties lies in the past of this country and great influence of its culture on negotiation style. T. Morrow pointed the impact of Confucianism, Taoism, guanxi, and social status on business task arranging. Among these aspects, Confucianism and guanxi are studied more and are believed to be the key factors governing the behavior of Chinese negotiators. They are also used to indicate a Chinese perspective since we are dealing with negotiation across cultures.

To skip the gap between negotiation styles, negotiating parties in cross-cultural negotiations there should be deep understanding of the cultural realities of the negotiation partners.

T. Morrow referring to the difference between Chinese and American cultures members of high-context cultures are not likely to express their opinion openly and explicitly, whereas members of little attention to hidden contests.

Confucianism has implications for negotiating with the Chinese. It explains why Chinese negotiators do not rush into formal contract discussions but take considerable time to build up trust with their negotiation partners.

Guanxi, The Chinese term for relationship, is one of the most important Chinese cultural traits. It is also translated as «personal contracts» or «per-

sonal connections». Chinese give considerable effort to developing guanxi, which is usually established among people who share a communality of certain identities – for example, schoolmates, fellow villagers and old friends.

From the perspective of Western business people, and initial meetings with Chinese individuals is seldom a «successful». One, as the Chinese tend to use this meeting simply to collect more information assess the trustworthiness of their partners. Chinese negotiate deals with their partners most effectively when sufficient trust has been established between the parties. A verbal agreement with Chinese business people is as effective as a written contract.

Recommendations for successful negotiations with Chinese made based on the works analyses of scientists:

1. Making an effort to learn Chinese culture and customs will help in understanding and categorizing Chinese negotiation behavior.

2. Building trust requires time as well as creating guanxi of personal contact with their counterparts before deciding to move ahead with a negotiation.

3. Using task-related exchange of information process will help to check the level of success in trust building.

4. Respecting Chinese cultural traits is the basis for moving or ward in this process.

The actuality of the work is determined by the increasing importance of the business dependence on the success of negotiations. The growing raw of Asian countries proved the necessity to analyze the peculiarities of business talks arranging there (on the example of China).

So, keeping good guanxi with Chinese negotiators spending sufficient time to develop understanding in the non-task sounding process is the basis for achieving successes in business negotiations with Chinese. The purpose of any negotiation, business or diplomacy is to reach a mutual beneficial agreement. Minimizing communication barriers can be a big challenge. In a cross-cultural context, negotiation becomes much more complex and difficult. The difficulty involves dealing with the different sets of values, attitudes, behaviors and communication styles of the other party.

УДК 378

Dimant G. S., Kvatkovska E.

ARRANGING BUSINESS ISSUES IN EUROPEAN COMPANIES

Arranging business issues as one of the factors of company effectiveness increasing is considered in the article. The article presents the peculiarities

and specificity of business in Europe. Special attention is given to the question of peculiarities of Austrian organization of business on the example of Swarovski company.

Foreign business is the most preferable and essential phenomenon in the modern world. International business is necessary for the prosperity of the world. Therefore the arranging of work is directly connected with profitability. Conducting business on the global area requires the ability of planning and right decision making about business issues. So, the problem of arranging business is very relevant nowadays.

Conducting business is various in different countries. Every company has own specific peculiarities of conducting business (according to purpose and goal of the company, location and principles of work, etc.). The success in business completely depends on the ability of managers to arrange work effectively. European companies are more knowledgeable in such questions. Most of them are advanced and have stable positions on the world market.

Issues of arranging business have been researched P. Drucker, his works oriented to the directing management as well as to the emphasizing the production process to result and quality of the product. E. Fehr analyzed principles of arranging business in Austria. F. Winslow created the original structure of the business. But soon his theory has become outdated. S. Gehter. He refined Winslow's views and made them more appropriate for the modern world.

Based on interest of scientists and the relevance of the work the goal of research is to analyze arranging business issues in European countries on the example of the Austrian company.

To reach the pointed goal the following tasks should be solved:

- 1) to point the main features of business in Europe;
- 2) to describe peculiarities of Austrian organization of business;
- 3) to point main feature of effective arranging business issues of the Swarovski company.

Practice of conducting business abroad is actual for nowadays. That is promoted by loyalty of the European legislation to small business, the best interaction of different sectors and branches of economy, a high rate of GDP per capita. P. Drucker pointed that the main features of business in Europe are:

- domination in all spheres of economy of IT technologies, which led both to emergence of absolutely new sectors of economy, and to modernization of the primary. For example, the financial sector gradually passes to system of Internet banking services, and retail trade on platforms the Internet – shops;

- domination of a services sector. The majority of the developed countries of the world gradually depart from a production sector to a services sector;
- development of logistics;
- domination of small business in Europe. Today the most part of businessmen in Europe works in the small business. Undoubtedly, large corporations take place in economic system, however, their number is small;
- low level of shadow economy. Business in Europe is more transparent.

Based on this principles one of the richest and most stable countries in the EU is Austria. This country creates a great competition among developed countries. Austria gives fine opportunities for the organization of own business and registration of the company. The stable legislation and political system, the developed infrastructure and qualified personnel attract a large number of foreign businessmen to Austria annually.

F. Winslow pointed that Austria has financial and managerial resource to be successful on the modern market level. Much of success was reached because of strong basis – arranging business issue effectively. One of the companies which paid a lot of attention to successful arranging business issue is Swarovski company.

Swarovski designs, manufactures, and sells jewelry and high-quality crystal, genuine gemstones, created stones, and finished products such as accessories and lighting solutions. What started in 1895 as a small crystal manufacturing business in Wattens, Austria, has grown to be a global company making every day extraordinary. With a rich history and a culture of creativity, Swarovski is committed to growth and to maintaining its place at the forefront of design, creativity and technological innovation.

First of all there should be an idea and motivation for successful establishing business. The desire to look into the distance was the impetus for W. Swarovski to create binoculars. Company, which started to produce optical sight and telescopes, has been arranged by D. Swarovski. This deal was connected with processing of various types of glass. Reaching the success, enterprise got a lot of awards for their unconventional approach to business.

But family's hobby was creating different decorative rhinestones. The decision to extend business was adopted. Diversification occurs and soon Swarovski has become recognizable as company which is producing rhinestones. D. Swarovski achieved success thanks to the highest accuracy and advanced technologies.

Swarovski company was one of the first in Europe which certified quality management system and following standards. It confirmed their loyalty to tradition of ensuring the quality of products. This control system spreads to all partners too. This company has a lot of contacts about co-production of different products. Rhinestones of this enterprise decorate books,

smartphones, laptops. It deals with famous creators of clothes. Swarovski is famous all over the world.

It is a great example of family business. Company applies the most advanced production technologies. There are strict rules and traditions that are never broken.

Having analyzed the researches of scientists as for arranging business issues in European companies, such conclusions can be made:

1. European market is attractive to foreign businessmen, because it is characterized by: domination in the majority spheres of economics of IT technologies, domination of a services sector, development of logistics, low level of shadow economy.

2. Austria gives good opportunities for the organization of own business and registration of company. The stable legislation and political system, the developed infrastructure and qualified personal attract a large number of foreign businessmen to Austria annually.

3. Swarovski company was one of the first in Europe which certified quality management system and following standards. Much of success was reached because of strong basis arranging business issue effectively.

So, the question about arranging business issue is on the modern level of society development as it presents the strategies used for successful business orientation.

УДК 378

Kasiants S., Dragumirova A.

MOTIVATION IN MANAGEMENT: MASLOW'S HIERARCHY OF NEEDS IN THE MODERN CONTEXT

People are used to hearing such words as «hunger», «thirst», «friendship», «love», «social connections» and «self-actualization». All these terms are not new. Humanity has been using them since the emergence of our civilization. So why only in the middle of 20th century scholars began to explore the theme of human needs?

Events of the end of the 21st century caused emergence of a great number of scientific branches. Problem of chaos and order was also examined by the science which appeared in the beginning of the 21st century – management. Suddenly people began to be interested in the ways of increasing labor efficiency. Why has it happened? Different scholars give various answers for defining preconditions of management formation. Having analyzed all of them, it can be stated that the main one is the development of mass production, starting using assembly lines.

Motivation is one of the vectors of management science development. Why is it important for managers as well as for team leaders and even for separately taken individuals? Increasingly, the significant part of a country's GDP is provided by services and it is rather clear both for economists and common people. «Creative economy» is constantly developing and more often the bigger profit is taken from the knowledge of the person and his or her ability to solve tasks with creativity. In this case employer can't coerce an employee or use other external forces. An employee will do his or her work with the highest quality only when there is inner motivation to complete the task and even money is not always a stepping stone for doing that. That's why motivation as a whole is interesting object to be investigated. This problem is rather actual nowadays. It can be explained due to several reasons. Firstly, economists know Maslow's Hierarchy of needs and it will be interesting to find out whether it plays any role in the modern world. Secondly, being aware of real needs of the personnel will help managers to better organize their work.

Main aim of the research is to analyze the actuality of Maslow's Hierarchy of Needs nowadays. To achieve the mentioned goal the following tasks should be pointed out:

- analyzing existing critique of the Maslow's Hierarchy of Needs;
- defining alternatives of the following concept in case of its ineffectiveness.

One of the most prominent scientists in the area of motivation aspects of management is Abraham Maslow. He was a professor of psychology at Brandeis University, Brooklyn College, New School for Social Research and Columbia University and the first scholar who focused attention on the research of hierarchy of needs and used scientific approach for its classification. His classification is widely used in sociology, psychology and others social sciences as well as in economics.

First of all, it is necessary to analyze what The Theory of Motivation means and what its basics is. The central concept is «motivation». There are a lot of definitions given by different scientists. David Myers defines motivation as «a need or desire that serves to energize behaviour and to direct it towards a goal». There are 2 kinds of motivation – inner (when a person is guided only by his/her own inner desires and stimuli). An example of internal motivation is a desire of a person to write a book for self-fulfillment as a creative personality. Outer motivation (stimuli are got from the environment), for instance increased wage.

Maslow divided all human's needs (or motives) into 5 groups The first group – *Physiological needs*. It includes need for air, food, water, sleep etc. Employer can fulfill these needs by providing comfortable working condi-

tions and some breaks. *Safety needs* – feeling of security of health, financial security. *Social needs* (love and belonging) mean that every person needs to be a part of something great for not being stressed and depressed. There are 2 kinds of people – introverts (need it less) and extraverts (need it much more). *Esteem need* is a need for respect from others. And the last – *self-actualization needs* mean that a person strives to full expressing of his/her potential. Despite general opinion Maslow hasn't created the Hierarchy of needs how we see it now. He only defined the main human needs. The most common argument against his theory is that human needs not always should be satisfied in the hierarchal order. The brightest example is that many famous artists were not wealthy, vice versa, most of them even didn't have money for meal. Jonathan Swift, Oscar Wilde, Emily Dickinson – all they died poor and alone but they make great contribution in the art development.

Analyzing studies devoted to this problem, it is easy to find different interesting variations of modern, adapted to our usual life, schemes of Maslow's Hierarchy. Among them are Wi-Fi access and fully charged battery on your phone. Is it just a joke or there is a part of the truth?

Have you ever thought what your basic need is? Ability to charge you phone in any place or the latest photo with hundreds of likes in Instagram? Maslow's Hierarchy was firstly presented more than 50 years ago and it needs to be improved, corrected or in other words – to be changed. It can be said that Maslow's Hierarchy of Needs is wrong or it does not have any sense at all presently. It is necessary to clarify all existing information on this problem, to destroy some myths that are connected with the pyramid.

This topic is worth being researched and the results will have both theoretical and practical meaning. To sum up, it is necessary to puzzle out such a familiar concept with a lot of unfamiliar aspects.

УДК 378

Krasnitska I., Zaitseva A.

BARRIERS OF IMPLEMENTATION THE MOTIVATION MODEL FOR UKRAINIAN COMPANIES

The motivational aspect is one of the integral parts of a company. The main reason of company activity is to get profit. Motivational process directly leads to the optimization of the recourses using and mobilization of staff potential. Based on the current situation in Ukraine it is obvious that there's strong necessity to improve business strategy by implementation of motivation model to the Ukrainian companies.

Under modern market conditions in Ukraine, one of the most important factors of providing the companies' stability and increasing its competitiveness is the motivation of workers' labor activity, as it is considered as the primary means of providing the optimal using of resources, and keeping the mobilization of available human resources. However, the current modern methods of motivation, used in domestic enterprises, are not effective, and are not fully met to modern requirements.

The problems of motivation of labor activity were studied by many Ukrainian and foreign scholars, including: K. Alderfer, V. Goncharuk, A. Kalabin, D. Leontiev, A. Maslow, D. McClelland, D. McGregor, K. Platonov, and others. However, the problem of motive and motivation of workers in science are controversial and require constant research and improvement.

Consequently, the aim of this article is to define the role implementation of motivational model for Ukrainian companies and to determine what barriers in this process can be for today. To reach the pointed goal the following tasks should be completed, such as:

- 1) to determine the importance and necessity of motivational model implementation for companies;
- 2) to consider the possible barriers in process of subordinates motivation;
- 3) to make conclusions based on the treated material.

The subject is companies in Ukraine, and the object is motivational model and potential barriers.

An effective system of staff motivation is the key to success and company progress by implementing its strategy and strengthens market position. Staff motivation is the universal theme, the relevance of which is not neglecting but becoming required integral part of the managerial company strategy. In case of successful implementation of the motivational model as a result the company has result-ordered employees and as result of that the company gets a large profit.

None of systems of management will not function effectively if it is not developed specifically for its employees' motivation model. The reason of motivation encouraging people or team is to the actions to achieve personal or collective goals.

As C. Muller pointed, Motivation in the organization can be considered in two aspects:

- as a function of the control when the motivation is the process of encouraging the activities that can be correlated with the concept of «stimulating»;
- as a force encouraging action, when the concept of «motivation» is similar to the a considerably broader concept of «motive» and which in-

cludes all the components of internal motivation to the work: the needs, interests, values, instincts, desires, emotions, ideals.

Considering the factors that influence on staff motivation, the great importance is paid to stipulating factors. Their variety and orientation determine the further work of employees. Utkin pointed the following factors, such as: support factors (money, working conditions, tools for the job, security, reliability) and motivating factors (recognition, growth, achievements, responsibility and authority).

Ideally both factors group should occur simultaneously, however if support of motivation factor is loss or neglected the work losses.

One of the important tasks of motivation management is providing maximum benefit at minimum cost. In practice in Ukraine the majority of business leaders use the opposite strategies. Some people traditionally controlled exclusively by the means of the reprimands and fines, thereby minimizing costs, without getting much effect. Others – contrary recognized only monetary stimulating methods, which leads to increased costs.

The main functions of motives according to J. Gibson:

- Orienting – motive directed to choose a member of the collective organization of behavior, the most suitable for him in this situation;
- Semantic – motive determines the subjective importance of the received kind of behavior for a member of the organization;
- Mediating – motive occurs at the interface of the external and internal motivators for action, mediating them to the identity and influence on its behavior;
- Mobilizing – the motive is mobilizing internal provision of the organization member, if it is necessary to implement significant activities for him;
- Justificatory – in the motive laid down the relation of the members to the organization to the due, regulations, externally introduced the model, the standard of behavior, social norms.

The necessity to have an individual model of motivation characterized by each company, as well as management department must develop the model individually for their employees, taking into account the needs, preferences, and social aspects.

To manage work on the basis of the motivation necessary preconditions such as the identification of aptitudes and interests of the employee taking into account their personal and professional abilities, determination of motivational possibilities and alternatives in the community and for a specific person. It is necessary to make fuller use of personal goals participants of the labor process and the goals of the organization.

To solve this problem it is necessary to establish a mechanism of motivation to increase efficiency. It refers to a set of methods and techniques of impact on workers to the enterprise management system, to encourage them to certain behavior in the process of working to achieve the goals of the organization, based on the need to personal benefits.

Some companies recognize the motives of the employee at the stage of hiring employees at the answer to the question «what do you expect from our company?». However, in the most companies there is no mechanism to determine the motives at all, questionnaires, surveys, and data of trade union organizations to help the weak. As a result, motive being investigated as an ex post facto: the employee retires, and he asked why. Yes, the information is useful, but the company has lost a valuable employee.

Other process error is designed incentive system, but the staff is not communicated. The mistake many service personnel is that they are not «advertise» its system of incentives, and employees quickly get used to the «carrot» (payment of kindergarten, trips to the gym, free coffee) and begin to take them for granted. Reminding about the bonuses the company can on the pages of corporate publications, general meetings of staff, periodically posting a list of incentives for domestic stands.

Another common mistake is trying to motivate those who don't want to work, so at first the mistake was made at the primary level, the wrong people were hired. However Maslow pointed that only person can be motivated to work from one hand it is true, and from other hand what is the sense to pull affect into motivating a person who don't want work or is not capable of. It is more economically reasonable to hire other – higher motivated person – and fire the wrong one.

The number of those who are the most important motive of promotion has recently increased. For this tool to work effectively, we need clear criteria of internal rotation of personnel and their training. Often it is the lack of career paths, both horizontally and vertically, becomes the main reason for dismissal. Staff training plays a dual role in motivating employees: it is an essential module of career planning and an increase in the cost of the labor market through the acquisition of new knowledge and skills. Following the Ukrainian companies are beginning to implement a system of internal university. The main advantage of this approach – the staff is trained to meet specific needs of business.

Motivation should bring the expected results, necessity of system, targeting, flexibility, transparency. Today, the greatest results in the implementation of motivation systems have company in the field of trade and services, the company focused on using of high technology.

The relevance of implementation of motivation model for the Ukrainian companies has defined and it is important and actual for company managers.

The importance and necessity of motivational model implementation for companies has determined and possible barriers in process of subordinate's motivation have considered.

The manager should remove all barriers that prevent the employee to work to make happy employees. Very often the employee's workplace is a barrier for productive work: uncomfortable equipment, inappropriate materials and poor disposition of the premises. In addition there are tangible and intangible barriers: the system of rewards and punishments are not consistent with the activities, there is no possibility for promotion and so on.

And the main thing – is to manage to see these barriers and remove them, cleared the road for the employee.

УДК 378

Kasiiants S., Prysakar A.

CHALLENGES OF MOTIVE TRANSFORMATION AT TEAM-WORK IN UKRAINE

Foreign business is the most preferable and essential phenomenon in the modern world. Conducting business on the global basis is one of links of the main chain in achieving profit maximization. Business expansion will attract new customers from different countries. But for receiving positive results (reducing costs of production, increasing profit, etc.) in conducting international business company must have strong team. Each team member should be motivated. Ways of team motivation depend not only on peculiarities of work, goals, community policy, but on cultural differences. Being a multinational team manager, it is needed to keep in mind all cultural peculiarities of each team member.

Issues of motivation, paradigms of labor stimulation have been researched by B. Genkin and K. Zubkov. Research of social and cultural capital of staff, collective and team motivation forms are described in the works of S. Klimova and T. Maksimenko.

Based on interest of Ukrainian and foreign scientists and the relevance of the work the goal of research is determining of motivation problems in Ukraine and finding its solution based on example of stuff motivation in Germany.

To reach the pointed goal the following tasks should be solved:

- to analyze the problems of motivation in Ukraine;
- to point out differences of culture organizational behavior in Ukraine and Germany;

– to analyze opportunity of motives transformation, used for motivation of team-work in Germany, to Ukrainian team-work.

Motivation process is various in different countries (determined by historical development of the culture). For receiving positive outcome of team motivation, manager must keep in mind all national peculiarities. For human resource department, a motivated working group is urgently required.

Motivation of employees can lead to increased productivity and allow an organization to achieve higher levels of output. Motivation is the process of stimulating people to actions in order to accomplish the goals. Factors which stimulate employees to work efficiency can be: desire of money, success, recognition, job-satisfaction, team work, etc. As K. Zubkov pointed motivation is important both to an individual and a business.

So, motivation is one of the aspects of profitable and successful business. For receiving positive outcome of team motivation, manager must keep in mind all problems of motivation, connected with culture organizational behavior.

The avoidance motive, which was described by B. Genkin, is rather common in Ukraine and can be a real problem for productivity: the fear of being punished for mistakes seems to be deep rooted in the consciousness of Ukrainian employees. It means that a person learns from an experience of past inadequacies to feel incapable of future success. A senior manager who is already a victim of learned helplessness does not expect initiative from middle managers. This may lead to passive position in the workplace and even a need for a high level of supervision. This is connected to a lack of achievement where taking risks is avoided. The former assumes that most workers dislike work and therefore try to avoid it. They must be controlled and coerced into achieving organizational goals. Employees seek responsibility, can make decisions and will exercise self-control when properly motivated.

Thus, the main motive for Ukrainian workers is material reward. And there is a paradox, because wages in Ukraine are low. By the Law of Ukraine «About State Budget of Ukraine for 2015» from 28.12.2014 № 80-VIII, (Article 8) the minimum wage is 1 378 UAH. According to statistics of State Statistics Committee, the average salary in Ukraine is 42 05 HUA from 01.08.2015, it is only 174 Euro (in 2012 average wage was 310 Euro), that is the lowest in Europe. Obviously, this fact can be one of the main reasons of low productivity.

One of the ways of solving problems of motivation in Ukraine is transformation of other motives, which are implemented in other cultural team-work, and lead to positive results. Therefore, it is reasonable to compare culture organizational behavior peculiarities of developed country (Germany) to

Ukrainian and based on results of comparison to make conclusion about opportunities of transformation foreign experience to Ukrainian team-work.

Ukrainian and German cultures demonstrate different models of organizational behavior. It is observed in attitude to time, work, figures of authority, etc. There are such main differences between Ukrainian and German organizational behavior of employees:

Table 1

Differences of employees' organizational behavior

Criteria of evaluation	Germany	Ukraine
attitude to time	monochrome	polychrome
interpersonal relationships: individualism and collectivism	average level of individualism and collectivism	individual values are on the first place
desire of uncertainty avoiding	high level	average level
power distance	low power distance	large power distance
long-term or short-term orientation to life and work	short-term orientation	short-term orientation

As it is seen from the table 1, business cultures and divided into polychrome and monochrome. For representatives of monochrome cultures (Germany) consistency and concentration are important psychological installations in business. Precision and punctuality are considered as mandatory attributes. The simultaneous occupation of several issues considered as a bad form, inability to organize work time well. German employees differ at punctuality. Being late for a business breakfast meeting, etc. is considered as a violation of business protocol.

Representatives of polychrome cultures (Ukraine) consider normally dealing with several things at the same time. Systematic changes in schedule are normally perceived. Ukrainian employees refer to the time more freely. Lateness on 10–30 minutes for a meeting is often part of business protocol.

According to tradition, in polychrome cultures the beginning of meeting is not recommended to start from business issues. It is considered impolite.

As S. Klimova pointed, business culture in Ukraine has above average degree of uncertainty avoidance. Moreover, the researchers note that for the younger generation of Ukrainian entrepreneurs (20–30 years) the degree of uncertainty avoidance is significantly reduced. Because of a strong desire of avoiding of uncertainty forces managers strictly control their subordinates. Ukraine has large power distance (it is the degree of public acceptance of economic and social disparities in wealth, status as a natural manifestation of human nature). According to T. Maksimenko's research, Germany

belongs to the highly contextual cultures. High contextuality was characteristic to the Soviet Union and remained in Ukraine.

Countries with highly contextual culture are characterized by the widespread using of coded language (when things are not called by their names). The meaning «yes» may vary from the actual «yes» to almost «no». Countries with highly contextual culture have particular attitude to the way a person is dressed, what car in her/his using, which institute person finished, in which clinic he/she is serviced, etc.

As a result of comparison, it is observed that career growth is the main motive for German team workers. Majority of companies in Germany use rating system of employees. This system stimulates employees to be successful at the work place. According to considered criteria it was observed that German and Ukrainian organizational behavior are too different. Based on results' comparison, it is inferred that transformation of motives, used for motivation of team-work in Germany, to Ukrainian team-work is impossible at the moment.

Having analyzed the researches of Ukrainian and foreign scientists as for the challenges of motive transformation at team-work in Ukraine as way of increasing company's efficiency, the following conclusions can be made:

- ways of team motivation depend not only on peculiarities of work, goals, community policy, but on cultural differences. The manager's ignoring of the national peculiarities of organizational behavior is a source of conflict. For receiving positive outcome of team motivation, manager must keep in mind all motivation problems, connected with culture organizational behavior;

- one of the problems of Ukrainian employees' motivation can be a result of high avoidance motive in Ukrainian organizational behavior. It can be a real problem for productivity. Thus, the main motive for Ukrainian workers is material reward. Obviously, this fact is also the main reason of low productivity;

- one of the ways of solving problems of motivation in Ukraine is transformation of other motives, which are implemented in other cultural team-work, and lead to positive results. Therefore, comparison of culture organizational behavior peculiarities of developed country (Germany) with Ukrainian has been examined. According to considered criteria, it was observed that German and Ukrainian organizational behavior patterns are too different. Based on the results of comparison, it is inferred that transformation of motives, used for motivation of team-work in Germany, to Ukrainian team-work is impossible presently.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ: СУСПІЛЬНІ НАУКИ

ПІДСЕКЦІЯ: Сталий розвиток використання земельних ресурсів в умовах глобалізації

<i>Анисенко О. В.</i> Концептуальні основи безпечного господарювання на землі	2
<i>Горлачук В. В.</i> Механізм управління процесом зростання вартості земельного капіталу	4
<i>Дзюбак К. М.</i> Перспектива розвитку сільських територій в умовах децентралізації влади	8
<i>Єнальєв М. М.</i> Використання механізму подвійного зваження впорядкованих пар «імовірність-результат» у теорії корисності	12
<i>Кузьменко О. Б., Кузьменко Б. П.</i> Підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва регіонів України у світлі євроінтеграційних пріоритетів	13
<i>Лазарева О. В.</i> Державна земельна політика у сфері використання земель сільськогосподарського призначення	16
<i>Мельничук Л. С.</i> Особливості інвестування в людський капітал	18
<i>Мицькевич Н. В.</i> Актуальні проблеми сучасної системи організації праці	20
<i>Мицькевич Н. В., Маньківський В.</i> Конкурентоспроможність вітчизняних підприємств в кризових умовах	22
<i>Семенчук І. М.</i> Розвиток відповідального управління земельними ресурсами в контексті «Стратегії реформ – 2020»	24

ПІДСЕКЦІЯ: Проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку України

<i>Верланов Ю. Ю., Нетудихата К. Л.</i> Regional inequality as the reason for social conflict: some evidence from Ukraine	27
<i>Євчук Л. А.</i> Проблема фінансування бізнесу в умовах кризи	30

Філімонова О. Б. Кредитні послуги іноземних банків для сільськогосподарських підприємств України	31
Нетудихата К. Л. Інститути в національних інноваційних системах.....	34
Полетаєв О. О. Бюджетна децентралізація на місцевому рівні влади	36
Белінська С. М. Інституціональна теорія бухгалтерського обліку землі	39
Белікова В. В. Зміна цільового призначення запасів: обліково-правовий аспект	42
Великий Ю. В. Фінансування інноваційної діяльності машинобудівних підприємств	45
Верланов О. Ю. Стратегічна страхова кооперація в сільському господарстві.....	47
Руденко Н. О. Особливості складання Положення про центри фінансової відповідальності державних ВНЗ.....	49
Кравченко Т. В. Особливості аналізу ефективності впровадження інклюзивної освіти	52
Васильєв А. А. Соціальні аспекти зовнішньоторговельної безпеки країни.....	56
Ищенко Н. М. Проблеми державного регулювання транспортної інфраструктури України	58
Ляховець О. О. Сутність та структура інституціонального середовища економіки.....	62
Палехова В. А. Економічна теорія: проблеми назви кризь призму ювілею	64
Прядко І. В. Інструменти стимулювання інноваційної діяльності промислового сектору регіону	65
Фертікова Т. М. Проблеми розвитку інституту економічної конкуренції в Україні	67

СЕКЦІЯ: ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ПІДСЕКЦІЯ: Іншомовна підготовка студентів у контексті інтеграції освіти

<i>Бабкова-Пилипенко Н. П., Трошкіна І. А.</i> Розвиток міжнародної академічної мобільності в українських університетах: перешкоди	70
<i>Хмизова О. В.</i> Current Trends in English Language Teaching	72
<i>Касіянець С. Е.</i> Застосування інтерактивних та контекстно-орієнтованих методів навчання на заняттях з іноземної мови як один із шляхів формування самоосвітніх умінь майбутніх економістів	75
<i>Дімант Г. С.</i> Case study as a strong engine in developing economic thinking	77
<i>Красніцька І. В.</i> Пошукова активність студентів, як умова організації дослідницько-проектної діяльності	80
<i>Ніколасенко Л. С.</i> Аксіологічно марковані композитні прикметники / іменники з негативною семантизацією морально-етичних концептів ЗЛО, ГРІХ у різносистемних мовах	82
<i>Постикіна Є. Г.</i> Менторінг у системі професійної підготовки студентів в університетів: недоліки	83
<i>Бабкова-Пилипенко Н. П., Присакарь М.</i> Peculiarities of having negotiations in Asian countries	85
<i>Дімант Г. С., Квятковська К.</i> Arranging business issues in European companies (on the example of Austria)	87
<i>Касіянець С. Е., Драгумірова А.</i> Motivation in Management: Maslow's Hierarchy of Needs in the modern context	90
<i>Красніцька І. В., Зайцева А.</i> Barriers of implementation the motivation model for Ukrainian Companies	92
<i>Касіянець С. Е., Присакарь А.</i> Challenges of motive transformation at team work in Ukraine and Germany	96

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Редактор *О. Супрун*.
Технічний редактор, комп'ютерна верстка *А. Іщенко*.
Друк, фальцювально-палітурні роботи *С. Волинець*.

Підп. до друку 05.11.2015.
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 6,04. Обл.-вид. арк. 5,9.
Тираж 45 пр. Зам. № 4737.

Видавець і виготовлювач: ЧДУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chdu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009.

